

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

SISSITOIMINTAKOLUTUS LAPIN JÄÄKÄRIPATALJOONASSA 1960 JA 1970- LUVUILLA

Pro Gradu

Yliluutnantti

Ville Vähäpassi

Sotatieteiden maisterikurssi 5

Kranaatinheitinopintosuunta

Huhtikuu 2016

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Sotatieteiden maisterikurssi 5	Linja Kranaatinheitinopintosuunta
Tekijä Yliluutnantti Ville Vähäpassi	
Tutkielman nimi Sissitoimintakoulutus Lapin Jääkäripataljoonassa 1960 ja 1970- luvuilla	
Oppiaine Sotahistoria	Säilytyspaikka MPKK:n kurssikirjasto
Huhtikuu 2016	Tekstisivuja 67 Liitesivuja 2
TIIVISTELMÄ <p>Pohjois-Suomen sotilasläänin komentajana toimineen kenraaliluutnantti Olli Korhosen näkemyksen mukaisesti sissitoiminta oli merkittävä osa Pohjois-Suomen sotilaallista puolustamista 1960-luvun lopussa. Kaikille yhtenäisesti koulutettavan sissitoimintakoulutuksen aloittaminen antoi mahdollisuuden tehdä sotilasläänin koulutuksesta omaleimaista. Valtakunnallisesti yhteismitallisen sissitoimintakoulutuksen järjestämisen rasitteena olivat kuitenkin sissitoimintakoulutuksen ohjesääntökirjallisuuden puutteet.</p> <p>Sissitoimintakoulutuksen aloittaminen vuonna 1967 sai Lapin Jääkäripataljoonassa omaleimaisia piirteitä koulutukseen käytetyn ajan ja koulutuksen taisteluteknisen toteutustavan vuoksi. Rajavartiolaitoksesta Lapin Jääkäripataljoonaan siirtyneiden kouluttajien, yhteisten taisteluharjoitusten ja valtakunnallisten Rajavartiolaitoksen järjestämien opetustilaisuuksien opit antoivat Lapin Jääkäripataljoonassa annettavalle koulutukselle hajautetun miinataistelun mallin. Koordinoidun sissitoimintakoulutuksen valmistelu aloitettiin vuonna 1966 Lapin Jääkäripataljoonan Esikunnan johdolla. Ennen koulutuksen koordinoimista sissitoimintakoulutus oli hajanaista, silloin tällöin koulutettua täyteohjelmaa. Kivääriyksikössä toissijaisena koulutuksena sissitoimintakoulutusta alettiin kouluttaa vuonna 1967. Aselajiyksiköissä sissitoimintakoulutus ei ollut yhtä kokonaisvaltaista, mutta sillä oli selkeä erikoiskoulutuksen asema. Sissitoimintakoulutuksen harjoitusrakenne muodostui kahdeksi vuosittaiseksi sissiharjoitukseksi, joissa koulutusaiheina olivat hajautetun miinataistelun lisäksi mm. koottu sissitoiminta sissitukikohdan perustaminen, koirien käyttö sissitoiminnassa, sissiosaston liikkuminen ja kohteiden tuhoaminen eri menetelmillä.</p> <p>Sissireservin koulutus aloitettiin puolustusvoimissa vuonna 1970. Koulutuksen aloittamisen taustalla oli aikalaishänke, jonka mukaan sodanajan sissipataljoonien määrää oli nostettava kahden sijasta kuuteen. Aikalaishänkeen mukaan kaikille yhtenäisesti annetun sissikoulutuksen saanut henkilö ei ollut soveltuva sijoitettavaksi sissipataljooniin. Näin ollen nähtiin tarve sissireservin koulutuksen aloittamiselle kolmessa joukkoyksikössä. Lapin Jääkäripataljoonassa koulutus aloitettiin 3. Jääkärikomppaniassa, myöhemmässä Sissikomppaniassa III/1970 saapumiserästä alkaen. Yksikössä koulutettiin sissijoukkue jokaisesta saapumiserästä. Sissiyksikön lisäksi Reservin aliupseerikouluun perustettiin sissilinja ja jo vuonna 1965 aloitettua sissiradistikoulutusta jatkettiin Esikuntakomppaniassa. Koulutuksen aloittamisen seurauksena vakiosissiharjoitukset muuttuivat taisteluharjoituspainotteisimmaksi. Sissijoukkue osallistui lisäksi vuosittaisiin yhteisharjoituksiin kenttätykistön ampumaleirille, Laskuvarjojääkärikoulun talviharjoitukseen ja Rajavartiolaitoksen sissiharjoituksiin.</p>	
AVAINSANAT <p>Lapin Jääkäripataljoona, Koulutus, Sissitoiminta, Sissipataljoona, Erillispataljoona, Sissitoimintakoulutus</p>	

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
1.1	Johdatus aiheeseen	1
1.2	Tutkimusongelma, tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen rajaus	2
1.3	Aikaisempi tutkimus ja tutkielman lähdeaineisto	3
1.4	Tutkielmassa käytettävien käsitteiden määrittely.....	4
2	SISSITOIMINTAKOULUTUKSEN MAHDOLLISUUDET JA HAASTEET	6
2.1	Koulutuksen lähtökohtatilanne 1967 ja sissitoimintakoulutuksen resurssit.....	6
2.1.1	Sissitoimintakoulutus ennen vuotta 1967	6
2.1.2	Varusmiesten koulutusjärjestelyt	10
2.1.3	Henkilöstö ja resurssit sissitoimintakoulutuksen kulmakivenä	14
2.2	Sissitoimintakoulutuksen ohjesäännöt ja koulutuskäskyt	20
2.2.1	Sissitoimintakoulutukseen vaikuttaneet ohjesäännöt	20
2.2.2	Sissitoimintakoulutukseen vaikuttaneet koulutuskäskyt ja opetustilaisuudet	29
2.3	Yhteenvedo sissitoimintakoulutuksen reunaehdoista.....	42
3	SISSITOIMINTAKOULUTUS SODANKYLÄSSÄ	43
3.1	Sissitoimintaharjoitukset	43
3.2	Sissitoimintakoulutus kivääriyksikössä ja aselajiyksiköissä	49
3.3	Sissitoimintakoulutus 3. Jääkärikomppaniassa	54
3.4	Partiokoiraohjaaja ja partiokoirakoulutus.....	59
3.5	Sissiradistikoulutus.....	61
4	JOHTOPÄÄTÖKSET	66
5	LÄHTEET	68
6	LIITTEET	72
LIITE 1	HAASTATTELUIDEN KYSYMYSRUNKO	72

SISSITOIMINTAKOULUTUS LAPIN JÄÄKÄRIPATALJOONASSA 1960 JA 1970-LUVUILLA

1 JOHDANTO

1.1 Johdatus aiheeseen

Sissitoimintakoulutus aloitettiin Lapin Jääkäripataljoonassa vuonna 1967 alueellisen taistelun doktriinin hengessä toteutettuna koulutuksena. Sissitoimintakoulutuksen aloittaminen ei ollut Puolustusvoimissa yhtenäisen tilannekuvan kannalta yksiselitteinen asia. Ohjesääntökirjallisuuden katsottiin olleen osiltaan vanhentunut ja koordinoitun sissitoimintakoulutuksen poissaolo koulutuskentästä tarkoitti koulutushenkilökunnan aihepiirin heikkoa osaamistasoa. Lapin Jääkäripataljoonassa sissitoimintakoulutuksen toteutumiseen vaikutti sen kanssa päivittäin työskennelleiden kouluttajien lisäksi kaksi oleellista tekijää. Hyvät lähtökohdat sissitoimintakoulutuksen aloittamiselle loi Sotilasläänin komentajana toiminut kenraali Olli Korhonen, jonka tahtotila oli sovittaa sissitoiminta sotilaslääninsä taistelulajiksi. Toinen sattumanvaraiseksi osoittautunut seikka oli Sodankylään tulleen joukko-osaston vetovoima Rajavartiolahtoksessa palveleville kouluttajille. Raja-asemia keskeisemmän sijainnin vuoksi sissitoiminnassa tapahtui eräänlainen luonnollinen tiedonvaihto näiden kouluttajien ja Sodankylässä palvelleiden kouluttajien välillä. Näiden tekijöiden ja koulutuksen aloittamisen ponnekkisuuden seurauksena sissitoimintakoulutus muodostui Sodankylässä vakiomuotoiseksi koulutusaiheeksi.

Vuonna 1967 sissitoimintakoulutus aloitettiin Lapin Jääkäripataljoonassa kaikille joukoille koulutetun taistelutavan puitteissa. Myöhemmin heräsi ajatus varsinaisten sissiyksiköiden koulutuksen aloittamisesta Puolustusvoimissa. Sissireservin koulutus aloitettiin Lapin Jääkäripataljoonassa loppuvuodesta 1970. Kaikille yhtenäisesti annetusta sissitoimintakoulutuksesta ja sissireservin koulutuksesta yllättävän irrallaan Pataljoonassa aloitettiin sissiradistikoulutus vuonna 1965 Pohjanmaa Jääkäripataljoonan siirryttyä Vaasasta Sodankylään. Sissiradistikoulutus oli luonteeltaan huomattavan viestipainotteista koulutusta, ja jo muutaman vuoden jatkunut koulutus ennen kaikille yhtenäisesti koulutetun sissitoimintakoulutuksen alkamista ei ollut sen kannalta merkittävässä roolissa. Sissitoimintaa ei keksitty alueellisen puolustuksen doktriinin liittyvän aivoriihen seurauksena, vaan sen osaamiskenttä oli jo olemassa. Sissitoiminnan osaamista oleellisemmaksi nousikin kysymys siitä, että minkälaisena sissitoiminta

tulisi vakiinnuttamaan paikkansa neljäntenä taistelulajina ja minkälaiseksi se muodostuisi Sodankylässä.

1.2 Tutkimusongelma, tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen rajaus

Opinnäytetyön päätutkimusongelma on:

Miten sissitoimintakoulutus toteutettiin Lapin Jääkäripataljoonassa 1960 ja 1970- luvuilla?

Opinnäytetyön alatutkimusongelmat ovat:

- Minkälaiset reunaehdot sissitoimintakoulutukselle olivat Lapin Jääkäripataljoonassa 1960 ja 1970- luvuilla?
- Miten kaikille joukoille yhtenäisesti koulutettu sissitoimintakoulutus toteutettiin Lapin Jääkäripataljoonassa 1960 ja 1970- luvuilla?
- Miten sissireservin koulutus toteutettiin Lapin Jääkäripataljoonassa 1960 ja 1970- luvuilla?

Opinnäytetyön ensimmäisessä luvussa käsitellään opinnäytetyön keskeiset tutkimukselliset perusasiat ja saatetaan lukija aihepiirin sisälle.

Opinnäytetyön toinen pääluku vastaa opinnäytetyön ensimmäiseen alatutkimusongelmaan: *Minkälaiset reunaehdot sissitoimintakoulutukselle olivat Lapin Jääkäripataljoonassa 1960 ja 1970- luvuilla?* Alatutkimusongelmien ratkaisua lähestytään tutkimalla Pääesikunnan, Pohjois-Suomen sotilasläänin esikunnan ja Lapin Jääkäripataljoonan esikunnan käskyjä sissitoimintakoulutuksen toteutuksesta. Näiden lisäksi tutkitaan opinnäytetyön aikajakson aiheeseen liittyvää ohjesääntökirjallisuutta ja siinä tapahtunutta muutosta. Asiakirjalähteiden antamaa kuvaa täydennetään haastatteluilla.

Opinnäytetyön kolmas pääluku vastaa opinnäytetyön toiseen ja kolmanteen alatutkimusongelmaan: *Miten kaikille joukoille yhtenäisesti koulutettu sissitoimintakoulutus toteutettiin Lapin Jääkäripataljoonassa ja miten sissireservin koulutus toteutettiin Lapin Jääkäripataljoonassa 1960 ja 1970- luvuilla?* Alatutkimusongelmaa lähestytään tutkimalla koulutusta antaneiden perusyksiköiden päiväpalvelusohjelmia, harjoitusten käskyjä ja harjoitusten tarkastuskertomuksia. Kaikille yhtenäisesti koulutetun sissitoiminnan tarkastelussa vertaillaan kivääriyksikön ja kranaatinheitinyksikön sissitoimintakoulutusta. Vertailun perusteella saadaan

kuva kivääriyksikön ja aselajiyksikön välisestä sissitoimintakoulutuksen eroavaisuuksista. Asiakirjalähteiden antamaa kuvaa täydennetään ja varmennetaan haastattelututkimuksella. Opinnäytetyön kolmatta alatutkimusongelmaa lähestytään tutkimalla joukkoja sissireserviin kouluttaneiden perusyksiköiden päiväpalvelusohjelmia, harjoitusten käskyjä ja harjoitusten tarkastuskertomuksia. Asiakirjalähteiden antamaa kuvaa täydennetään ja varmennetaan haastattelututkimuksella.

Tutkielma on toteutuneen sissitoimintakoulutuksen tarkastelun osalta rajattu ajallisesti käsitämään aika, joka jää koordinoitun kaikille yhtenäisesti koulutettavan sissitoimintakoulutuksen aloittamiseen vuonna 1967 ja sissitoimintaoppaan julkaisemisen väliseen aikaan 1979. Tutkielmassa avataan myös ennen vuotta 1967 Lapin Jääkäripataljoonassa tapahtuneita, sissitoimintakoulutukseen liittyneitä asioita. Ajallisen rajauksen päättäminen Sissitoimintaoppaan julkaisemiseen luo riittävän kattavan kuvan Lapin Jääkäripataljoonassa annetusta sissitoimintakoulutuksesta tutkimuksen aikarajauksen sisällä. Sissitoimintaopasta pidettiin julkaisuhetkellään valtakunnallisen sissitoimintakoulutuksen yhtenäistämisen kulmakivenä.

Opinnäytetyön näkökulma on perusyksikkötasolla toteutetun sissitoimintakoulutuksen toteuttaminen. Toteutunutta koulutusta tarkastellaan oman aikansa tuotteena silloin olemassa olleiden reunaehtojen taustoittamana. Opinnäytetyön tavoitteena ei ole arvostella tai vertailla annettua koulutusta nykyajan näkökulmasta, vaan nähdä sissitoimintakoulutus sellaisena kuin se toteutui.

1.3 Aikaisempi tutkimus ja tutkielman lähdeaineisto

Aihealueen virallista tutkimusta ovat Taistelukoulussa jalkaväen kapteenikursseilla ja esiupseerikursseilla tehdyt opinnäytetyöt sekä yleisesikuntaupseerikursseilla tehdyt diplomityöt. Sotilasopetuslaitoksissa tehdyn tutkimuksen määrällinen painopiste ajoittuu pääosin 1950- ja 1980 lukujen alkujen väliseen aikaan¹. Aihealueen aikalaisesta keskustelusta huomattava osa oli sotilasammattikirjallisuuden foorumeilla esitettyä argumentointia, Tiede ja Ase julkaisussa käytiin paljon keskustelua sissitoiminnan ja sissisodankäynnin tarpeellisuudesta ja mahdollisuuksista. Tämän keskustelun ylläpitävä voima oli Veikko Koppinen. Aihealueen uudempaa tutkimusta ovat majuri Marko Palokankaan tekemät Maanpuolustuskorkeakoulun esiupseerikurssin ja yleisesikuntaupseerikurssin opinnäytetyöt. Tutkija on myös tehnyt väitöskirjatutki-

¹ Sissisodasta sissitoimintaan, Liite 2, Palokangas 2009

muksen sissitoiminnan yleisestä historiasta Suomessa. Sotahistoriallista tutkimusta sissitoimintakoulutuksen käytännön toteutumisesta tutkielman ajanjaksolta ei ole tehty.

Opinnäytetyön primäärilähteitä ovat sissitoimintakoulutukseen liittyvät asiakirjat kuten ohjesäännöt, oppaat ja eritasoisten johtoportaiden käskyt koulutuksen toteuttamisesta ja sisällöstä. Opinnäytetyön sekundäärilähteitä ovat nykyaikana tehty aihealueen perustutkimus, aikalainen sotilasammattikirjallisuus, sekä Taistelukoulussa ja Sotakorkeakoulussa laaditut opinnäytetyöt ja diplomityöt. Opinnäytetyön sekundäärilähteitä käytetään aihealueen taustoittamiseen ja ne ovat tärkeässä osassa hahmoteltaessa opinnäytetyön aihealueen laajempia syy – seuraussuhteita.

Opinnäytetyötä varten haastatellut henkilöt ovat tutkittavana ajanjaksona Lapin Jääkäripataljoonassa koulutusta toteuttaneita ammattisotilaista eri ammattiryhmistä. Tutkielman lähdeaineistona on käytetty kivääriyksikön kouluttajana ja vääpelinä vuosina 1971 – 1983 toimineen aliupseerin, Kranaatinheitinkomppanian kouluttajana, Lapin Jääkäripataljoonan esikunnan koulutustoimiston toimistoupseerina ja Kranaatinheitinkomppanian päällikkönä 1968 - 1978 toimineen upseerin, 3. Jääkärikomppanian kouluttajana vuosina 1972 - 1982 ja partiokoira-kouluttajana 1982 - 1996 toimineen aliupseerin, Esikuntakomppanian ja Kranaatinheitinkomppanian sissiradistikouluttajana 1973 - 1982 toimineen aliupseerin haastatteluita.

Tutkielman lähteissä on havaittavissa suuria näkökulmaeroja. Räikeimpänä näkökulmaerot näkyvät joukkoyksikön laatimien harjoituskertomusten antamasta kuvasta ja Pohjois-Suomen Sotilasläänin esikunnan koulutustason tarkastustilaisuuksien kertomuksissa. Lähdeaineiston todistusvoimaa arvioitaessa lähteiden ääripäät ovat vain näkökulmia tutkittavaan asiaan. Totuudenperäisen tiedon saamiseksi näistä lähteistä saatua tietoa vertaillaan suhteessa muuhun lähdeaineistoon. Sijoittamalla todennetut asiat kokonaiskuvaan tehdään johtopäätöksiä koulutuksen toteutumisesta. Opinnäytetyön lähdeaineiston keskeinen ominaisuus on se, ettei yksikään mainituista suurista lähdeaineistoryhmistä yksinään riitä kuvaamaan toteutuneen sissitoimintakoulutuksen luonnetta. Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on sisällön analysointi ja sen tulosten keskinäinen vertailu.

1.4 Tutkielmassa käytettävien käsitteiden määrittely

Sissitoiminta tarkoittaa ” hyvin yleistäen sitä osaa säännöllisiä sota toimia, joissa sissitoiminta on lähes kauttaaltaan määritetty kaikkien sodan ajan joukkojen yhteisiksi tehtäviksi, jotka

liittyvät yleisjoukkojen taistelua täydentävään ja tehostavaan sodankäyntimuotoon. Toiminnan tärkeimpinä päämäärinä ovat vihollisen kuluttaminen, hidastaminen ja häirintä sekä sen joukkojen sitominen jatkuvaan taisteluun. Päämäärien saavuttamiseksi sissitoimintaan liittyy yleensä tuhoamis- ja häirintätehtäviä, kohteen tai maaston määräämää aikaista hallussapitoa sekä jatkuvaa tiedustelua. Ohjesääntöteksteissä *sissitoiminnalla* tarkoitetaan yleensä vihollisen selustassa tai sen hallussa olevalla alueella käytävää, ennakolta valmisteltua ja yleensä pitkäaikaista taistelua.”²

Sissisodankäynti tarkoittaa ”epätavanomaisten, pääsääntöisesti paikallisten joukkojen sotilaallisia ja puolisotilaallisia operaatioita vihollisen hallussa olevalla tai vihamielisellä alueella. Esimerkiksi Yhdysvalloissa sissisota (*guerrilla warfare*) määriteltiin 1960-luvulla epätavanomaisen sodankäynnin alakäsitteeksi. Sissisodankäynnillä 2000-luvun yleismaailmallisessa sotataidonkäsitteistössä tarkoitetaan pienten erillisten osastojen taistelua erityisesti vihollisen selustassa tai miehittämättömillä alueilla epätavanomaisin keinoin, yllätyshyökkäyksiin ja iskuin. Sissisotaa käyvät osastot toimivat hyvin itsenäisesti ja sodanjohto on usein hajautettu.”³

Päiväohjelma tarkoittaa ajan tavanmukaista perusyksiköittäin laadittavaa asiakirjaa, jossa esitetään yksikön päällikön tai hänen sijaisensa allekirjoituksella varmennettu käsky yhden vuorokauden koulutuksen toteuttamisesta. Päiväohjelma laadittiin yleensä kirjoituskoneella viralliselle asiakirjapohjalle.

Kaikille joukoille yhtenäisesti koulutettu sissitoiminta tarkoittaa sissitoiminnan kouluttamista, jonka tavoitteena oli kouluttaa alueellisen taistelun doktriinin puitteissa kaikki joukot kykenemään taistelutoimintaan vihollisen selustassa tai sivustoilla sissitoiminnan keinoin.

Sissireservin koulutus tarkoittaa tässä tutkielmassa sissitoiminnan kouluttamista, jonka tavoitteena oli kouluttaa sissipataljoonien tai erillispataljoonien sissejä.

Taistelutekniikka tarkoittaa joukkueen ja sitä pienempien sotilasosastojen taistelutaitoa.

Taktiikka tarkoittaa joukkoyksikön ja perusyksikön taistelutaitoa.

² Räjähävää tyhjyyttä, Sissitoiminta Suomalaisessa sotataidossa s.28, Palokangas 2014

³ Sama

Yleisjoukot tarkoittavat alueelliseen puolustusratkaisuun liittyvän joukkotyypin mukaista joukkoa. Yleisjoukot olivat ”ratkaisuun pyrkiviin sotatoimiin tarkoitettuja operaatiokykyisiä yhtymiä ja yksiköitä.” Yleisjoukkoja olivat esimerkiksi Jääkäripataljoonat, Panssarintorjuntapataljoonat ja Panssarijääkäripataljoonat.⁴

Paikallisjoukot tarkoittavat alueelliseen puolustusratkaisuun liittyvän joukkotyypin mukaista joukkoa. Paikallisjoukot olivat ”yleensä tietyille toiminta-alueelle rajoittuviin taistelutehtäviin soveltuvia yksiköitä.” Paikallisjoukkoja olivat erillispataljoonat, vartioryköt, torjuntaryköt ja rajavartioryköt.⁵

Hajautettu sissitoiminta tarkoittaa sissitoiminnassa olevan osaston taistelutapaa, jonka tavoitteena on joukkueittain hajautettuna tuottaa viholliselle tappioita.⁶

Koottu sissitoiminta tarkoittaa taistelutapaa, jossa sissitoiminnassa oleva osasto kootaan tai joka on jo kootussa ryhmityksessä, paikkaan ja aikaan sidottuna suoritettavaa iskua varten. Kootun sissitoiminnan luonne on yleensä hyökkäyksellinen.⁷ Koottu toiminta katsottiin suoritettavan yleensä vähintään komppanian voimilla.

2 SISSITOIMINTAKOULUTUKSEN MAHDOLLISUUDET JA HAASTEET

2.1 Koulutuksen lähtökohtatilanne vuonna 1967 ja sissitoimintakoulutuksen resurssit

2.1.1 Sissitoimintakoulutus ennen vuotta 1967

Sissitoiminta ei ollut koordinoitua koulutuksen alkaessa vuonna 1967 Lapin Jääkäripataljoonassa tuntematon asia. Joukkorykissä oli annettu Vaasasta siirtymisestä alkaen sissiradistikoulutusta, koiraohjaajakoulutusta ja palveluksessa oli Rajavartiolaitoksessa palvelleita ja siellä varusmieskoulutuksen saaneita henkilöitä. Heitä olivat ainakin Pentti Tikkanen, Veikko Vanhanen ja Voitto Siitonen.⁸ Ennen vuotta 1967 henkilökunnalle pidettiin jatkokoulutusta

⁴ Kenttäohjesääntö 1973, yleinen osa s.170

⁵ Kenttäohjesääntö 1973, yleinen osa s.168

⁶ Sissitoimintaopas 1979 s.26

⁷ Sissitoimintaopas 1979 s.23

⁸ Haastattelu Virpikari, Ylivaara

sissitoiminnasta, joukkoyksikön komentajana toimineen everstiluutnantti E.T Koiviston ja koulutustoimiston päällikkönä toimineen Kapteeni Tikkasen toimesta. Koivisto piti henkilökunnalleen alkuvuodesta 1965 viiden päivän mittaisen Sissipäivät- nimisen koulutustilaisuuden. Tämän lisäksi Koivisto piti loppuvuodesta varuskuntaesitelmän sissitoiminnasta pataljoonan, komppanian ja joukkueen toiminnan näkökulmasta. Tikkanen piti henkilökunnalle näytösluontoisen harjoituksen jääkärijoukkueen sissitoiminnasta, aiheena takaa-ajon torjuminen ja väijytyksen järjestäminen.⁹ Vuonna 1965 pidettiin myös kahden päivän mittainen harjoitus ”toiminta sissinä,” jonka johti Reservinaliupseerikoulun päällikkö. Koiraohjaajakursseja oli järjestetty vuodesta 1965 lukien.¹⁰

Vuonna 1965 Lapin Rajavartioston komentaja lähestyi kirjeitse Pohjanmaan Jääkäripataljoonan komentajaa asiana tiedustella mahdollisuutta järjestää yhteisiä harjoituksia, joissa Rajavartioston joukot toimisivat sissitoiminnassa. Esityksen taustalla on asiakirjan mukaan nimenomaan maaliostomaisen vastasissiosaston tarve, koska Rajavartiostolla tällaista mahdollisuutta koulutuksen elävöittämiseksi ei joukkojen vähyyden vuoksi katsottu olevan.¹¹ Lapin Jääkäripataljoonan laatimasta vastauksesta käy ilmi, että sillä oli mahdollisuus asettaa noin komppanian vahvuinen osasto kahteen kolmesta esitetystä yhteisharjoituksesta. Harjoituksiin liittyvä yhteistoiminta otettiin asiakirjojen reunamerkinnoista ja tekstistä päätellen mielihyvin vastaan Pohjanmaan Jääkäripataljoonassa. Asiakirjan lopussa Pohjanmaan Jääkäripataljoonan komentaja kirjoittaa: ”Toivoisin, että suotuisissa merkeissä alkanut yhteistoiminta Lapin Rajavartioston kanssa edelleen jatkuisi.”¹² Yhteiset harjoitukset toteutuivat ensimmäistä kertaa vuoden 1965 helmikuussa järjestetyssä yhteisharjoituksessa Kyljärven alueella. Harjoituksessa Lapin Rajavartioston joukot toimivat sissitehtävässä ja Pohjanmaan Jääkäripataljoonan joukot jalkaväen tavoin vastasissiosastona.¹³

Lapin Jääkäripataljoonassa oli useasta syystä osaamista sissitoimintakoulutuksesta jo vuonna 1967 kaikille yhtenäisesti koulutetun sissitoimintakoulutuksen alkaessa. Osaamisen kokonaisuutta tarkastellessa tärkeimmiksi osaamisen lähteiksi on nostettava Lapin Jääkäripataljoonan töihin Rajavartiolaitoksesta tullut koulutushenkilökunta ja yhteiset harjoitukset Lapin Rajavartioston kanssa. Haastateltavat nostavat myös paikallisuuden merkityksen korkealle eräänlaisena luonnollisena opettajana.¹⁴ Olosuhteet ja siellä eläneet henkilöt antoivat luonnol-

⁹ Kantahenkilökunnan jatkokoulutus lokakuussa 1965 PohmJPE 1831/koul/5a 25.9.1965 ja Kantahenkilökunnan jatkokoulutus syyskuussa 1965 1249/koul/5 a 17.8.1965 T22819 D23, KA

¹⁰ Koulutuskäsky 4/65 PohmJPE 1056/koul/5 a 17.5.1965 T22819 D23, KA

¹¹ Yhteistoiminta sotaharjoituksissa LR E 620/II 5 f 11.2.1965 T22819 F96, KA

¹² Yhteistoiminta sotaharjoituksissa PohmJPE 350/koul 5 h 16.2.1965 T22819 F96, KA

¹³ Kertomus PohmJP:n ja JK/LR talvisotaharjoituksesta PohmJPE 332/koul/5h 10.2.1965 T22819 F96, KA

¹⁴ Haastattelu Virpikari, Ylivaara

lisen olosuhde-elementin sissitoimintakoulutukselle. Olosuhteisiin ja luonnossa elämään totuneet kouluttajat loivat erinomaiset peruslähtökohdat sissitoimintakoulutuksen toteuttamiselle.

Sissitoimintakoulutus Pohjois-Suomen Sotilasläänin alueella oli mielenkiintoisessa asemassa, koska Sotilasläänin komentajana toimineella kenraali Olli Korhosella oli ilmeisen voimakas tahtotila sissitoimintakoulutuksen käynnistämiseen sotilasläänissään vuonna 1967. Tutkielman aihepiiriin vuoksi Sotilasläänin esikunnassa toimineen majuri Stig Roudasmaan osuutta sotilasläänin sissitoimintakoulutukselle on vaikea jättää huomioimatta. Olli Korhonen oli vuonna 1911 syntynyt yleisesikuntaupseeri. Korhonen palveli jatkosodassa muun muassa Rajajääkäripataljoona 4:n komentajana. Sodan päätyttyä hän työskenteli Rajavartiolaitoksessa eri tehtävissä vuoteen 1953 asti. Tämän jälkeen hän siirtyi Puolustusvoimiin toimien eri tehtävissä, viimeksi Pohjois-Suomen sotilasläänin komentajana 1966 – 1971.¹⁵ Henkilön taustat, virka-asema ja muut seikat huomioon ottaen Korhosella on ollut voimakas osuus sissitoimintakoulutukseen vaikuttajana Sotilaslääninsä alueella kaikille yhtenäisesti koulutetun sissitoiminnan ja sissireservin koulutuksen aloittamiseen liittyen. Korhonen ohjaili sissitoimintakoulutusta erityisesti vuosittaisten Sotilasläänin esikunnan vuosittaisten koulutuskäskyjen välityksellä. Korhosen taustan vuoksi voidaan päätellä hänen olleen ainakin keskivertaista sotilasläänin komentajaa enemmän perillä sissitoiminnasta ja siihen liittyneistä asioista. Hänen eräs keskeinen vuosittaisten koulutuskäskyjen punainen lanka oli sissitoimintakoulutuksen kehittäminen ominaiseksi koulutusta antavien joukko-osastojen alueille. Huomionarvoista on, että Hänen eräänlaiseksi mielialaksi vaikuttaa tulleen kaikille joukoille yhtenäisesti koulutettu sissitoimintakoulutus. Sissireservin koulutuksen aloittaminen hänen virkauransa viimeisenä vuotena ei tuntunut olevan hänelle yhtä tärkeää. Sissitoimintakoulutuksen ja sissitoiminnan räätälöiminen alueellisten ominaispiirteiden mukaiseksi osoittaa tietynlaista älykkyyttä irtautua aikalaiskeskustelun vahvoista näkemyksistä kootun ja hajautetun taktiikan paremmuudesta ja antaa sen sijaan alueellisten näkökohtien määrätä koulutuksen suunnan. Sotilasläänin komentajana Korhonen olisi voinut käskää sissitoiminnan toteutustavan, mutta jätti mahdollisuuden ilmeisesti käyttämättä ja jätti toteutustavan kehittämisen joukko-osastoille.

Majuri Roudasmaan rooli Pohjois-Suomen Sotilasläänin alueella toteutuneessa sissitoimintakoulutuksessa liittyy todennäköisesti sissipioneeritoimintaan. Hän työskenteli vuosina 1964 – 1969 Pohjois-Suomen Sotilasläänin Esikunnan Pioneeritoimiston päällikkönä.¹⁶ Roudasmaa

¹⁵ Kadettiupseerit 1920-2000 s.638

¹⁶ Kadettiupseerit 1920-2000 s.306

kulki Sotilasläänin joukko-osastoissa kouluttamassa sissitoimintaa.¹⁷ Haastateltavat eivät muista osallistuneensa kyseisiin koulutustapahtumiin, mutta henkilön myöhempi työ kevyen kylkimiinan parissa antanee osviittaa toteutuneiden sissikoulutuksien hengestä. Tähysteisenä räjäytetyt miinat olivat keskeinen osa hajautetun sissitoiminnan taistelutekniikkaa. Kaikille yhtenäisen sissitoimintakoulutuksen aloittamisen vuonna 1967 kivääriyksikössä tilapäisvälineillä toteutettu tähysmiinan käyttöön liittyvät koulutukset ja tutkielmaan haastatellun sissikouluttajan näkemys kylkimiinan tulemisen vaikutuksettomuudesta hajautetun sissitoiminnan luonteeseen kuvaa mahdollisesti Roudasmaan merkitystä Pohjois-Suomen sotilasläänin alueen sissitoimintakoulutukseen. Tähysmiinan käyttöönottoon vaikutukseen liittyvään kysymykseen haastateltava vastasi: ”En minä ymmärrä mitä se muutti. Meillä oli jo väline. Routapanokset, kaidemiinat ja vannemiinat. Tai no, olihan se uutta, enää sitä ei tarvinnut sitoa puuhun.”¹⁸

Lapin Jääkäripataljoonan sissitoimintakoulutukseen voidaan nähdä vaikuttaneen isommassa kuin kouluttajatasen mittakaavassa edellisten lisäksi Lapin Jääkäripataljoonan komentajana kaikille yhtenäisesti koulutetun sissitoimintakoulutuksen alussa toiminut everstiluutnantti E.T Koivisto. Hänen komentajakaudellaan uransa alkupuolella ollut henkilö kuvasi Koiviston näyttäytyi narsistisena persoonana, joka oli muun muassa ensimmäisessä puhuttelussaan pataljoonan henkilökunnalle todennut pataljoonan perusrakenteiden vaativan täyden remontin.¹⁹ Koivisto tuli vaativaan tehtävään joukkoyksikön ulkopuolisena henkilönä uransa kriittisessä vaiheessa, ja siihen saattoi liittyä kyvykkyyden osoituksen tarve alaisilleen ja esimiehilleen. Suurella ponnekkuudella ja määrätietoisuudella aloitettu kaikille yhtenäisesti koulutettu sissitoimintakoulutus voidaankin ehkä nähdä osittain toteutuneen edellä mainituista syistä johtuen. Uuden koulutusaiheen tuleminen on varmasti luonut kovia onnistumisen paineita joukkoyksikön komentajana toimineelle henkilölle. Koiviston voidaan arvioida olleen sopiva henkilö sissitoimintakoulutuksen aloittamiseksi vaadittavien muutoksien toteuttajaksi, jotka hän toteutti oman kunnioituksensa alaistensa silmissä menettämisenkin kustannuksella.

¹⁷ Käsky koulutuksen järjestelyistä 1968 PSSLE n:o 56/Koultsto/Dc 15.1.1968 T23260 Dc1, KA

¹⁸ Haastattelu Ylivaara

¹⁹ Haastattelu Virpikari

2.1.2 Varusmiesten koulutusjärjestelmä

Tutkittavana aikana oli käytössä jatkuvan valmiuden ylläpitämisen vuoksi vuosittain kolmen saapumiserän varusmieskoulutusjärjestelmä. Palvelukseen tuloajat olivat kalenterivuoden ensimmäisellä saapumiserällä valtakunnallisesti helmikuun kolmannella kalenteriviikolla, toisella saapumiserällä kesäkuun kolmannella kalenteriviikolla ja kolmannella saapumiserällä lokakuun kolmannella kalenteriviikolla. Miehistön palvelusaika oli 240 vuorokautta ja varusmiesjohtajien palvelusaika ja erikoiskoulutettavaan miehistöön kuuluvien 330 vuorokautta. Yhden saapumiserän varusmieskoulutus jaettiin miehistöllä kolmeen eri koulutuskauten: 10 viikkoa kestäneeseen peruskoulutuskauten, 17 viikkoa kestäneeseen erikoiskoulutuskauten ja 7 viikkoa kestäneeseen joukkokoulutus- ja sotaharjoituskauten.²⁰ Miehistön osalta saapumiserien päällekkäisyys toteutui siten, että vanhemman saapumiserä ollessa oman erikoiskoulutuskautensa kahdeksannella viikolla, alkoi seuraavan saapumiserän peruskoulutuskauten. Tästä syystä aikalaisesta varusmieskoulutuksesta puhuttaessa tai luettaessa nousee usein esille miehistön keskinäinen arvoasema joko ”vanhempina tai nuorempina” jääkäreinä.

Johtajakoulutukseen valitut suorittivat 10 viikkoa kestäneen peruskoulutuskauden, jonka jälkeen alkoi 14 viikkoa kestänyt aliupseerikoulutus Reservinaliupseerikoulussa. Aliupseerikoulutuksen jälkeen alikersantit siirtyivät perusyksiköihin apukouluttajiksi ja johtajatehtäviin seuraavan saapumiserän peruskoulutuskauden kahdeksannesta viikosta alkaen. Reservinaliupseerikoulusta valittiin joukko-osastoittain koulutussuhdelaskelman mukainen määrä oppilaita koulutettaviksi Reservinupseerikouluun. Reservinupseerikoulu suoritettiin täyden Reservinaliupseerikoulun oppimäärän suorittamisen jälkeen Haminassa 15 viikkoa kestävässä Reservinupseerikurssina. Kurssin päätyttyä upseerikokelaat suorittivat joukko-osastokoulutuksensa seuraavan saapumiserän varusmiesjohtajatehtävissä.

Kolmen saapumiserän järjestelmän ajatus ja vahvuus oli sotilaallisessa valmiudessa. Palveluksessa oli kokoajan riittäväksi katsottu määrä riittävän hyvin koulutettuja joukkoja, jolloin asevoimien valmius ei perustunut ainoastaan valmiuden kohottamisen myötä perustettaviin joukkoihin. Järjestelmä ei kuitenkaan ollut koulutuksen järjestämisen kannalta ongelmaton. Upseerikokelaiden paluuajankohta perusyksiköihin oli päivittäisen toiminnan toteuttamisen kannalta ongelmallinen, koska heillä oli perusyksikössä Reservinupseerikoulun suorittamisen jälkeen palvelusaikaa seitsemän viikkoa, tämä ajoittui viiden viikon osalta edellisen saapumiserän erikoiskoulutuskauden loppuun ja kahden viikon osalta joukkokoulutus ja sotaharjoi-

tuskauden alkuun. Näin ollen upseerikokelaat palvelivat perusyksiköissä joukkokoulutus ja sotaharjoituskaudella kaksi viikkoa seitsemän viikon koulutuskaudesta.²¹ Upseerikokelaiden panosta perusyksikön koulutuksen toteuttajina pidettiin useimmiten kyseenalaisena. Yleisenä ajatuksena oli se, että reservinupseerikurssin suorittamisen jälkeen upseerikokelaat ”viettävät lomansa ja kotiutuvat.”²² Nykypäivään verrattuna upseerikokelaat eivät voineet palvelusajan yleisen jaksottelun vuoksi tukea perusyksikön koulutustoimintaa järin tehokkaasti.

Kolmen saapumiserän järjestelmän haittatekijä oli sen seurauksena kaltaisekseen muodostunut sijoittamisjärjestelmä. Opinnäytetyön aikarajauksen aikana ei puhuttu joukkotuotannosta siinä merkityksessä, jollaisena sen nykyisin ymmärrämme. Yhdessä rauhanajan perusyksikössä ei koulutettu kerrallaan yhtä sodanajan reservin perusyksikköä tai erillistä joukkoa, vaan koulutetut henkilöt sijoitettiin koulutuksensa mukaan yksittäistapauksina sotilaspiireissä sodanajan joukkoihin. Toimintatapamallin negatiivisena ilmentymää kuvaa erään haastateltavan näkemys sijoittamisen onnistumisesta: ”Hyvänä aika sehän oli hirveä ongelma. Pidettiin erilliskomppanian kertausharjoituksia ja siellä oli miehiä jotka ei tiennyt sissitoiminnasta yhtään mitään. Meillä saattoi olla jotain ilmavoimien säävalvontamieheksi koulutettuja.”²³

Nyky aikaan verrattuna pitkältä tuntuva palvelusaika ei ajalle ominaisten komennusjärjestelyiden ja muiden varusmiesten tehtäviksi nähtyjen toimien vuoksi anna realistista kuvaa koulutukseen käytettävissä olleesta kokonaisajasta. Vuoteen 1971 asti puolustusvoimissa oli käytössä varusmiesten komennusjärjestelmä, jonka seurauksena käytännössä kaikki varusmiehet palveluskelpoisuusluokkaan katsomatta toimivat palvelusaikanaan työkomennuksilla. Komennusjärjestelyiden tarkoituksena oli käytännössä teettää varusmiehillä sellaisia töitä, joiden katsottiin muuten vaativat palkatun henkilön työpanoksen. Tehtävät olivat luonteeltaan ammattilaisen työpanoksen täydentämistä, eivätkä vaatineet suurta ammattitaitoa. Työkomennustehtäviä olivat esimerkiksi sääaseman tai viestiaseman päivystäjänä tai hevostallilla tai lämmityskeskuksessa apulaisena toimiminen. Loppuvuodesta 1970 Pääesikunnan antamalla pysyväismääräyksellä erikoiskoulutuskauden jaottelu koulutusosaan ja komennusosaan lopetettiin.²⁴ Uudenlaisesta erikoiskoulutuskauden mallia kokeiltiin Kaakkois-Suomen Sotilasläänissä, jossa uudenlaisesta erikoiskoulutuskauden rytmityksestä ja komennustehtävistä saatiin positiivisia kokemuksia. Kokeilut johtivat erikoiskoulutuskauden uusimiseen siten, että erikoiskoulutuskauden jaottelu komennusjaksoihin ja koulutusjaksoihin lopetettiin. Tämän lisäksi

²¹ Sama

²² Haastattelu Virpikari, Ylivaara

²³ Haastattelu Ylivaara

²⁴ Käsky koulutuksen järjestelystä 1971 PSSLE n:o 1/Koultsto/Dc 4.1.1971 T23260 Dc1, KA

katsottiin, että A-palveluskelpoisuusluokan miehiä ei tulisi asettaa komennusmiehiksi, vaan komennusjärjestelyt olisi toteutettava pelkästään sitä alempien palveluskelpoisuusluokan miehillä.²⁵

Ulkopuolisten komennustehtävien lisäksi varusmiehiä käytettiin myös varuskunnallisten perusasioiden ylläpitämiseen niin sanotuilla sisäpuolisilla komennuksilla. Tällaisia olivat mm. kasarmialueen vartiointipalvelus, Kyläjärven ampuma-alueen partiointi ja Rovajärvellä pidettyjen valtakunnallisten harjoitusten vartio-osastoina toimiminen. Sisä- ja ulkopuoliset komennukset koettiin perusyksikkötasolla yllättävän paljon koulututa kuormittaviksi.²⁶ Tehtävien toteuttamista koordinoitiin Lapin Jääkäripataljoonan Esikunnan toimesta siten, että yksiköille aiheutuva kuormitus olisi mahdollisimman yhdenvertainen. Haastateltava kuvasi komennusjärjestelyiden ja työkomennuksien ajallista rasittavuutta jopa niin, että: ”Peruskoulutuskausi oli sinänsä tehokasta koulutusaikaa, silloin ei luonnollisesti voitu laittaa työtehtäviin porukkaa.” Sama henkilö vertaa jopa miehistön koulutusajan lyhentymistä 240 vuorokaudesta 180 vuorokauteen samassa asiayhteydessä: ”Ei ne (työkomennukset) nyt niin paljon vaikuttaneet kuin koulutusajan lyhentäminen, mutta kuitenkin.” Vuoden 1967 Sotilasläänin komentajan tarkastuskäynnin muistiossa on otettu myös kantaa komennusjärjestelyiden vaikutuksesta erikoiskoulutuskauden koulutukseen. Muistiossa Lapin Jääkäripataljoonan tilannetta pidetään Pohjois-Suomen sotilasläänin muihin kiväärijoukkoyksikköihin verrattuna hyvänä, koska erikoiskoulutuskaudella varusmiehet ovat koulutuspalveluksessa 2/3 osaa koulutuskaudesta.²⁷

Tutkittavana aikana peruskoulutuskaudella koulutettiin jokaiselle sotilaan perus- ja ryhmäkohtaiset taidot. Peruskoulutuskaudella saatettiin myös kouluttaa erikoiskoulutuksen vaatimat perussuoritukset. Peruskoulutuskauden keskeisimmät koulutustavoitteet olivat: ”yleissotilaallisten perustietojen, sulkeisjärjestyksen mieskohtaisten suoritusten, henkilökohtaisen aseiden, taistelijaparin ja ryhmän puitteissa tulen ja liikkeen hyväksikäytön, pesäkkeen puolustamisen, tulitoiminnan ja sissitoiminnan mieskohtaisten suoritusten hallinta.” Näiden lisäksi alemman vaatimustason koulutustavoitteita olivat: ”kykenevät liikkumaan säästä ja vuorokaudenajasta riippumatta taistelukelpoisuus säilyttäen ainakin vuorokauden ajan ja kykenevät kuukauden kuluttua palveluksen alettua toimimaan oman puolustushaaran yksinkertaisessa miehistötehtävässä yllättävän taistelutilanteen varalta.”²⁸

²⁵ Muistio varusmieskoulutuksen järjestelyjen kehittämisestä PE 31.3.1970 T23260 F10, KA

²⁶ Haastattelu Heikkilä

²⁷ Koulutustarkastus Lapin Jääkäripataljoonassa 22. – 24.5.1967 PSSLE koulusto 1373/koul/5h 22.6.1967 T23260 Ee1, KA

²⁸ Koulutuspäällikön koulutusohje 3/1968 PE 370/Jvtsto/D Helsinki 25.4.1968 T23260 Dc1, KA

Erikoiskoulutuskaudella siirryttiin ryhmäharjoittelusta joukkueen puitteissa toteutettuun koulutukseen. Erikoiskoulutuskauden alussa järjestettiin ns. miehistökurssit. Erikoiskoulutuskauden yleiset koulutustavoitteet olivat: ”Pystyvät käyttämään hyvin oman koulutushaaransa aseita ja välineitä kaikissa tilanteissa ja oloissa, sekä huoltamaan niitä myös pimeässä, vaikeissa sääoloissa ja taistelutilanteen aikana, pystyvät liikkumaan jalan, hiihtäen ja polkupyörällä vaikeassakin maastossa taistelukelpoisuus säilyttäen usean vuorokauden ajan, pystyvät suorittamaan panssarintorjuntaa kevyellä singolla, pystyvät omakohtaisen ilmatorjunnan suorittamiseen ryhmän ja joukkueen puitteissa, pystyvät sissitoimintaan ryhmän ja joukkueen puitteissa, kykenevät tulemaan toimeen maastossa ilman päivittäistä huoltoa, hallitsevat henkilökohtaisen taisteluainesuojelun, taistelijaparin ja ryhmän pikalinnoittamisen, tuntevat pääpiirtein jalkaväki- ja panssarimiinat, niiden vaikutuksen sekä toimenpiteet kohdattaessa sulutteita.” Erikoiskoulutuskaudella oli yleisten koulutustavoitteiden lisäksi aselaji- ja koulutushaarakohtaiset koulutustavoitteet.²⁹

Sotaharjoituskausi katsottiin miehistökoulutuksen saavan varusmiehen koulutukselliseksi huiipentumaksi. Sotaharjoituskauden koulutus suoritettiin vahvennetun komppanian harjoitteluna. Koulutuskauden edetessä harjoitukset tuli sotaharjoituksissa ja ampumaleirien puitteissa siirtää pataljoonan tai kevyen osaston harjoitteluksi. Sotaharjoituskauden tavoitteina olivat: ”Syventää koulutettaville annettuja tietoja ja taitoa niin, että he pystyvät hyvin toimimaan erikoiskoulutuksensa mukaisissa tehtävissä vaikeissakin oloissa, kouluttaa miehet yhteistoimintaan perus- ja joukkoyksikön sekä näitä tukevien joukkojen puitteissa, niin että joukon toiminta niveltyy vaikeatkin taisteluolot kestäväksi kokonaisuudeksi, antaa koulutettaville mahdollisimman todenmukainen kuva henkilökohtaisten, ryhmä ja tukiasien vaikutuksesta ja taistelunmukaisesta käytöstä taisteluampumatarvikkeita käyttäen, opettaa miehen velvollisuudet ja tehtävät asevelvollisten valvonta-asioissa, kertausharjoituksissa ja liikekannallepanossa.”³⁰

Kolmen saapumiserän järjestelmän ilmeinen koulutuksellinen haittatekijä oli se, että varusmiesjohtajien ja miehistökoulutuksen saavien koulutusaika ei kohdannut toteutuneiden koulutuskausien aikana. Tästä luonnollisena seurauksena oli se, että varusmieskoulutusta antaneesta yksiköstä ei tehty sodanajan perusyksikköä, jonka suorituskyvyn on kuitenkin edullisinta yhteismitallinen koulutus samojen palvelustovereiden ja johtajien kanssa. Varusmiesjohtajien vaihtuminen kesken saapumiserän miehistökoulutuksen ei myöskään ollut järkevä vaihtoehto ainakaan kouluttajan näkökulmasta. Uuden varusmiesjohtajaketjun astuessa palvelukseen

²⁹ Koulutuspäällikön koulutusohje 3/1968 PE 370/Jvtsto/D Helsinki 25.4.1968 T23260 Dc1, KA

³⁰ Sama

yksikköön oli luotava uudestaan joukkueen kouluttamisen yhteisnäkemys. Ehkä merkittävin ongelma oli kuitenkin se, että järjestelmä ei taannut sijoitettavien henkilöiden koulutuksellista yhteismitallisuutta. Alueelliset tekijät ja jokaisen koulutusyksikön omat näkemykset kouluttamisen parhaaksi nähdystä tavasta tekevät asiasta todellisuudessa mahdottoman toteuttaa. Varusmiesten työkomennusjärjestelmä oli varusmieskoulutusta merkittävästi haitannut tekijä ennen vuotta 1970. Työkomennusjärjestelmä liittyy kuitenkin kaikille yhtenäisesti koulutetun sissitoimintakoulutuksen toteuttamiseen, eikä se vaikuttanut sissireservin kouluttamiseen.

2.1.3 Henkilöstö ja resurssit sissitoimintakoulutuksen kulmakivenä

Perusyksikkö oli tehtävärakenteeltaan 1960- ja 1970 luvuilla joiltain osin nykyisestä poikkeava. Perusyksikön toimintaa johti perusyksikön päällikkö ja hänen apulaisenaan toimi vääpeli. Perusyksikössä ei ollut erikseen nykyisenkaltaisia varapäällikön tai saapumiserän johtajan tehtäviä. Ajan hengen mukaisesti perusyksikön päällikkö johti yksikkönsä koulutusta ja hallintoa. Perusyksikön päälliköinä toimi joko Kadettikoulun käynyt upseeri luutnantin tai yli-luutnantin arvossa, tai kapteenikurssin käynyt upseeri kapteenin arvossa. Reservinaliupseerikoulun päällikkönä saattoi olla majuri. Perusyksikön kouluttajatehtävissä toimivat upseerit ja aliupseerit. Molemmista henkilöstöryhmistä oleva henkilö saattoi olla joukkueen johtajan tehtävässä. Yksiköissä oli palveluksessa upseereita, kanta-aliupseereita, väliaikaisia aliupseereita ja ns. värvättyjä.

Sen ajan koulutushenkilöstön riittävydestä antaa hyvän aikalaiskuvan Pohjois-Suomen Sotilasläänin komentajan Lapin Jääkäripataljoonan tarkastuskäynnin kertomusasiakirja vuodelta 1967. Asiakirjassa kerrotaan Lapin Jääkäripataljoonan kouluttajatilanteen olevan hyvä silloin, kun varusmiesvahvuus on pienimmillään. Varusmiesvahvuuden ollessa suurimmillaan kouluttajatilanteen katsotaan olevan korkeintaan tyydyttävä. Saapumiserien tulevaisuuden kasvusuunnan koetaan myös edelleen huonontavan kouluttajatilannetta. Parannuskeinoksi katsotaan olevan se, että varuskunnan ulkopuolelle komennettujen upseereiden määrä tulisi saada laskemaan. Kokonaisuudessaan henkilökunnan vajeesta vuonna 1967 oli määrävahvuudesta 8 upseeria, eli 25,8% koko upseeriston määrästä ja 12 kanta-aliupseeria eli 14,1% kanta-aliupseeriston määrästä. Ongelmaksi nostetaan henkilökunnan määrän lisäksi henkilökunnan suhteellinen nuorentuminen. Useiden sotilasarvojen osalta nuorentumista mainitaan tapahtuneen edelliseen tarkastuskäyntiin verrattuna 1-4 vuotta ja vääpeleiden osalta jopa 8 vuotta.³¹

³¹ Koulutustarkastus Lapin Jääkäripataljoonassa 22.- 24.5.1967 PSSLE 461/koultsto/ D 5 b 21.6.1967 T23260 Ee1, KA

Vertailukohdan edelliseen asiakirjaan antaa Pohjois-Suomen Sotilasläänin esikunnan vuonna 1979 laatima asiakirja Pääesikunnan jalkaväkiosastolle havainnoista jalkaväen koulutuksesta. Asiakirjassa käsitellään mm. kouluttajien lukumäärää sotilasläänin perusyksiköissä ja käsitellään alhaisen kouluttajamäärän seurauksia. Asiakirjan mukaan koulutusohjelmien sisällöstä ja yleisjärjestelyistä johtuen on joukkueen kouluttaja sidottu joukkueensa mukaan koko päiväksi. Tähän tulee asiakirjan mukaan katkoksia ainoastaan esimerkiksi kansalaiskasvatustuntien ajaksi. Kouluttajien työaikaa katsotaan kuluttavan myös päivystys ja vartiovuorot, jotka aiheuttavat kouluttajille vapaapäiviä. ”Kaikesta edellä mainitusta on seurauksena, että kouluttajalla ei ole mahdollisuutta normaalina työaikana valmistella ja suunnitella oppitunteja ja harjoituksia. Kun ylityön teettämistä on jyrkästi rajoitettu, on jokapäiväiseksi malliksi muodostunut, ettei harjoituksia ja oppitunteja todella valmistella. Tästä on seurauksena, että harjoitusten läpivienti muodostuu helposti kiireiseksi, suunnittelemattomaksi ja mieskohtaiset yksityiskohdat ohittavaksi rutiinitapahtumaksi, jossa saattaa olla vauhtia ja pauketta, mutta jossa mies ja alijohtajakohtaiset kannalta tärkeät yksityiskohdat unohdetaan.”³² Tutkittavana aikana ei tapahtunut työaikalainsäädännön käyttöönoton jälkeen niin merkittäviä muutoksia, että nämä havainnot eivät olisi yhtä yleispäteviä tutkielman aikaisemmilla vuosilla.

Varusmiesainesta tarkastellessa on huomattavaa, kuinka koulutustehtävissä toimineet henkilöt pitivät itsestään selvänä varusmiesten taitoa tulla toimeen maasto-olosuhteissa. Hiihtotaito, kohtalainen fyysinen kunto, maastossa liikkumisen taito ja perus erämiestaidot olivat pääsääntöisesti sotilaskoulutuksen yleistä tavoitetasoa silmällä pitäen ennen varusmiespalveluksen aloittamista hyvällä tasolla.³³ Varusmiehiä yksittäistapauksina tarkasteltaessa, joukosta löytyi myös toisenlaisesta taustasta tulleita henkilöitä, joilla näitä taitoja ei ollut. Haastateltavat korostivat sitä, etteivät he koskaan joutuneet opettamaan varusmiehiä hiihtämään, tekemään tulia tai elämään luonnossa. Tämä oli luonnollisesti sissitoimintakoulutuksen kannalta merkittävä koulutuksellinen etu. Haastateltavat näkivät myös merkittävän eron nykypäiväiseen tilanteeseen varusmiesten fyysisessä kunnossa. Peruslähtökohtana sen ajan kouluttajille oli, että varusmies kykeni aloittamaan palveluksensa ilman erikoisjärjestelyitä. Varusmiesainesta koskeva mielenkiintoinen aikalaislähde on vuonna 1967 Lapin Jääkäripataljoonan komentajana toimineen everstiluutnantti E.T Koiviston laatima kirjelmä pääesikuntaan. Pataljoonan komentaja pitää Lapin Jääkäripataljoonaan valittavien varusmiesten tasoa liian alhaisena. Hänen mielestään jääkäripataljoonien varusmiehille yleisesti asetettu vaatimustaso ei riitä, vaan pa-

³² Havaintoja JV:n varusmieskoulutuksesta vuodelta 1979 PSSLE koulutustoimisto 552 /DbA/12.11.1979 T 23260 Dc1, KA

³³ Haastattelu Virpikari, Heikkilä

taljoonan varusmiehille olisi asetettava vähintään samat vaatimukset kuin Rajavartiolaitoksen varusmiehille. Perusteluina kirjelmässä esitetään, että pataljoonassa annetaan erikoiskoulutusta ja vaatimustaso pitäisi valinnoissa olla samalla tasolla muiden erikoiskoulutusta antavien tahojen kanssa.³⁴

Tutkittavana aikana varuskunta oli sotilaskulttuurillisesti erilainen toimintaympäristö kuin tänä päivänä. Erilaisia epäonnistumisia ei välttämättä käsitelty ”sosiaalisen konstruktivismin” hengessä. Koulutuksellisesti tämä on saattanut näkyä korkeana haluna onnistua muiden kouluttajien ja esimiesten silmissä ja toisaalta taas virheiden peittämisen kulttuurina.

Ajan koulutustoiminnallista kuvaa tarkasteltaessa on huomattava, että ennen vuotta 1970 sotilailla ei ollut käytössä työaikajärjestelmää.³⁵ Ajan kuva Sodankylän varuskunnassa oli sellainen, että työ vei sen ajan jonka se vaati.³⁶ Tämä saattoi tarkoittaa nykyäskäskyksen mukaan kohtuullisen merkittävää päivittäistä työmäärää. Työntekokulttuuria ennen työaikajärjestelmää kuvaa haastateltujen lisäksi esimerkiksi Pohjois-Suomen Sotilasläänin esikunnan vuoden 1971 koulutuskäsky, jossa todetaan uudella työaikajärjestelmällä olleen ilmeisen haitallinen vaikutus joukkojen pimeäkoulutukselle.³⁷ Tutkittavana aikana varuskunta palvelusturvallisuuden kannalta nykyistä väljempi ympäristö. Vaaratilainten ja onnettomuuksien selvittäminen eivät vaadi tänäkään päivänä paljon henkilöstön aikaa, mutta tapahtumien ja tutkintojen esimerkit muokkaavat koulutuksellista ajan kuvaa. Eräs haastateltava kuvaa latumiina- taan pitämää oppituntia luokkaolosuhteissa: ”...jotenkin sinne oli eksynyt sekaan sellainen harjoituskappale, no sehän sitten räjähti yhden varusmiehen käsissä ja hän sai puusälettä kasvoihinsa. Päällikkö tuli luokkaan ja huusi: Mitä helvettiä täällä mekastetaan? Asian selvittyä hän käski varusmiehen pesemään kasvonsa verestä ja minun jatkamaan oppituntia. Se oli sillä käsitelty.”³⁸

Ajalle ominaista oli myös ylempien johtoportaiden koulutuksellisten tarkastusten suorittaminen varuskunnissa ja sotaharjoituksissa. Erityisesti varuskunnassa sotilasläänin komentajan suorittamat päivittäisen koulutuksen ja valmiuden tarkastustilaisuudet ovat muistioineen erittäin näkyvä osa sotilaskoulutuskulttuuria. Tarkastuksien muistiossa oli jaossa mainetta sekä kunniaa joukkoyksiköiden komentajille ja koulutushenkilöstölle sen positiivisessa että negatiivisessa muodossa. Suoritettujen tarkastusten muistioiden hengen vuoksi on nähtävä, että

³⁴LapJP:aan määrättävän varusmiesaineksen valinta LapJP 1706/koul/5e 19.9.1966 T22819 F100, KA

³⁵Käsky koulutuksen järjestelystä 1971 PSSLE n:o 1/Koultsto/Dc 4.1.1971 T23260 Dc 1, KA

³⁶Haastattelu Virpikari

³⁷Käsky koulutuksen järjestelystä 1971 PSSLE n:o 1/Koultsto/Dc 4.1.1971 T23260 Dc 1, KA

³⁸Haastattelu Virpikari

niillä oli tietynlainen vaikutus koulutuksen tasoon Pohjois-Suomen Sotilasläänin alueella. Toisaalta tarkastustilaisuudet olivat koulutusta antaneissa joukko-osastoissa ainakin useimmiten hyvissä ajoin tiedossa, joten sen voidaan myös katsoa jossain määrin vaikuttaneen niiden henkeen. Joidenkin esitettyjen näkökulmien mukaan tarkastuksiin valmistautuminen ja itse tarkastukset olivat lähinnä ”sotilassirkusta.” Toisaalta positiiviset tarkastuskertomukset osoittavat ainakin sen, että koulutuksen aiheena olleet asiat osattiin, jos tahto niiden toteuttamiseksi oli olemassa.

Lapin Jääkäripataljoonassa palveli jatkosotaan osallistuneita ”jermuja.” Kokeneiden ja selkeästi arvostettujen kouluttajahenkilöiden vaikutus nuorempaan kouluttajahenkilöstöön on ollut merkittävä. Sodan kokeneita kouluttajia ihailtiin ja heidän voidaan katsoa välittäneen suuren määrän perimätietoa, joka on otettu nuoremman polven toimesta kirkkain silmin vastaan.³⁹ Tällaisia kouluttajia olivat esimerkiksi suomalaisessa SS-pataljoonassa palvelleet sotilasmestari Antero Meronen ja Kranaatinheitinkouluttaja sotilasmestari Eero Uusitalo.

Opinnäytetyön haastatteluista käy ilmi, että haastateltavilla ei ollut yhtenäistä ajatusta tai muistikuvaa keskeisestä sissitoimintaa ohjeistavasta ohjesäännöstä tai oppaasta. Sissitoimintakoulutuksen parissa uransa tehnyt kouluttaja vastasi kysymykseen siitä, että mitkä olivat hänen mielestään keskeisimmät oppaat hänen koulutusuransa aikana: ”Viralliset oppaat olivat jostain 50-luvulta. Koulutusohjeita itse kehitettiin.” Sodankylän varuskunta ei ollut eristyksissä muusta maasta mitään erilaisiin ajatuksiin sissitoiminnan suorittamisesta tulee. ”Meillä oli sellainen hyvä veli järjestelmä. Jokaisella oli tuttuja, jos jotain hienoa keksittiin niin annettiin vinkkiä. Paitsi kiväärikomppanialle tietysti.” Haastateltava oli myös sitä mieltä, että sissikouluttajilla oli yhteenkuuluvuuden tunnetta. Sissikouluttajien piirissä vallitsi hänen mielestään kaikkialla hyvä henki. Sissikouluttajien keskuudessa ei ollut hänen mielestään sellaista henkeä, että jossain oltaisiin erityisesti muita koulutusyksiköitä parempia tai huonompia. Ajatuksia sissitoiminnasta jaettiin esimerkiksi kirjoitettujen ja piirrettyjen toimintatapamallien ja ohjeiden muodossa, joita lähetettiin tutuille sissikouluttajille oman yksikön ulkopuolellekin.

Tutkittavana aikana Lapin Jääkäripataljoonan organisaatio on kertaalleen muuttunut. Joukko-yksikön siirryttyä Vaasasta Sodankylään vuonna 1964 organisaatioon kuului Lapin Jääkäripataljoonan Esikunta, 2. Jääkärikomppania, Reservin aliupseerikoulu, Panssarintorjuntakomppania, Esikuntakomppania ja Kranaatinheitinkomppania.⁴⁰ Vuonna 1970 organisaatiota muutettiin sissireservin kouluttamisen aloittamisen vuoksi siten, että 3. Jääkärikomppania perustet-

³⁹ Haastattelu Virpikari, Ylivaara

⁴⁰ Lapin Jääkäripataljoona 1921-1971 s.201-203

tiin ja yksikössä aloitettiin sissireservin kouluttaminen. Tämän lisäksi perustettiin toinen kivääriyksikkö. Kahden jääkäriyksikön voimin koulutusta toteutettiin aina loppuvuoteen 1974 asti, jolloin 2. Jääkärikomppania lakkautettiin. Vuodesta 1976 alkaen 4. Jääkärikomppanian nimellä toimi Kuljetuskomppania, joka toteutti pataljoonan yhdistelmäajoneuvokoulutuksen. Varuskunnassa oli myös koiratarha ja hevostalli.⁴¹ Sodankylän varuskunnan infrastruktuurin voidaan katsoa palvelleen sissitoimintakoulutusta siinä määrin, että minkään oleellisen puuttuminen ei ollut koulutuksen esteenä tai todennäköisesti edes sen haittana. Varuskunnan rakennuskanta oli saatu valmiiksi vuonna 1966 ja Kyläjärven ampuma-alue puolustusvoimien käyttöön vuonna 1968. Näiden lisäksi varuskunnan ympäristössä oli tutkittavana aikana koulutuskäytössä riittävä määrä lähiharjoitusalueita. Varuskunnassa oli myös ampumarata.

Yhtenä merkittävänä koulutuksellisesti edistävänä tekijäksi voidaan mainita paikallisväestön ilmeisen positiivinen suhtautuminen varuskunnan tuloon Sodankylään.⁴² Positiivinen suhtautuminen johtui mitä ilmeisimmin kunnan vilkastumisesta ja toisaalta selkeistä yksittäisten ihmisten uramahdollisuuksien lisääntymisestä koko Lapin alueella. Vaikuttaa myös selvältä, että sekä Sodankylään varuskunnan mukana Vaasasta muuttaneet työntekijät, että Sodankylän varuskunta kykenivät asettumaan sosiaalisesti hyväksyttävään asemaan paikallisväestöön ja Sodankylän kuntaan nähden. Näistä syistä esimerkiksi maanomistajien suhtautuminen varuskuntaa ja sotilastoimintaa kohtaan oli pääsääntöisesti erittäin positiivista. Sotilasläänin komentajan tarkastuskertomus Lapin Jääkäripataljoonaan vuodelta 1967 valottaa koulutusolosuhteita sotilasläänin komentajan näkökulmasta: ”Koulutusolosuhteet ovat edellä mainitsemistani puutteista huolimatta hyvät ja ne paranevat jatkuvasti. Kun LapJP saa lähitulevaisuudessa käyttöönsä uuden taisteluampumarata-alueen Sodankylässä, voidaan koulutusolosuhteita pitää erinomaisina.”⁴³ Samanlaisen kuvan antaa myös jalkaväen tarkastajan tarkastuskertomus vuodelta 1970: ”Sodankylän varuskunta on lähes loppuun rakennettu ja sen koulutusolosuhteet ovat erinomaiset riittävien ampumaratojen ja harjoitusalueiden vuoksi.”⁴⁴

Sissireservin koulutuksen aloittamiseen liittyneen asiakirjan lausuntokierroksella Pohjois-Suomen Sotilasläänin komentaja Olli Korhosen yllättävän jyrkkäsanainen vastaus liittyy sissireservin koulutuksen aloittamisen resurssikysymykseen. Sissireservin koulutukseen suhtaudutaan lausunnossa myönteisesti, sillä edellytyksellä että pääesikunta myöntää sotilasläänille

⁴¹ Lapin Jääkäripataljoona 60- vuotta s.8

⁴² Haastattelu Virpikari

⁴³ Koulutustarkastus Lapin Jääkäripataljoonassa 22. – 24.5 1967 PSSLE koulusto 1373/koul/5h 22.6.1967 T23260 Ee1, KA

⁴⁴ Havaintoja koulutuspäällikön tarkastusmatkasta Rovaniemen ja Sodankylän varuskuntiin PE 23.12.1970 3041/koulsto/5f T23260 Di1, KA

sissireservin koulutukselle riittävät resurssit. Lausunnossa annetaan ymmärtää, että sotilasläänille myönnetty leirirahat eivät riitä esitettyjen sissireservin koulutuksen tavoitteiden saavuttamiseen. Lausunnossa esitetään, että joukko-osastoille on määrättävä ”todella” riittävät kalusto- ja harjoitusmateriaalimäärät, jotka sissireservin koulutukseen liittyen vastauksessa koetaan puuttuvan kokonaan. Kolmanneksi kriittiseksi asiaksi nostetaan kuljetuskaluston hankkimista joukko-osastoille joko vuokraamalla tai niitä hankkimalla. Olemassa oleva kuljetuskalusto koetaan olevan riittämätön. Vastauksen ehdottoman kieliasun viimeistelee sen poikkeuksellisen ynseä lopetus: ”Ilman edellä mainittuja edellytyksiä on turha perustaa sissikomppanioiden nimiä kantavia kiväärikomppanioita.”⁴⁵

Lapin Jääkäripataljoonan lausunnossa Pohjois-Suomen Sotilasläänin esikunnalle sissireservin koulutuksen aloittamisesta katsotaan, että koulutus voidaan aloittaa kasarmin rakennuskannan valmistuttua. Vastauksessa Lapin Jääkäripataljoonan komentaja korostaa, että joukkoyksiköissä toimitaan jatkuvasti 25 – 30 % ylimajoituksessa ja että sissikoulutuksen aloittamisen ei katsota helpottavan tilannetta saapumiserän vahvuuden korottamistarpeen takia. Lausunnossa otetaan myös kantaa resurssikysymykseen siten, että koulutusvälineistön, erikoismateriaalin ja leirirahojen lisätarvetta pidetään ilmeisenä. Komentajana toiminut everstiluutnantti K.K.Kuismanen korostaa vastauksessaan myös sitä, että aloitettava sissireservin koulutus ei saisi huonontaa ”enää nykyisestään” tavallisten jääkäreiden koulutusolosuhteita. Hänen mielestään sissireservin koulutusta ei saisi toteuttaa muun taistelijakoulutuksen kustannuksella. Koulutusmäärärahojen katsottiin olevan niin vähissä, että niitä ei pystyttäisi vähentämään sissireservin koulutuksen aloittamisen vuoksi. Vastauksessa korostetaan myös, että Lapin Jääkäripataljoonan kivääriyksikössä annetaan toissijainen sissinkoulutus, joka senkin katsotaan lisäävän koulutusmäärärahojen tarvetta.⁴⁶

Tutkittavan aikana rahapula vaikutti varusmieskoulutuksen toteuttamiseen.⁴⁷ Rahapulan keskeisimmät vaikutukset varusmieskoulutukseen yleisellä tasolla oli että suurempia Puolustusvoimien yhteisiä sotaharjoituksia ei vuositasolla järjestetty ja sotilasläänin alueen sotaharjoituksia järjestettiin kerran vuodessa. Harjoitukset tuli pääsääntöisesti järjestää varuskuntasotaharjoituksina.⁴⁸ Vuonna 1967 pidettiin säästösyistä 30 vuorokauden mittainen säästöloma.⁴⁹

⁴⁵ Vastaus asiakirjaan Sissien koulutus 22/Koul/ 5 sal 12.6.1969 T24547 F1, KA

⁴⁶ Sissikoulutuksen järjestely LapJP E 47/Koul/sal 3.6.1969 T T24547 F1, KA

⁴⁷ Pääesikunnan ja Pohjois-Suomen vuosittaiset koulutuskäskyt vuosilta 1966-1979, Käskyt tekijän hallussa

⁴⁸ Sama

⁴⁹ Koulutustarkastus Lapin Jääkäripataljoonassa 22. – 24.5 1967 PSSLE koulusto 1373/koul/5h 22.6.1967 T23260 Ee, KA

Sissiharjoitusten käskyjen ja perusyksikön henkilöstömäärän tarkasteleminen luo kuvan jonka mukaan henkilöstömäärän vähyys ei vaikuttanut negatiivisesti sissikoulutuksen tuloksiin. Sissiharjoitusten sissitoimintaosapuolella koulutushenkilöstöllinen perusta oli osaston johtajan lisäksi yksi kouluttaja sissiryhmää kohden. Tämä on käytännössä mahdollistanut tarkoituksenmukaisen hajautetun toiminnan koulutuksen todellisilla hajautetun sissitoiminnan vaatimilla etäisyyksillä. Vastasissiosastolle vakiintui osaston johtajan lisäksi yksi kouluttaja joukkueetta kohden. Harjoitusten vastasissitoiminnan aiheiden vuoksi sen voidaan katsoa riittäneen koulutuksen toteuttamiseen. Harjoituskaluston puolesta vaikuttaa siltä, että sissitoimintaosapuolella oli keskeiset hajautetun ja kootun sissitoiminnan vaatimat harjoituskalustot. Vastasissiosapuolen kalustollista tilannetta kuvaa hyvin huomattava määrä ajoneuvokalustoa ja koira-ohjaajatoiminta.⁵⁰ Tämä luonnollisesti lisäsi harjoitusten kustannuksia ja lisäsi niiden koulutuksellista arvoa.

Resurssikysymystä arvioitaessa voidaan todeta, että ilmenneet koulutushenkilöstön määrän puutteellisuudet eivät oleellisesti haitanneet sissitoimintakoulutuksen toteutumista. Sissitoimintakoulutus vaikuttaa olleen koulutusprioriteettina korkealla, koska haastateltavat eivät mainitse sissikoulutusta haitanneen kalusto tai koulutushenkilöstöpuutteet. Sissitoimintaharjoituksien järjestäminen jatkuvasta määrärahojen puutteestakin johtuen ilmentää sissitoimintakoulutuksen painoarvoa Lapin Jääkäripataljoonassa.

2.2 Sissitoimintakoulutuksen ohjesäännöt ja koulutuskäskyt

2.2.1 Sissitoimintakoulutukseen vaikuttaneet ohjesäännöt

Luvun tarkoituksena on tuoda esille Puolustusvoimien käyttöön hyväksytyjen oppaiden ja ohjesääntöjen antamat mallit sissitoimintakoulutukselle. Luvussa esitetään ohjesääntöjen keskeinen sissitoimintaan liittyvä asiasisältö. Tämän lisäksi julkaisuvuodesta voi päätellä milloin ohjesääntö oli hyväksytty käyttöön suhteessa opinnäytetyön aikarajaukseen. Luvussa pyritään tuomaan esille ohjesääntökirjallisuuden ominaispiirteet Puolustusvoimissa annetulle yhteismittaiselle sissitoimintakoulutukselle. Oppaat ilmentävät hyvin sissitoiminnan muuttumista, verratessa sitä edelliseen sissitoimintaa käsitelleeseen oppaaseen.

Sissitoiminnan ja sissisodankäynnin virallista opas- ja ohjesääntökirjallisuutta arvosteltiin liian yleisluontoiseksi, käytännön sissitoiminnalle ja sen kouluttamiselle riittämättömät perus-

⁵⁰ Käskyt sissiharjoitus 1:stä vuosilta 1967-1969 T22820 F101 – 105, KA

teet antavaksi. Sissitoimintakoulutukseen liittyneitä, kulloinkin voimassa olleita opas- tai ohjesääntökirjoja olivat: Sissiopas 1939, Upseerin käsikirja III/1953, Jalkaväen taisteluohjesääntö II/1955, Sissikoulutusopas 1956, Sissiohjesääntö 1957, Tiedusteluohjesääntö 1958, Jalkaväen taisteluohjesääntö 1: Pataljoonan taistelu 1968, Kenttäohjesääntö, Yleinen osa (luonnos) 1969, Kenttäohjesääntö, Yleinen osa (luonnos) 1971, Kenttäohjesääntö, Yleinen osa 1973, Jalkaväen taisteluohjesääntö, II osa, Komppanian taistelu 1975 (luonnos), Jalkaväen taisteluohjesääntö 1: Pataljoonan taistelu 1977, Ohje perusyhtymän taistelua varten 1977 ja Sissitoimintaopas 1979⁵¹ Samassa asiayhteydessä käsitellään Nykyajan reservin upseeri ja aliupseeri- niminen opas vuodelta 1962, vaikka se ei ole Puolustusvoimien käyttöön hyväksytty ohjesääntö. Eräs haastateltavista mainitsi tämän oppaan keskeisimmäksi henkilökohtaiseksi tietolähteekseen sissitoiminnasta.

Sissiopas vuodelta 1939 käsittelee suuripiirteisesti sissitoimintaa suorittavat joukot ja niiden toimintaperiaatteet.⁵² Opas antaa suuntaviivoja sissitoiminnan toteuttamiselle, mutta ei anna sissitoiminnalle taisteluteknistä mallia. Oppaaksi äärimmäisen lyhyt vihkonen on helppo nähdä enemmänkin ajatusten herättelijänä kuin oikeana oppaana.

Jalkaväen taisteluohjesääntö 2 vuodelta 1955 käsittelee sissitoimintaa jalkaväkipataljoonassa yleisellä tasolla. Ohjesääntö käsittelee sissitoimintaan siirtymisen ja sissitoiminnan johtamisen reunaehdot. Tällaisia ovat esimerkiksi suunnitteluperusteiden erittely, toiminta-alueiden ja kohteiden suunnittelu, viestitoiminta, huoltotoiminta ja tehtävään siirtyminen (tai jättäytyminen) ja palaaminen omien joukkojen ryhmytykseen.⁵³ Ohjesäännössä ei käsitellä sissitoiminnan käytännön toteuttamista taisteluteknisellä tasolla, eikä sitä voi pitää rauhanajan perusyksikössä toteutettavaa taisteluteknisen tason sissitoiminnan varusmieskoulutusta palvelevana oppaana.

Upseerin käsikirjassa 3 vuodelta 1953 käsitellään asiakokonaisuuksina sissitoiminnan tarkoitus ja päämäärä, sen suoritusmahdollisuudet erilaisissa tilanteissa (vihollisen varastojen tuhoaminen, toiminta vihollisen rauta- ja maantieliikennettä vastaan, toiminta vihollisen käyttämää lentokenttää vastaan ja toiminta vihollisen joukkoja vastaan) ja aseistuksen, vaatetuksen, kaluston ja muonan osalta käytännön ohjeita. Käsikirja antaa selkeän taktisen käyttöperiaatteen, joka on käytännössä toteutettavissa varusmieskoulutuksen harjoitustoiminnassa. Siinä esitellään selkeästi sissitoiminnassa olevan komppanian taistelusuunnitelma sitä toteuttavan

⁵¹ Sissisodasta sissitoimintaan LIITE 1 Palokangas 2009

⁵² Sissiopas s.4-7

⁵³ Jalkaväen taisteluohjesääntö, II osa (JvO II) Pataljoonan taistelu 1955

joukkueen tehtävän suoritusperiaatteen tarkkuudella. Käsikirjassa ei kuitenkaan käsitellä joukkueen tai ryhmän taistelutekniikkaa. Käsikirjan julkaisuvuoteen nähden sissitoiminnan suoritusperiaate esitetään poikkeuksellisen jäsentyneenä kokonaisuutena. Käsikirjassa esitellään edulliseksi katsottu toimintatapamalli sissitoimintaan siirtyvän jalkaväkipataljoonan taistelujaotuksen muuttamisesta sissitoimintaan sopivaksi. Käsikirjassa tuodaan esille ajatus siitä, että sissitoiminnan toteutus olisi ensisijaisesti sissiyksiköiden tai osastojen tehtävä.⁵⁴ Käsikirjan kirjoituskuntaan kuului Veikko Koppinen.

Sissikoulutusopas vuodelta 1956 on hengeltään nimensä mukaan sissikouluttamisen opas. Oppaan lähestymistapa sissitoimintaan on koulutuksellinen ja siinä annetaan konkreettiset keskeisten sissitoiminnan koulutustapahtumien järjestämisohjeet. Järjestämisohjeet pitävät sisällään myös konkreettisia sissitoiminnan toimintatapamalleja, joten oppaan luonne voidaan katsoa olevan myös sissitoimintaa ohjeistava. Oppaassa käsitellään erillisinä lukuina sissitoimintakoulutuksen perusteet, yleisen sissi- ja erämieskoulutus, sissitaistelukoulutus ja erikoismiesten koulutus. Yleisen sissi- ja erämieskoulutukseen tärkeimmiksi opetuskohteiksi katsotaan kuuluvan jälkien lukeminen ja peittäminen sekä jäljillä harhauttaminen, leiriytyminen, varusteiden ja tarvikkeiden kuljettaminen, vesistöjen ylittäminen, mieskohtainen huolto ja sovittujen merkkien käyttäminen. Sissitaistelukoulutukseen katsotaan kuuluvaksi toimintaan valmistautuminen, tarvikekätkön perustaminen, sissiosaston liikkuminen, siirtyminen toiminta-alueelle, paluu toiminta-alueelta, toiminta kohdattaessa vihollinen yllättäen, tien osan lyhytaikainen hallussapito, toiminta ylläkössä tiellä, toiminta varastoaluetta vastaan, toiminta sillan hävittämisessä, toiminta tykistön tuliasemaa vastaan, toiminta vihollisen esikuntaa vastaan, toiminta takaa-ajettuna, toiminta lentokenttää vastaan ja toiminta vallattuja autoja käyttäen.⁵⁵ Opas antaa kaikista koulutusaiheista konkreettiset järjestämisohjeet ja niitä noudattamalla olisi mahdollista järjestää perusyksikön erikoiskoulutus. Sissikoulutusoppaassa on kuitenkin yksi huomionarvoinen asia. Oppaassa ei käsitellä sinänsä hajautettua sissitoimintaa. Oppaassa käsitellään hajautetun sissitoiminnan osaelementtejä kuten kätkötoimintaa ja tiellä toteutettava väijytyksen toteuttamista. On kuitenkin huomattava, että väijytyksen suoritustapa oppaassa on nimenomaan käsiase ja sinkotaistelu, eikä miinataistelu. Sissioppaassa sissitoiminnan painopiste nähdään olevan sissiosaston kootussa toiminnassa.

Sissiohjesääntö vuodelta 1957 käskää sissitoiminnan koskevaksi kaikkia puolustushaaroja ja aselajien joukkoja. Ohjesäännössä jaotellaan sissitoiminnan keinoin taistelevat joukot varsinaiten sissitoimintajoukkojen sissipataljooniin kuuluviksi tai tilapäisiksi sissijoukoiksi. Sissi-

⁵⁴ Upseerin käsikirja III, Joukkoja varten s.218-228

⁵⁵ Sissikoulutusopas 1956

toimintaa toteutetaan ohjesäännön mukaan joko kaukana vihollisen selustassa tai sen lähiselustassa. Sissitoiminnan katsotaan aina liittyvän rintaman taisteluun ja se toteutetaan yhtymän tai päämajan taistelun tukemiseksi. Ohjesääntö on laadittu lähinnä varsinaisia sissijoukkoja koskevaksi ja ohjesäännön kirjoitusasusta voi päätellä, että sissitoiminta katsotaan liian vaativaksi ohjesäännön hengessä toteutettuna tilapäisille sissijoukoille. Ohjesäännössä korostetaan varsinaisten sissijoukkojen henkilöstön korkeaa tasovaatimusta. Sissitoimintaa toteuttavan osaston tehtävätyypeiksi määritellään taistelu, häirintä tai tiedustelu. Ohjesäännössä sissijoukon toimintaa käsitellään käytännön toimintaa ajatellen melko yleisellä tasolla. Ohjesäännössä ikään kuin esitellään sissitoimintajoukon tehtäviin liittyviä yleisiä toimintatapamalleja ja periaatteita. Ohjesääntö käskee konkreettisesti sissiosaston tarvitseman mahdollisen erikoishenkilöstön (tulkki, kuulustelija, vihollisen moottoriajoneuvon käyttäjä ja taistelusukeltaja.) Sissin ja sissiryhmän tarvitsemaa varustusta ja niiden kuljettamista esitellään yksityiskohtaisina toimintatapamalleina ja varusteluetteloina. Sissiosaston täydentämisen toteuttamisen yleisperiaatteen jakaminen tarvittavan varustuksen mukana kantamiseen, sen alueelle toimittamiseen jälkikäteen tai sen alueelle etukäteen kätkeminen antaa riittävät perusteet taistelutekniselle kouluttamiselle. Taistelutekniseen kouluttamiseen riittävä ohjeistus annetaan myös joukkueen ja komppanian liikkumisesta jalan.⁵⁶

Tiedusteluohjesäännössä vuodelta 1958 esitellään sissitoiminnan mahdollisuudet tiedustelutietojen hankkimisessa. Sissiosastojen varsinaisiksi tehtäviksi ohjesäännössä katsotaan vihollisen selustassa tapahtuva häirintä, hämäys, tuholais toiminta ja vihollisen sitominen taisteluun. Tiedustelun suorittaminen katsotaan tapahtuvan varsinaisia tehtäviä suorittaessa oheistuotteena. Ohjesäännössä sissiyksiköt katsotaan olevan aina ylijohdon yksiköitä, joita voidaan alistaa yhtymän käyttöön. Sissiyksiköiden tehtäviksi mainitaan kaukopartiointi ja muu sissitoiminta, johon liittyy aina tiedustelu kaukana vihollisen selustassa. Kaukotiedustelun mahdollisuudeksi nähdään puolustuksessa toimivan yhtymän tiedontarpeen tuottamisessa, lento-tiedustelua täydentävänä elementtinä. Puolustuksessa sissitoimintajoukkojen suorittamalla tiedustelulla nähdään tarpeelliseksi selvittää vihollisen selustan liikenteestä ja vihollisjoukkojen toiminnasta sellaiset elementit, jotka osoittavat vihollisen painopisteen muodostumisesta tai sen muuttumisesta. Sissien pitkäjänteinen vihollisen liikenteen seuraaminen selustassa nähdään tärkeänä, jotta siinä tapahtuvat muutokset olisivat havaittavissa. Tehtävän parhaimmaksi suoritustavaksi katsotaan tähystystiedustelu ja partiointi tärkeimpien tieurien varsilla. Hyökkäyksen valmisteluun liittyen sissiosastojen tärkeimmiksi tiedustelutehtäviksi katsotaan vihollisen tuliyksiköiden tuliasemien, huollon ryhmyksien ja johtamispaikkojen ja selustassa

⁵⁶ Sissiohjesääntö 1957 s.23

tapahtuvat reservien ryhmitykset, sekä uusien joukkojen saapuminen hyökkäysalueelle. Viivytyksessä sissitoimintajoukon tiedustelun arvo nähdään olevan tiedustelun jatkuvuuden mahdollistamisessa.⁵⁷ Tiedusteluohjesäännöstä välittyy poikkeuksellisen epäselvä kuva sissitoiminnan suoritusperiaatteiden keskeisistä tavoitteista. Yhtäältä sissitoiminta nähdään tiedustelun toteuttajana ja toisaalta taas sen nähdään olevan taistelutoimintaa vihollisen selustassa, jonka oheistuote on tiedustelutieto. Kontrastia lisää se, että näkökulmaerot ovat havaittavissa koko oppaassa näkyvinä ristiriitaisuuksina. Yleisiä tiedustelun periaatteita koskevissa osuuksissa oppaan henki sissitoiminnasta on tiedustelutavoitteinen. Sissitoimintaluovutuksessa sissitoiminta nähdään nimenomaan taistelutoimintana.

Nykyajan reservin upseeri ja aliupseeri vuodelta 1962 kuvailee sissitoiminnan taisteluteknistä suoritustapaa yllättävän tarkasti. Sissitoiminnasta käsitellään asiakokonaisuuksina erämiestaitoja, varusteasioita, sissiosaston siirtyminen, sissiosaston koottu isku ja tehtävästä irtautumiseen liittyvä väijytys.⁵⁸ Opas käsittelee sissiosaston toimintaa taisteluteknisellä tasolla, jonka perusteella perusyksikössä tapahtuva sissiosaston kootun iskun koulutus olisi joukkueen taistelusuunnitelmatasolla mahdollista toteuttaa. Oppaassa ei oteta kantaa ryhmätason taistelutekniikkaan eikä tarkastella sissitoiminnassa olevan ryhmän tai joukkueen edullista organisaatiota, taistelujaotusta tai aseistusta.

Jalkaväen taisteluohjesäännön 1. osassa vuodelta 1968 käsitellään pataljoonan taistelua. Ohjesäännössä on oma lyhyt lukunsa sissitoiminnasta. Oppaassa sissitoiminta nähdään vihollisen selustassa tapahtuvaksi toiminnaksi, johon aina liittyy tiedustelu ja joskus myös maaston määrääväikäinen hallussa pitäminen. Pataljoona tai sen osa voidaan käskä sissitoimintaan, jos se on kokonaistoiminnan kannalta tarkoituksenmukaista. Sissitoiminnan taistelulajeiksi nähdään tuhoaminen tai häirintä. Tuhoaminen toteutetaan hyökkäämällä kootusti, joka tapahtuu yleensä komppanioittain. Häirintä tapahtuu suorittamalla tuliylläkköjä, suluttamista ja tuhotekoja. Häirinnän tarkoitus on tuottaa tappioita vihollisen joukoille ja sitoa niitä taisteluun. Häirintätehtävissä komppania toimii laajalla alueella aina jopa puoliryhmiin asti hajautettuna. Sissitehtävän aloittaminen on aloitettava lähtökohtaisesti selustaan jättäytymällä, ennakolta valmiiksi ryhmitettynä ja varustettuna. Sissitoiminnan valmisteluun katsotaan kuuluvan: toiminta-alueen tiedustelu, yksiköiden tehtävien, toiminta ja vara-alueiden sekä pataljoonan taistelujaotuksen määrittäminen, tulen käytön järjestely, huollon järjestely, viestitoiminnan järjestely

⁵⁷ Tiedusteluohjesääntö 1958 s.75

⁵⁸ Nykyajan reservinupseeri ja aliupseeri 1962 s.155-163

sekä toiminta-alueelle siirtymisen järjestely.⁵⁹ Ohjesääntö on ensimmäinen käyttöön hyväksytty ohjesääntö, jossa nähdään hajautetun sissitoiminnan olevan mahdollista.

Kenttäohjesäännön yleisessä osassa vuodelta 1969 käsitellään sissisodankäynti omana alalukunaan. Käsittely on yleisluontoista, jossa käsittelyn näkökulma on lähinnä sissisodankäynnin periaatteellisen luonteen avaaminen. Kenttäohjesäännön henki sissisodankäynnistä on siinä mielessä kokonaisvaltainen, että sitä valmistaudutaan käymään myös säännöllisten sotatoimia korvaavana sodankäyntitapana.⁶⁰ Sissisodankäynti nähdään mahdolliseksi yleis- ja paikallisjoukoilla, joskin paikallisjoukkojen katsotaan muodostavan sissisodankäyntiin liittyvien organisaatioiden rungon ja erikoishenkilöstön. Paikallisvoimien taistelu nähdään erityisesti rintamassa tapahtuvan taistelun tukemiseksi käytävän sissitoiminnan toteuttajana. Yleisvoimien käyttö sissisodankäynnissä nähdään mahdollisena, mutta vain pakon edessä esimerkiksi perustamisen epäonnistuttua tai joukon tultua lyödyksi. Muiden yleisjoukkojen kuin sissijoukkojen rooli nähdään enemmänkin tukialueiden suojaamisessa ja ratkaisuun pyrkivän hyökkäyksen suorittamisessa. Sissisodankäyntiin katsotaan liittyvän kiinteästi tiedustelu myös yleisvoimien ja ylimmän johdon toimintaan liittyen. Sissisodankäynnin kaksi tärkeintä suoritusperiaatetta koetaan olevan koottu ja hajautettu toiminta, joille ei anneta toinen toistaan suurempaa painoarvoa. Sissisodankäynnin luonteen koetaan määrittävän taistelutavan valinnan. Taistelutavan valintaa lähestytään halutun vaikutuksen perusteella: keskitetyssä toiminnassa vihollinen pyritään lyömään siellä, missä voimasuhteet sen sallivat. Tällaisia kohteita mainitaan olevan esimerkiksi huolto ja johtamispaikat. Hajautettu toiminta taas tulee kyseeseen pidemmäksi muodostuvassa sissisodassa, jossa pääasiallisesti miinasodalla kulutetaan vihollista. Hajautetun toiminnan tavoitteena on uuvuttaa vihollista ja lamauttaa sen henkistä kestäkykyä, hajautetussa toiminnassa ratkaisutaisteluita pyritään välttämään.

Kenttäohjesäännön yleisessä osassa vuodelta 1971 on edelleen oma lukunsa sissisodankäynnille. Sissisodalla tarkoitetaan ohjesäännössä säännöllisten sotatoimien jatkamista tai niiden ohella käytettävää taistelutapaa. Sissisodan käyminen säännöllisten sotatoimien jatkamiseksi katsotaan ohjesäännössä tarkoituksenmukaiseksi silloin, kuin osassa tai pääosassa valtakuntaa on menetetty edellytykset säännöllisten sotatoimien jatkamiseen. Ohjesäännössä sissisodankäynnin runkona nähdään toimivan sissitehtäviin koulutetut ja hyvin varustellut paikallisjoukot. Heikosti varustellut ja sissitoimintaan kouluttamattomat joukot katsotaan sopivan sissisodankäynnin tuki ja muihin huoltotehtäviin. Yleisjoukkojen käyttäminen sissitoimintaan nähdään mahdollisuutena, mutta ennen toiminta-alueilleen siirtämistä ne olisi muutettava sis-

⁵⁹ Jalkaväen taisteluohjesääntö 1. osa 1968

⁶⁰ Kenttäohjesääntö, yleinen osa 1969 s.88

sisodankäyntiin soveltuviksi. Ohjesäännössä sissitoiminnan taktisiksi suoritustavoiksi nähdään hajautettu ja koottu sissitoiminta. Hajautetun sissitoiminnan tavoitteeksi nähdään vihollisen kuluttaminen ja sen henkisen kestäkyvyn romahduttaminen. Koottu sissitoiminta nähdään ratkaisuhakuiseksi sissitoiminnan taistelutavaksi. Kootun sissitoiminnan tärkeimmäksi tavoitteeksi nähdään vihollisen yhteyksien katkaiseminen, sekasorron aiheuttaminen ja vihollisen lyöminen siellä missä voimasuhteet sen sallivat. Ohjesäännössä katsotaan kuitenkin, että joukkojen koottuun käyttöön ei tule ryhtyä suurten omien tappioiden vuoksi jos kootulla käytöllä ei ole hyvät onnistumisen edellytykset.⁶¹

Kenttäohjesäännön yleisessä osassa vuodelta 1973 on oma lukunsa sissisodankäynnistä. Sissisodankäynnin valmistelut katsotaan aloitettavan jo rauhan aikana ja niitä jatketaan sotatoimien alettua. Valmisteluista katsotaan vastaavaan sotilasläänin komentaja. Valmisteluihin katsotaan kuuluva mm. tehtävien, sekä toiminta- ja tukialueiden määrittäminen, johdon viestiyhteyksien määrittäminen, tiedustelun järjestäminen, sissijoukkojen muodostaminen ja varustaminen ja varastojen perustaminen ja huollon järjestäminen. Kenttäohjesäännössä nähdään sissitoiminnan hajautetun ja keskitetyn käytön mahdollisuus. Taistelutavoille ei anneta toista suurempaa painoarvoa, vaan niiden käyttö katsotaan olevan tilannesidonnainen asia.⁶²

Vuoden 1973 kenttäohjesäännön kanssa julkaistussa taktillisessa ohjeessa alueellisessa puolustuksesta on käsitelty paikallisjoukkojen taistelun suoritusperiaatteet. Yleisjoukkojen taistelun periaatteet ovat esitetty ohjeen mukaan muissa ohjesäännöissä ja oppaissa. Taktillisen ohjeen tarkoituksena mainitaan myös yleisjoukkojen ja paikallisjoukkojen toiminnan yhteensovittamisen ohjeistaminen alueelliseen puolustusjärjestelmään liittyen. Ohjeessa paikallisjoukot saavat roolinsa alueellisen taistelun osana. Joukot kuuluvat joko yleis-, paikallis- tai tukijoukkoihin. Ohjeessa käsketään varsin selkeät tehtävätyypit paikallisjoukkojen eri organisaatioille, erillispataljoonalle, torjuntapataljoonalle, erillispatterille, erillispioneerikomppanialle ja vartioyksikölle. Erillispataljoonan tehtävätyypiksi määritetään vihollisen hidastaminen ja kuluttaminen. Luvussa paikallisjoukkojen taistelu erillispataljoonalle annetaan selkeä taktinen taistelutapa vihollisen hidastamiseksi ja kuluttamiseksi. Ohjeessa käsketään ryhmälle, joukkueelle ja komppanioille ryhmitysalueiden koko tiekilometreinä. Vihollisen kuluttamisen toteutustavaksi käsketään iskut ja tuliyllätköt, joista jälkimmäiseen liittyy aina sulutteiden käyttö. Erillispataljoonan tärkeimmiksi aseiksi panssarivaunuja vastaan nähdään singot ja panssari miinat. Panssaroi mattomia ajoneuvoja vastaan kivääricaliiperiset aseet ja tähysmiinat. Elävää

⁶¹ Kenttäohjesääntö, Yleinen osa v.1971, D luku

⁶² Kenttäohjesääntö, Yleinen osa 1973 V luku

voimaa vastaan parhaiksi toimintavälineiksi nähdään kiväärikaliiperiset aseet, kevyet kranaatinheitimet, tarkka-ampujien käyttö ja tähysmiinat. Ohjeessa on selkeä henki iskun tai yllätkön jälkeiselle toiminnalle, jos mahdollista viholliselta on otettava käyttökelpoinen materiaali ja se on toimitettava tukeutumisalueelle. Iskun jälkeen iskun suorittanut osaston siirtyy valmisteltuun seuraavaan tehtävään suorittaakseen uuden taisteluliikkeen. Ohjeen henki on se, että erillispataljoonaa käytetään ryhmiin asti hajautettuna ja vain poikkeustapauksissa erillispataljoonan yksiköitä voidaan käyttää koottuna.⁶³ Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa on siinä mielessä merkittävä tarkasteltujen ohjesääntöjen joukossa, koska se antaa ensimmäistä kertaa ohjesääntönä selkeän taisteluteknisen ja taktisen mallin hajautetun sissitoiminnan tyylisestä erillispataljoonan taistelutavasta. Ohjeessa ei enää kuvailla sissitoiminnan luonnetta ja maalaila sen mahdollisuuksilla, vaan siinä käsketään miten se toteutetaan.

Jalkaväen taisteluohjesäännön, komppanian taistelua käsittelevän toisen osan luonnosversiossa vuodelta 1975 on oma lukunsa sissitoiminnalle. Sissitoiminta nähdään ohjesäännössä: ”Sissitoiminta on vihollisen hallussa olevalla alueella tapahtuvaa tavallisesti ylemmän johtoportaan taistelusuunnitelman mukaista tuhoamista ja häirintää, joihin aina liittyy tiedustelu ja joskus myös maaston määräaikainen hallussapito.” Tehtävätyypit nähdään ohjesäännössä tasavertaisina ja toinen toistaan täydentävänä. Häirintään nähdään kuuluvan toiminnan aloittavana passiivisena elementtinä miinoittaminen jalkaväki ja panssarimiinoilla ja aktiivisena elementtinä vihollisen liikennettä vastaan toiminta tähysmiinoilla ja tarkka-ampujien tulella. Aktiivinen toiminta katsotaan tapahtuvan yleensä ryhmän suuruisina osastoina, jotka toiminnan jälkeen väistyvät sulutteiden suojassa uuteen toimintapaikkaan tai kätkeytyvät piilopoteiroihin. Toimintatapoja ja toiminnan kohteita nähdään edulliseksi jatkuvasti vaihdettavan vihollisten vastatoimien hankaloittamiseksi.⁶⁴

Ohjeessa perusyhtymän taistelua varten vuodelta 1977 on havaittavissa yleisjoukkojen ja paikallisjoukkojen sissitoiminnan toiminnallisen jaon selkeytyminen osana prikaatin taistelua. Ohjeessa annetaan perusyhtymän taisteluun liittyen selkeät ohjeet sissitoiminnan toteuttamismahdollisuuksista eri taistelulajeissa. Ohjeessa on esitetty erittäin selkeästi keskeisimmät sissitoiminnan suunnitteluperusteet. Ohjeessa nähdään sissitoiminnan keinot myös osana prikaatin tiedustelujärjestelmää sitä täydentävänä osana. Sissitoiminnan tehokkaimpana suorittamistapana nähdään hajautettu sissitoiminta sen omia voimia säästävän luonteensa vuoksi. Keskeisemmäksi hajautetun sissitoiminnan aseeksi mainitaan tähysmiinat. Koottu sissitoiminta nähdään ohjeessa mahdollisuutena, mutta sitä toteutettaessa on ohjeen mukaan huomioitava sen

⁶³ Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa 1973, Johdanto

⁶⁴ Jalkaväen taisteluohjesääntö, II Osa Komppanian taistelu 1975 (luonnos) luku VIII

joukon muuta toimintaa häiritsevä vaikutus. Joukkojen kokoaminen koottua toimintaa varten kestää 1-2 vuorokautta ja joukon kyky jatkaa hajautettua toimintaa viivästyy tätäkin enemmän.⁶⁵

Sissitoimintaopas vuodelta 1979 ikään kuin kokoaa aikaisemmat oppaat ja ohjesäännöt tiivistetyksi paketiksi yksien kansien väliin. Oppaan teksti on äärimmäisen helppolukuista ja kuvat havainnollistavat tekstiä hyvin. Opas on kooltaan sellainen, että se kulkee maastossa mukavasti mukana reisitaskussa. Oppaan liitteissä on kirjoitetut ja piirroksilla havainnoidut esimerkit kaikista keskeisistä sissitoimintakoulutuksen asioista harjoituksen purkamisen toimenpide-luettelosta sissiammunnan johtamiseen asti. Oppaassa on lukunsa sissitoiminnan yleiseen esittelyyn ja sitä toteuttavien joukkojen erittelyyn, hajautetulle taistelutavalle, kootulle taistelutavalle, sissitoiminnan lääkintähuollolle ja sissitoiminnan kouluttamiselle.⁶⁶ Opas on siinä määrin seikkaperäinen ja yksityiselitteinen, että sen varaan pystyisi rakentamaan jopa Puolustusvoimien mittakaavassa yhtenäisen sissitoimintakoulutuksen eri joukko-osastoissa. Luvussa aikaisemmin vertailtuihin ohjesääntöihin ja oppaisiin verrattuna tämä on valoa todellisen ohjesääntöpimeyden keskellä. Aikalaisten käsitys kauan kaivatusta koulutuksen yhtenäistäjästä on helppo allekirjoittaa nykypäivänkin näkökulmasta.

Ohjesääntöjä ja oppaita tarkastellessa käy hyvin ilmi tilanne, jossa oltiin vuonna 1967 sissitoimintakoulutuksen alkamisen aikaan Lapin Jääkäripataljoonassa. Sissitoiminnan paikallinen kehittäminen ja sissikouluttajien valtakunnallinen verkostoituminen ja tiedonvaihto vaikuttavat ohjesääntöjen ja oppaiden näkökulmasta tarkasteltuna enemmän tilanteen sanelemaksi pakoksi kuin sattumanvaraiseksi asiaksi. Yhtenäisesti kaikille koulutetun sissitoiminnan aloittamisen aikaan puolustusvoimien ohjesäännöt olivat keskenään ristiriitaisia oppaita ja ohjesääntöjä. Sissitoimintakoulutus alkoi vuonna 1967 Lapin Jääkäripataljoonassa ilman suunnan hakemista koulutuksellisenä tavoitteena hajautettu miinataistelu, jossa koottu toiminta oli luonnollinen elementti sen rinnalla. Sissitoiminnan perusluonteelle oli olemassa ohjesäännölliset raamit, 1950-luvun kehittämistyön seurauksena syntyneet Sissikoulutusopas ja Sissiohjesääntö olivat koulutuksen alkamisen aikana keskeisimmät koulutukseen vaikuttaneet ohjesäännöt. Tärkein osoitus Puolustusvoimien opas- ja ohjesääntökirjallisuuden puutteellisuudesta oli se, että sissireservin koulutuksen reunaviivat haettiin Rajavartiolaitoksen koulutusohjeista. Tällaista tilannetta ei voida pitää kovin erinomaisena koulutusta suorittavan perusyksikön näkökulmasta. Tieto oppaista ja ohjesäännöistä antoi riittämättömät perusteet yhtenäisen koulutuksen toteuttamiseksi.

⁶⁵ Ohje perusyhtymän taistelua varten 1977, V luku

⁶⁶ Sissitoimintaopas 1979

Koulutukselle näyttää kuitenkin löytyneen Rajavartiolaitoksen opeista vakiintunut suunta, nimittäin vuoden 1971 ja 1973 kenttäohjesäännöissä hajautettu sissitoiminta on nimenomaan paikallisjoukkojen sissitoiminnan tärkein taistelutapa. Vuoden 1971 Kenttäohjesäännön taktillinen ohje antaa erillispataljoonalle selkeän hajautetun taistelutavan mukaisen käyttötavan. Koottu taistelutapa nähdään ohjesäännössä sissitoiminnassa olevalle osastolle liian kuluttavaksi taistelutavaksi. Erityistä ohjesäännössä on se, että se jättää edelleen kysymysmerkiksi sissipataljoonan taktisen käyttötavan. Vuoden 1973 kenttäohjesäännössä on eritelty paikallisjoukkojen sissitoiminta sissitoiminnan ja sissisodankäynnin peruslähtökohdaksi. Vuoden 1979 Sissitoimintaoppaassa avataan ensimmäistä kertaa se, että mikä on sissipataljoonan ja erillispataljoonan käyttöperiaatteellinen eroavaisuus.

2.2.2 Sissitoimintakoulutukseen vaikuttaneet koulutuskäskyt ja opetustilaisuudet

Luvussa esitellään tiivistetysti sissitoimintakoulutukseen liittyvät koulutuskäskyt. Sissitoimintakoulutusta ohjeistettiin Pääesikunnan ja Pohjois-Suomen Sotilasläänin Esikunnan vuosittaisilla koulutuskäskyillä ja Jalkaväen tai aselajitarkastajien koulutusohjeilla. Näiden lisäksi luvussa käsitellään sissitoimintaan liittyvien opetustilaisuuksien muistioita.

Vuonna 1966 Pääesikunnan jalkaväkiosasto aloitti selvitystyön sissitoimintakoulutuksen käytännön sisällöistä sitä kouluttavissa yksiköissä. Selvittelyn tarkoituksiksi mainitaan asiakirjassa: ”Sissikoulutuksen koordinoimiseksi ja yhteisten menettelytapojen aikaansaamiseksi.”⁶⁷ Selvitystyötä seurasi kaikille yhtenäisesti koulutetun sissitoimintakoulutuksen perusasiakirja koulutuspäällikön koulutusohje III/1968. Koulutusohjeessa käsketään varusmieskoulutuksen tavoitteet kaikille jalkaväen varusmiehille. Koulutusohjeessa käsketään sissitoiminnasta koulutuskausikohtaiset tavoitteet. Peruskoulutuskaudella tavoitteeksi oli asetettu se, että koulutettava osaavat sissikoulutuksen mieskohtaiset suoritukset. Erikoiskoulutuskauden tavoitteena oli, että koulutettavat kykenevät sissitoimintaan ryhmän ja joukkueen puitteissa sekä kykenevät tulemaan toimeen maastossa ilman päivittäistä huoltoa. Sotaharjoituskauden koulutuksesta ei käsketä erikseen sissitoimintakoulutukselle vaatimuksia. Ensimmäinen yleinen sotaharjoituskaudenkoulutusvaatimus on kuitenkin se, että koulutuskaudella syvennetään koulutettaville annettuja tietoja ja taitoa niin, että he pystyvät hyvin toimimaan erikoiskoulutuksensa mukaisissa tehtävissä vaikeissakin oloissa. Koulutusohjeessa käsketään myös Lapin Jääkäripatal-

⁶⁷Sissikoulutus PE 1638/Jvtsto/5c 1966 T23260 F1, KA

joonan oman esityksen seurauksena, että Lapin Jääkäripataljoonassa koulutetun varusmiehen toissijaiseksi koulutusmerkinnäksi merkitään sissi.⁶⁸

Koulutuspäällikön koulutusohje jalkautui Pohjois-Suomen sotilasläänissä joukko-osastoihin huhtikuussa 1969 sotilasläänin esikunnan laatiman koulutuskäskyn muodossa. Yleisen varusmieskoulutuksen uusittu tuntijako tarkoitti Pohjois-Suomen sotilasläänin alueella asiakirjan mukaan voimakasta sissitoiminnan korostamista, koulutukseen käytetyn tuntimäärän lisääntymistä ja sen porrastamista erikoiskoulutuskaudelle ”alueellisten olosuhteiden vaatimalla tavalla.” Uudistetussa koulutuskausien tuntijaossa peruskoulutuskaudella sissitoimintakoulutus jaettiin koulutuselokuviin 2 tunnin, erämiestaitoihin 5 tunnin ja mieskohtaiseen sissitaitelukoulutukseen 8 tunnin osalta. Koulutuskäskyssä opetuselokuviksi käskettiin: sissitaitoja talvella, sissitaitoja kesällä, hiihtosissit ja sissit iskevät. Erämiestaidoiksi katsottiin kuuluvan opetus tilapäisistä kuljetusvälineistä, erilaisien tulien tekeminen, erilaiset majoittumismahdollisuudet ja ruoan valmistus ja täydennys. Mieskohtaisiksi sissitaidoiksi katsottiin oman liikkeen salaaminen ja vihollisen harhauttaminen, havaintojen teko tähyistäjänä ja toiminta sissinä erilaisissa tilanteissa.

Erikoiskoulutuskaudella kiväärikomppanioille käskettiin suuntaa-antavaksi sissikoulutuksen tuntimääräksi 60 tuntia ja aselajiyksiköille 30 tuntia. 60 tuntia jakaantui mieskohtaiseen sissikoulutukseen 15 tunnin, ryhmä ja joukkuekohtaiseen sissitoimintaan 25 tunnin ja sissiharjoitukseen 15 tunnin osalta. Mieskohtaisen sissikoulutukseen koulutusaiheiksi katsottiin kuuluvan jälkien lukeminen, seuraaminen, peittäminen, harhauttaminen ja kätkeytyminen, tähyksiämiinojen ja ansojen käyttö, hälyttimet ja ilmaisimet, toiminta tähyistäjänä ja liikenteenlaskijana, piilopoteron valinta ja rakentaminen ja henkilökohtainen huolto. Ryhmän ja joukkueen taistelukoulutukseen katsottiin kuuluvan liikkuminen ja liikkeen suojaaminen vihollisen selustassa, tukikohdan perustaminen, taisteluvalmius ja suojaaminen, toiminta kohdattaessa vihollinen yllättäen, toiminta takaa-ajettuna, hyökkäykset kuljetuksia vastaan, tuliylläkkö ja väijytys ja irtautuminen taistelusta, hajaantuminen ja kokoontuminen (soluttautuminen ml.) Sissiharjoitukseen katsottiin kuuluvan toiminta sissiosastona (tiedustelu, häirintä ja tiedustelutoiminta) ja alueellinen sissitoiminta. Joukkokoulutuskaudella sissitoiminta tuli liittää kompaniakokonaisuudessa toteutettavaan harjoitteluun, johon oli kokonaisuudessaan varattu aikaa 85 tuntia.⁶⁹

⁶⁸ Koulutuspäällikön koulutusohje 3/1968 PE 370/Jvtsto/D Helsinki 25.4.1968 T23260 Dc1, KA

⁶⁹ Koulutuskauden tuntijako PSSLE 297/Koul/5a 16.4.1969 T23260 Dc1, KA

Koulutuspäällikön koulutusohje III/1970 oli sissireservin koulutuksen aloittamisen perusasiakirja Puolustusvoimissa. Asiakirjassa käsketään, että Lapin Jääkäripataljoonan, Kainuun Prikaatin ja Karjalan Prikaatin yhdessä kiväärikomppaniassa aletaan I/1971 saapumiserästä alkaen antamaan sissikoulutusta ensisijaisena koulutuksena. Joukko-osastojen jokaisesta saapumiserästä käsketään valitsemaan noin 70 henkisesti ja fyysisesti sopivaa varusmiestä koulutettaviksi sisseiksi. Valintojen käsketään tapahtuvan joukko-osastoissa perustuen vapaaehtoisuuteen ja suoritettaviin testeihin. Sisseiksi valittavien valinnassa käsketään kiinnittämään huomiota harrastuksiin, oma-aloitteisuuteen, fyysiseen kuntoon ja suunnistustaitoon. Johtajavainat käsketään toteuttamaan sissiyksiköstä valittavasta aineksesta, josta valitaan noin 22 aliupseerioppilasta Reservinaliupseerikoulun sissilinjalle. Reservinupseerikoulun jalkaväkijoukon yhdessä kivääriyksikössä käsketään aloittamaan sissiupseereiden kouluttaminen kurssista 136 alkaen. Reservinupseerikoulun sissilinjalle käsketään valitsemaan viisi koulutukseen soveltuvinta koulutettaviksi sissiupseereiksi. Sissilinjalle käsketään koulutettaviksi lisäksi Rajavartiolaitoksen ja Laskuvarjojääkärikoulun upseerioppilaat. Sissireservin koulutuksen päämääräksi koulutusohjeessa asetetaan henkisesti ja fyysisesti korkeatasoisen, kaikissa olosuhteissa taistelemaan kykenevän, ryhmänä ja partioinakin oma-aloitteisesti toimeentulevan sissireservin kouluttaminen. Tätä vaatimustasoa peilaten joukko-osastoja käsketään laatimaan koulutussuunnitelmat koulutuksen toteuttamiseksi. Suunnitelmien laatimiseen liittyen käskysissä ohjeistetaan käyttämään hyväksi soveltuvin osin Rajavartiolaitoksen ja Laskuvarjojääkärikoulun voimassaolevia koulutusohjelmia. Sissipioneerikoulutus käsketään antamaan sissikoulutusyksiköissä ja sissiradiokoulutus Viestirykmentissä, 1.ErVK:ssa, 2.ErVK:ssa ja Lapin Jääkäripataljoonassa. Sissiradioaliupseerikoulutus käsketään toteuttamaan Viestirykmentin Reservinaliupseerikoulun radiolinjalla ja upseerikoulutus Reservinupseerikoulun viestikomppaniassa. Muu sissiviestikoulutus, esimerkiksi puheradio, puhelin ja kuuntelutiedustelukoulutus käsketään toteuttamaan sissikoulutusyksiköissä. Sisseiksi koulutettavia kielletään käyttämästä koulutusta vastaamattomiin komennustehtäviin. Taisteluharjoitukset käskettiin suunnittelemaan niin pitkiksi, että sissiksi koulutettavien opetustavoitteet saavutetaan.⁷⁰

Koulutuspäällikön koulutusohjeen taustalla on Pääesikunnan Jalkaväkiosastolla vuonna 1969 laadittu muistio kuuden sissipataljoonan kouluttamiseksi Päämajan reserviksi. Muistio oli lähetetty Sotilasläänien esikuntiin tutustuttaviksi ja lausuttaviksi. Muistion saatekirjeessä mainitaan koulutuspäällikön hyväksyneen muistiossa esiintyneet sissireservin koulutuksen reunaviivat. Muistiossa pohjustetaan asiaa käsittelemällä muistion tekohetkellä voimassaolevan perustamistehtävälueen ja tulevan perustamistehtävälueen asettamat vaatimukset

⁷⁰ Koulutuspäällikön koulutusohje 3/1970 PE 1030/Jvtsto/Dd T23260 Ea1, KA

sissireservin koulutukselle. Muistion laatimishetkellä olevien kahden sissipataljoonan lisäksi perustamistehtäväluetteloon tulee muistion mukaan Sotilasläänien perustamisvastuulle neljää uutta sissipataljoonaa. Sissipataljoonien perustamisvastuullisina olisivat Etelä-Suomen sotilaslääni sissipataljoonien 1 ja 5, Pohjois-Suomen Sotilaslääni sissipataljoonien 7 ja 15, Savokarjalan Sotilasläänin sissipataljoonan 4 ja Sisä-Suomen Sotilaslääni sissipataljoonan 2 osalta.⁷¹ Sissipataljoonan perustamisvastuu poistuu asiakirjan mukaan Rajavartiolaitokselta uuden perustamistehtäväluettelon seurauksena. Muistiossa verrataan kaikille yhtenäisesti koulutetun sissitoimintakoulutuksen saanutta sotilasta suhteessa Päämajan sissireservin tehtäviin. Näin koulutettua sotilasta ei pidetä soveltuvana sijoitettavaksi Päämajan sissipataljooniin. Rajavartiolaitoksen kouluttamat joukot mainitaan sijoitettavan sen perustamisvastuulla oleviin joukkoihin. Asiakirjassa hahmotellaan kuuden sissipataljoonan reservin koulutustarpeeksi noin 30 % lisäkoulutustarpeella, sissipataljoonan vahvuuden ollessa 43 upseeria, 156 aliupseeria ja 413 miehistön jäsentä, olevan $342+1248+4896=6486$ miestä. Asiakirjassa esitellään myös ajatus sissipataljooniin sijoitettavien yläiän olevan noin 26 - 27 vuotta, jolloin sijoitettavan aines olisi asiakirjan mukaan korkein mahdollinen. Tämän jälkeen sisseiksi koulutettavat katsotaan voitavan siirtää paikallisjoukkoihin, koska niiden yhtenä tehtävänä sissi ja vastasisitoiminta. Sissikoulutuksen katsotaan myös palvelevan kiväärikoulutuksen korvaajana, koska sissit katsotaan olevan myös sijoituskelpoisia koulutuksensa perusteella kivääriyksiköihin. Sisseiksi valittavien vaatimuksiksi nähdään hyvä fyysinen kunto, suunnistustaito, tottuneisuus elämään vaatimattomissa oloissa ja oma-aloitteisuus. Miehistökoulutuksen lisäksi asiakirjassa nähdään oleellisena aloittaa myös sissialiupseerikoulutus koulutusta antavien joukko-osastojen aliupseerikouluissa ja Sissiupseerikoulutus Reservinupseerikoulun yhdessä kivääriyksikössä.

Asiakirjassa punnitaan sissikoulutuksen käytännön toteutusta sissikoulutusyksikön saapumiserän vahvuuden ja koulutusta antavien joukko-osastojen maastollisten olosuhteiden näkökulmasta. Maan parhaat sissikoulutusmaastot katsotaan löytyvän Itä- ja Pohjois-Suomesta. Koulutusmaastojen ja varusmieskoulutuksessa olevien sissien lomamatkojen lyhyiden perusteella sissikoulutusta antaviksi joukko-osastoiksi parhaimmin soveltuviksi katsotaan LapJP; KaiPr, KarJP ja KarPr. Lähtökohdaksi sissipataljoonien reservin koulutukselle muistiossa asetetaan Puolustusvoimissa kolme sissikoulutusta antavaa perusyksikköä ja yhden sissipataljoonan vuosittainen koulutustahti. Erillistä sissikoulutuskeskusta ei nähdä kannattavaksi perustaa kustannussyistä. Sissikoulutuskeskus vaatisi muistion mukaan Laskuvarjojääkärikoulun yhteyteen merkittävää lisärakentamista. Sissikoulutuskeskuksessa olisi kuitenkin asiakirjan

⁷¹ Kuuden sissipataljoonan kouluttaminen päämajan reserviksi PE 42/Jvtsto/5 sal/1969 T24547 F1, KA

mukaan synergiaetu Laskuvarjojääkärikoulun yhteydessä nimenomaan lentotoiminnan liittäminen sissikoulutukseen. Muistiossa mainitaan, että sissikoulutukselle olisi laadittava omat koulutusohjelmansa ja että Rajavartiolaitoksen koulutusohjelmat voisivat toimia koulutusohjelmien runkona.

Ennen vuoden 1970 perustamistehtäväluettelon uudistamista Sissipataljoonia oli kaksi, yksi Rajavartiolaitoksen perustamisvastuulla ja yksi Etelä-Suomen sotilasläänin vastuulla. Mielenkiintoisena yksityiskohtana on kuitenkin muistion johtopäätöksissä mainittu, ettei niihin oltu koulutettu sissireserviä.⁷² Vertailupohjan edellä mainitulle perustamistehtäväluettelolle antaa vuoden 1971 perustamistehtäväluettelo. Perustamistehtäväluettelossa on kolme sissipataljoonaa: Sissipataljoonat 1 (ESSL), 2 (SSSL) ja 4 (SKSL). Sissipataljoonien lisäksi luettelossa on 31 erillispataljoonaa.⁷³

Viestitarkastajan koulutusohjeessa 1/1971 käsketään sissiradistikoulutuksen perusteet. Koulutusohjeessa mainitaan, että Lapin Jääkäripataljoonassa annettavassa sissiradistikoulutuksessa noudatetaan ohjeen suuntaviivoja, siinä esitettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi. Sissiradiokoulutuksen päämääräksi käsketään: ”henkisesti ja fyysisesti korkeatasoisten ja itsenäiseen ja oma-aloitteeseen toimintaan pystyvien sekä sissiviestitöiminnän hyvin hallitsevien sissiradioviestittäjien kouluttaminen.” Ohjesäännössä annetaan ohjeita sissiradiomiesten valinnasta erikoiskoulutuskauden alussa ja käsketään LapJP:ssa valintojen tapahtuvan jo peruskoulutuskaudella. Muualla kuin Lapin jääkäripataljoonassa annetun sissiradiokoulutus käsketään toteuttamaan siten, että sissiradiomiehet kykenevät osallistumaan joukkokoulutuskaudella sissikoulutusyksikössä tehtävässään sissiharjoituksiin. Sissiradiomiesten koulutustavoitteiksi mainitaan: ”Osattava partioradion ominaisuudet, rakenne, toimintakuntoon laitto ja käsittely siten, että he pystyvät säilyttämään radion toimintakuntoisena ja saattamaan sen viestityskuntoon sissiosaston pysähtyessä lyhyeksikin ajaksi, tunnettava partioradion antennit, näiden ominaisuudet ja käyttökuntoon laitto sekä yleistä antenniteoriaa siinä määrin, että he kykenevät tarvittaessa valmistamaan erilaisista saatavilla olevista johtimista partioradion antennilaitteet, sissiradioaliupseereihin ja miehiin on juurrutettava selvä käsitys radioliikenteen luonteesta, heidän on tunnettava kuuntelutiedustelun mahdollisuudet ja osattava ottaa ne huomioon omassa viestiliikenteessään, sissiradioaliupseerien ja miesten on harjaannuttava salakirjoittamaan ja tulkitsemaan erilaisilla sissiviestiliikenteeseen tarkoitetuilla salakirjoitusmenetelmillä sekä viestittämään näin salattuja sanomia, heidät on perehdytettävä partioradion huoltoon sekä erityisesti niiden vikojen poistamiseen, mitkä ovat korjattavissa maastossa, Sissiradioaliupsee-

⁷² Kuuden sissipataljoonan kouluttaminen päämajan reserviksi PE 42/Jvtsto/5 sal/1969 T24547 F1, KA

⁷³ Vuoden 1971 perustamistehtäväluettelo PE sal T26965 / 5, KA

rien ja miesten on osattava valmistaa kaikissa olosuhteissa säilyviä viestikalusto- ja tarvikekätköjä, heidän on pystyttävä näkyvissä olevien osien perusteella päättämään vihollisen viesti- ja sähkötekniisten laitteiden laatu (tutka, muuntoasema, suuntaradiolähetin) sekä tunnettava niiden tuhoamiskeinot.”⁷⁴

Pääesikunnan ja Pohjois-Suomen Sotilasläänin Esikunnan vuosittaisissa koulutuskäskyissä kaikille yhtenäinen sissitoimintakoulutus koettiin elintärkeäksi koulutusaiheeksi. Koulutuskäskyjen tarkastelu antaa realistisen vertailukohdan Lapin Jääkäripataljoonassa annetulle sissitoimintakoulutukselle. Pääesikunnan ja sotilasläänin esikunnan koulutuskäskyt asettivat jokaiselle vuodelle koulutukselliset raamit käskemällä esimerkiksi varusmiespalveluksen yleisjärjestelyn aikataulun ja tärkeimpien harjoituksen pitoajat ja harjoituksiin osallistuvat joukot. Vuosittaisissa koulutuskäskyissä ei käsketty koulutuksellisesti tarkkoja tuntimääriä tai konkreettisia asioita, kuten esimerkiksi koulutuspäällikön tai aselajitarkastajien koulutusohjeissa. Opinnäytteessä käsitellään ne vuosittaiset koulutuskäskyt, jossa on otettu kantaa sissitoiminnan kouluttamiseen tai sen toteuttamiseen.

Vuoden 1967 Pääesikunnan vuosittaisessa koulutuskäsky pohjustetaan kertomalla nykyaikaisen suurvallan sodankäyntitavasta, jolle on ominaista suuri tulivoima ja liikkuvuus. Yhtymien katsotaan kykenevän siirtymään päivittäin satoja kilometrejä panssaroiduissa miehistönkultusajoneuvoissa maahanlaskujoukkojen ottaessa haltuun avainkohteita. Tämänlaisen hyökkäyksen toteuttamiselle nähdään kuitenkin olevan rajoitteita suomalaisessa maastossa. Näiden rajoitteiden, eli suurvalta-armeijalle epätyypilliseen hyökkäysmaaston hyväksikäyttö halutaan kääntää ajatuksellisesti käskyssä avattavien taistelutapojen eduksi. Koulutuskäskyssä veloitetaan kaikkien puolustushaarojen taktillisessa koulutuksessa ottamaan huomioon yllätshyökkäyksen vaaran. Tämän lisäksi käsketään kehittää esikuntien ja joukkojen valmiutta ja sissitoimintaan paikallispuolustuksen osana. Maavoimille käsketään jalkaväen taistelukoulutuksessa tehostaminen siten, että sissitoimintaa harjoitellaan kaikilla koulutuskausilla. Peruskoulutuskaudella käskettiin kouluttaa mieskohtaiset erämiestaidot ja sissitaistelutaito. Erikoiskoulutuskaudella käskettiin harjoitella ryhmä- ja joukkuekohtaiset sissitaidot. Sotaharjoituskaudella käsketään kouluttaa sissitoimintaan siirtyminen eri taistelulajeissa. Käskyssä korostetaan, että sissitoimintakoulutuksesta ei saa tehostamiskäskystä huolimatta sissitoimintakoulutuksesta ei saa muodostua erillistä koulutushaaraa. Sissitoimintakoulutuksen tuli pitäytyä muuhun koulutukseen liittyvänä koulutuksena lähinnä koulutusajan rajoitteiden muodos-

⁷⁴Sissiradio-aliupseerien ja –miesten koulutus PE 1021/Vtsto/5b4 13.4.1971 T23260 Ea1, KA

tamien reunaehtoien vuoksi. Näiden lisäksi sotaharjoituksiin käsketään muodostamaan mahdollisuuksien mukaan mahdollisimman totuudenmukaiset sissiradioyhteydet.⁷⁵

Pohjois-Suomen sotilasläänin vuoden 1967 koulutuskäskyssä komentajien ja päälliköiden veloitetaan perehtymään Pääesikunnan koulutuskäskyn aiheisiin. Sotilasläänin käskyssä korostetaan, että harjoituksissa on tutkittava ja harjoitettava joukon nopeaa sissitoimintaan siirtymistä erityisesti puolustus- ja viivytystaistelusta. Tämän lisäksi käsketään yllätyshyökkäyksen uhkakuvamallin mukaisia tavanomaisen jalkaväen taistelutoimien tutkimista ja harjoittelua, kuten joukon siirtymistä yllättävän tilanteen johdosta uuteen tehtävään. Koulutus käsketään sovittamaan sotilasläänin alueeseen sopivaksi, muun muassa laajojen vastuualueiden vuoksi.⁷⁶

Vuoden 1968 Pääesikunnan koulutuskäskyssä käsketään Pohjois-Suomen sotilasläänin ja Lounais-Suomen sotilasläänin esikunnille tutkimustehtävä, jonka mukaan niiden on vuosina 1968 ja 1969 tutkittava sissitoiminnan erilaisia suoritusperiaatteita. Tutkimustoiminta tuli käskyn mukaan suorittaa jalkaväen tarkastajan laatimien erillisten ohjeiden mukaisesti ja tutkimusten tulokset oli toimitettava Pääesikuntaan vuoden 1969 loppuun mennessä. Sotilasläänin vuoden koulutuksen erityisteema oli panssarintorjunta ja edelleen käskettiin jatkaa jo vuodelle 1967 käskettyjä aiheita: joukon nopea sissitoimintaan siirtyminen, hajaryhmyksessä olevan joukon keskitetty hyökkäys ja joukon siirtyminen yllättävän tilanteen muutoksen johdosta uuteen tehtävään. Sotilasläänin esikunta käski alaisilleen joukko-osastoille tutkia sitä, että miten Pohjois-Suomen sotilasläänin olosuhteet vaikuttavat sissitoimintaan. Sissitoimintapainotteisuus näkyy myös kantahenkilökunnan koulutustoimintana. Pohjois-Suomen sotilasläänin esikunnasta majuri Roudasmaa kiersi sotilasläänin joukko-osastot ja vastaavat hallintoyksiköt antamassa kouluttajakoulutusta varuskuntaesitelmän muodossa sissitoiminnasta. Joukko-osastojen kouluttajakoulutuksen aiheeksi määrättiin sotilasläänin alueella sissitoiminta oman aselajin puitteissa.⁷⁷

Tsekkoslovakian kaappaushyökkäyksen tapahtumat ja miehityksen suoritustapa otettiin nopeasti huomioon Suomessa. Tsekkoslovakian tapahtumat loivat tarpeen tehostaa valmiutta ja sen kohottamista puolustusvoimissa. Sissitoiminnan nähtiin vastaavan hyvin kaappaushyökkäyk-

⁷⁵ PE n:o 3200/Koultsto/5a1 28.11.1966 Käsky koulutuksen järjestelyistä 1967 T23260 Ea1, KA

⁷⁶ Käsky koulutuksen järjestelyistä 1967 PSSLE n:o 40/Koultsto/5a 16.1.1967 T23260 Dc 1, KA

⁷⁷ Käsky koulutuksen järjestelyistä 1968 PSSLE n:o 56/Koultsto/Dc 15.1.1968 T23260 Dc 1, KA

sen uhkakuvaan ja sen johdosta on havaittavissa selvä kiinnostuksen nousu sissitoimintakoulutusta kohtaan puolustusvoimissa ja valtionhallinnossa.⁷⁸

Pääesikunnan vuoden 1969 koulutuskäskyn keskeinen teema on valmiuden jatkuva ylläpitäminen ja tarvittaessa sen kohottaminen kaappaushyökkäyksen mahdollisuuden vuoksi. Käskyssä mainitaan muun muassa: ”.. Tämä edellyttää alueellisten näkökohtien huomioonottamista myös koulutuksessa ja varautumista sissitoimintaan, jonka johdosta sissitaitojen yhä perusteellisempi koulutus on tarpeen ei ainoastaan mieskohtaisena, vaan myös joukon puitteissa.”⁷⁹ Pohjois-Suomen sotilasläänin esikunnan koulutuskäskyssä käsiteltiin huomattavissa määrin Sotilasläänin omaleimaisuutta maastollisesta ja joukkomäärällisesti ja näihin syihin vedoten käsketään edelleen laajentamaan sissitoimintakoulutusta sotilasläänin alueella. Käskyssä mainitaan muun muassa: ”Maastolliset sekä muut erikoisolosuhteet sotilasläänin alueella tuovat esille sekä operatiivisessa että taktillisessa toiminnassa täällä omat erikoispiirteensä. Koulutuksen yleisjärjestely on suunnattava tämän mukaisesti. Eräänä esimerkkinä tuon esille käskemäni sissikoulutuksen laajuuden ja alueellisen porrastuksen.” ja ”Jos taas otamme huomioon alueelliset olosuhteet ja operatiivisen toiminnan, on sissikoulutuksen osuus oltava huomattavastikin tähänastista laajempi kaikkien aselajien varusmieskoulutuksessa sotilasläänin alueella. Sitä paitsi sen nykyaikaistaminen ja oikea järjestely edellyttää painopisteen siirtämistä erämiestaidosta sissitaistelukoulutukseen alalle, kuten antamani ohjeet edellyttävät.”⁸⁰

Vuoden 1970 sotilasläänin koulutuskäskyssä mainitaan, että merkittävimpanä kuluneen vuoden uudistuksena on sissikoulutuksen käynnistyminen. Sissikoulutusta myös käskettiin kehittämään sotilasläänin alueella: ”Sissikoulutusta on edelleen jatkettava käskemässäni laajuudessa. Erääksi tavoitteeksi asetankin syventymisen sissikoulutukseen siten, että kuluvan vuoden aikana tutkitaan yksityiskohtaisesti eri koulutuskausiin soveltuvat aiheet, tarkistetaan oma-kohtaisiksi kullekin joukko-osastolle ja yksikkötyypille soveltuva sissikoulutusohjelma sekä valmennetaan kouluttajahenkilöstö sen läpiviemiseen.” Koulutuskäskyssä tuodaan myös esille, että sissi- ja vastasissitoiminnan tulisi kuulua vuosittain vähintään kerran varuskuntasotaharjoituksen aiheeksi. Henkilökunnan koulutuksen aiheeksi käskettiin eritoten sissitoimintakoulutuksen johtaminen.⁸¹

Vuoden 1971 sotilasläänin käskystä on ymmärrettävistä, että vaikka sissireserviä alettiin kouluttaa, haluttiin kuitenkin sissitoiminta pitää edelleen kaikkien joukkojen mahdollisena taiste-

⁷⁸ Räjähävää tyhjyyttä, Sissitoiminta Suomalaisessa sotataidossa s.344 - 371 Palokangas 2014

⁷⁹ Käsky koulutuksen järjestelystä 1969 PE n:o 3000/koultsto/5a1 5.12.1968/ T23260 Ea1, KA

⁸⁰ Käsky koulutuksen järjestelystä 1969 PSSLE n:o 56/Koultsto/Dc 15.1.1968 T23260 Dc 1, KA

⁸¹ Käsky koulutuksen järjestelystä 1970 PSSLE n:o 1/Koul/Dc 2.1.1970 T23260 Dc 1, KA

lutapana puolustuksen, hyökkäyksen ja viivytyksen tapaisesti. Asian taustalla on ainakin Pohjois-Suomen sotilasläänin osalta sotilasläänin alueella koettu uhkakuvamalli, sotilaalliset ja maantieteelliset asiat. ”Meikäläisissä olosuhteissa, jolle on tunnusomaista se, että on paljon tilaa ja vähän joukkoja, korostuu aktiivisuuden vaatimus kaikessa, olkoon kysymys sissitoiminnasta, paikallispuolustuksesta tai yleisvoimiin kuuluvien joukkojen taistelusta. Tämä määrittää koulutuksen hengen meillä ja siihen on perustuttava koko koulutuksen tuleva kehittäminen. Yhtenäisiin, kiinteisiin rintamataisteluihin perustuva sodankäynti on tuskin enää meidän olosuhteissamme odotettavissa.”⁸²

Vuoden 1972 Sotilasläänin koulutuskäskyssä käsketään henkilökunnan tärkeimmäksi jatkokoulutuskohteeksi alueellisen puolustusjärjestelmän suoritusperiaatteiden tunteminen. Alueelliseen puolustusjärjestelmään perehdyttäminen tuli toteuttaa karttaharjoituksena ja siihen liittyvinä maastoharjoituksina. Harjoituksen pääteemaksi käsketään sissitoiminta, viivytyt ja puolustus tilanteessa, jossa mekanisoitu rykmentti tunkeutuu laajalla alueella vahvennetun prikaatin selustaan sen puolustus murtaen. Harjoitusprikaatille oli alistettava ainakin yksi kenttätykistöpatteristo, sotilasalue vartiokomppanioineen sekä erillispataljoona. Varusmieskoulutuksessa korostetaan yleis- ja paikallisjoukkojen johtajien yhteistoiminnan koulutusta. Käytännön toteuttamismalliksi käsketään rajakomppanian tai erillispataljoonan komppanian alistaminen harjoituspuolueiden kanssa yhteistoimintaan tai suoranaiseen alaisuuteen.⁸³

Pääesikunnan vuoden 1972 koulutuskäskyssä korostetaan, että viime vuosina toiminnan painopiste on ollut alueellisen taistelun periaatteen kehittäminen ja omaksuminen. Käskyssä mainitaan, että erityisesti vuodesta 1968 lähtien Pääesikunnan koulutuskäskyissä on annettu ohjeita sissitoiminnan, paikallispuolustuksen ja alueellisen taistelun kouluttamiseksi. Käskyssä korostetaan uusien vuonna 1971 ilmestyneiden ohjesääntöjen merkitystä uuden taistelutavan omaksumisessa. Moottoroinnin myötä uudistettujen organisaatioiden katsotaan olevan merkittäviä koulutusmuutoksia edellisvuoteen nähden. Kantahenkilökunnan tärkeimmäksi koulutusaiheeksi määritetään alueellinen taistelutapa. Keskeiseksi joukkojen koulutusvaatimukseksi uuden taistelutavan käyttöönoton johdosta on tarve kyetä taistelemaan vihollisen sivustoilla ja selustassa. Näissä tilanteissa käskyssä nähdään olevan sissitoiminnalla keskeinen rooli, jota taistelijat käyttävät kaikkien taistelulajien tehtäviä suorittaessaan. Uudeksi vaatimukseksi joukoille mainitaan myös kyky tulla toimeen myös saarrettuna.⁸⁴

⁸² Käsky koulutuksen järjestelystä 1971 PSSLE n:o 1/Koultsto/Dc 4.1.1971 T23260 Dc 1, KA

⁸³ Käsky koulutuksen järjestelystä 1972 PSSLE n:o 777/Koultsto/5a 27.12.1972 T23262 Dc1, KA

⁸⁴ Käsky koulutuksen järjestelystä 1972 PE n:o 2800/Koultstos/5a1 29.11.1971 T23260 Ea1, KA

Pääesikunnan vuoden 1973 koulutuskäskyssä käsitellään edelleen alueelliseen puolustusjärjestelmään siirtymistä ja sen käytännön sovellutuksia. Varuskuntien ja joukko-osastojen harjoituksissa käsketään tutkimaan erityisesti uudistetun taktillisen ohjeen ja pataljoonan taisteluohjesäännön periaatteiden mukaista pataljoonan viivytystaistelua. Käskyssä jätetään kuitenkin varaus siihen, että viivytyksen osoittautuessa merkityksettömäksi on tutkittava yleisjoukkojen tarkoituksellista jättämistä vihollisen sivustaan tai selustaan. Täällä taistelua olisi jatkettava tavanomaisin tai sissitoiminnan keinoin. Varusmieskoulutuksen painopiste käsketään yleisjoukkojen koulutukseen, johon kuuluvat taistelulajeina puolustus, hyökkäys, viivytys, taistelu saarroksissa, vihollisen selustassa ja sivustoilla. Sissitoiminnalle painotetaan voimakasanaisesti kuuluvan kaikkien aselajien varusmiesten koulutustavoitteisiin, koska pienissäkin osastoissa taistelu vihollisen selustassa nähdään erittäin hedelmällisenä taistelun kokonaiskuvan kannalta.⁸⁵

Vuoden 1974 Sotilasläänin koulutuskäskyssä korostetaan määrärahojen vähyyden asettavan tarpeen harjoitustoiminnan järjestelemiselle. Toteutettaviksi käsketään tärkeysjärjestyksessä kertausharjoitukset, varuskuntasotaharjoitukset, reservinaliupseerikoulujen ampumaharjoitukset ja raskasase ammunnat. Osoitettujen määrärahojen puitteissa komentajien harkinnan mukaan käsketään järjestämään kevytaseleirit, sissiharjoitukset ja rahoittaa urheilukilpailuihin osallistumista.⁸⁶

Pääesikunnan vuoden 1974 koulutuskäskyssä käsketään korostaa koulutustoiminnassa ja henkilökunnan jatkokoulutuksessa alueellisen puolustuksen vakauttamisvaiheen tarkastelua. Tämän lisäksi käsketään jatkaa jo 1973 käskettyä koulutus ja tutkimusaiheita. Sotilasläänien esikuntien käsketään tutkia sotapeleissä ja harjoituksissa mahdollisuutta tiedustelutietojen saamiseen vihollisen syvyydestä taistelevilta joukoilta. Tämän lisäksi oli selvitettävä näiden joukkojen kyky vaikuttaa viholliseen kuluttavasti ja hidastavasti.⁸⁷

Verrattaessa Pääesikunnan ja Pohjois-Suomen sotilasläänin esikunnan vuosittaisia koulutuskäskyjä rinnakkain, jää realistinen kuva sissitoiminnan valtakunnallisesta koulutuskentästä suhteessa Lapin Jääkäripataljoonassa annettuun koulutukseen. Kaikille joukoille yhtenäisesti koulutettu sissitoiminta pysyi vuodesta 1967 vuoteen 1974 melkeinpä tärkeimpänä vuosittaisen koulutuskäskyn aiheena. Sotilasläänin käskyistä jää hyvä kuva siitä, että Lapin Jääkäripataljoona ei ollut eräällä tavalla sissitoimintakoulutuksen osalta mikään outolintu, vaan sotilas-

⁸⁵ Käsky koulutuksen järjestelystä 1973 PE n:o 3000/Koultstos/5a1 22.11.1972 T23260 Ee1, KA

⁸⁶ Käsky koulutuksen järjestelystä 1974 PSSLE n:o 740/Koultsto/5a 17.12.1973 T23262 Dc1, KA

⁸⁷ Käsky koulutuksen järjestelystä 1974 PE n:o 3300/Koultstos/5a1 10.12.1973 T23260 Ee1, KA

läänin alueella nähtiin sissitoimintakoulutus tärkeänä osana sotilasläänin ominaispiirrettä. Kaikille joukoille yhtenäisesti koulutettu sissitoiminta oli sotilasläänin komentajana toimineen kenraali Olli Korhosen lempilapsi.

Pääesikunnan vuosittaisissa koulutuskäskyissä 1975 - 1979 käsketään ainoastaan muihin kuin sissitoimintakoulutukseen liittyviä koulutusvelvoitteita ja tutkimustehtäviä. Pääesikunnan ja sotilasläänin tason koulutuskäskyistä sissitoimintakoulutuksen poistuminen kokonaan vuoden 1975 jälkeen on erikoinen asia. Mielenkiintoisena yksityiskohtana todettakoon, että Sissitoimintaoppaan ilmestymiseen ei oteta muuten kantaa, kuin että muiden valmistuneiden oppaiden joukossa sissitoimintaopas on käsketty käsiteltäväksi kantahenkilökunnan jatkokoulutustilaisuuksissa.

Sissikoulutuksen opetustilaisuudet olivat Pääesikunnan koordinoimia kantahenkilökunnan koulutustilaisuuksia, joista laaditut muistiot valottavat hyvin sissitoimintakoulutuksen ajan kuvaa.

Pääesikunnan johtamassa Sissiovetustilaisuudessa Pahkajärvellä vuonna 1967 tarkoituksena oli elvyttää ja yhtenäistää jalkaväki joukko-osastojen sissikoulutusta. Tilaisuuden alustuksissa ja keskusteluista jäi opetustilaisuuden kertomuksen mukaan Jalkaväen tarkastajalle kuva, jonka mukaan tilaisuuteen osallistuvilla olisi ollut jokseenkin ”sodista periytyvä tiedusteluvoimien erikoississitoiminnan kuva.” Asiakirjassa otetaan voimakkaasti kantaa sissitoiminnan olevan puolustuksen, hyökkäyksen ja viivytyksen ohella vain yksi taistelutapa, eikä sen pidä perustua erikoiskoulutettaviin taitoihin tai erikoisvälineisiin. Erikoisvälineillä asiakirjassa tarkoitetaan sellaisia välineitä, joita joukolle ei määrävahvuuden mukaisesti kuuluisi. Sissitoiminta tulisi siis kouluttaa niitä välineitä hyväksikäyttäen, joita joukolla on. Asiakirjassa katsotaan koulutukselliseksi heikkoudeksi erityisesti sissikoulutukseen erikoistuneiden yksiköiden perustamista joukko-osastoihin, koska se keskittäisi tarpeettomasti osaamista kaikille yhtenäisesti koulutettavan asian ollessa kyseessä. Asiakirjassa otetaan koulutuksen osalta kantaa ja verrataan kaikille yhtenäisesti koulutettavaa sissitoimintaa ja sissireservin koulutusta siten, että ne on pidettävä selkeästi erillään toisistaan. Tilaisuudessa oli myös käyty keskustelua kootun ja hajautetun käytön eduista ja haitoista. Keskustelu oli summattu siten, ettei kumpikaan taistelutapa ole toista ylivertaisempi vaan ne täydentävät oikein käytettyinä toisiansa. Muistiossa korostetaan kuitenkin miinojen käytön osaamista sissikoulutuksen osa-alueena. Miinojen käytön olisi kuitenkin keskityttävä lähinnä tähysmiinojen käytön opettamiseen. Opetustilaisuudessa käsiteltiin myös pioneeritoimintaa sissitoiminnan osana ja koulutettujen

sotakoirien käyttöä sissitoiminnassa. Asiakirjan yhdistelmässä jalkaväen tarkastaja korostaa sitä, että oman ennakkokäsityksensä mukaisesti sissikoulutus vaatii vielä valtakunnallista yhtenäistämistä. Opetustilaisuuden muistion liitteeksi on laadittu kaikille yhtenäisesti koulutettavan sissitoiminnan suuntaviivoja, ryhmänjohtajien ja miehistön keskeisimmät koulutustavoitteet. Yhtenäisesti kaikille koulutettavan sissitoiminnan keskeisin näkökulma on se, että erämieshenkisestä sissikoulutuksen ajasta on päästävä eroon ja että koulutuksen on oltava pääasiallisesti taistelukoulutusta. Ryhmänjohtajien koulutuksen tärkeimmäksi tavoitteeksi on asetettu se, että ryhmänjohtajat kykenevät itsenäisesti johtamaan ryhmänsä tiedustelu, häirintä ja tuhoamistehtävät vihollisen selustassa. Miehistön tärkeimmäksi koulutustavoitteeksi on asetettu se, että miehistön jäsenet hallitsevat hyvin sissitoiminnalle luonteenomaiset välineet kuten miinat ja tähysmiinat.⁸⁸

Pääesikunnan johtamassa sissikouluttajien opetustilaisuudessa 1970 Rajakoulussa Immolassa Lapin Jääkäripataljoonan, Kainuun Prikaatin, Karjalan Prikaatin ja Karjalan Jääkäripataljoonan käsketään lähettämään ko. viiden päivän mittaiseen opetustilaisuuteen sissireservin koulutuksen käynnistymiseen liittyen kustakin joukko-osastosta 1-3 upseeria ja 1-3 aliupseeria. Käskyssä täsmennetään sissikoulutuksen mahdollisesti alkavan ko. joukko-osastoissa mahdollisesti jo saapumiserällä III/70, joten suunnittelussa olisi otettava huomioon myös reservinaliupseerikoulun kouluttajan koulutus varsinaisen sissiyksikön kouluttajien lisäksi. Reserviupseerikoulun käsketään komentamaan kurssille neljä kouluttajaa, joiden oli tarkoitus aloittaa kurssista 136 alkaen jalkaväkijoukon sissiupseereiden koulutus.⁸⁹

Pääesikunnan johtamassa Sissiopetustilaisuudessa Vuosangassa vuonna 1975 tavoitteena oli yhtenäistää ja kehittää sissitoimintaa ja koulutusmenetelmiä. Tilaisuuteen osallistui osanottajia kaikista maavoimien joukko-osastoista ja sotilasopetuslaitoksista, Laskuvarjojääkärikoulusta, Pohjois-Suomen sotilasläänin esikunnasta, Pääesikunnasta, sekä Kainuun Rajavartiostosta. Asiakirjassa on esitelty tilaisuudessa pidettyjen alustuksien ja niitä seuranneen keskustelun tiivistelmä: ”Sissikoulutukseen ja sen tarpeeseen liittyen on yhteenvetona todettu, että taisteluiden alueellisuuden ja syvyyden lisääntyessä taistelu vihollisen selustassa on lisääntynyt. Sissitoiminta voidaan laajuutensa mukaan jakaa sissisotaan, sissitaisteluun tai laajalaiseen sissitoimintaan. Rauhan ajan koulutuksessa keskitytään sissitaistelun kouluttamiseen, taktillisen ja taistelukoulutuksen selkeyttämiseksi sissitaistelua tulee pitää taistelulajina puolustuksen, hyökkäyksen ja viivytyksen tapaan. Paikallisjoukot muodostavat koko maan katta-

⁸⁸Kertomus jalkaväen sissikoulutusopetustilaisuudesta Pahkajärvellä 22. – 27.5.1967 PE 1450/Jvtsto/982 4.9.1967 Helsinki T23260 F4, KA

⁸⁹Sissikouluttajien opetustilaisuus PE 933/Jvtsto/5d7 6.8.1970 Helsinki T23260/F11, KA

van järjestelmän, joka soveltuu myös laajamittaiseen sissitoimintaan ja sissisotaan ja useimmille paikallisjoukoille sissitaistelu on tyypillisintä taistelua. Yleisjoukkoihin kuuluvilla erikoississiyksiköillä tulisi voida täydentää paikallisjoukoista muodostunutta sissitoiminnan verkostoa ainakin erityisen vaativien taistelutehtävien suorittamiseksi. Paikallisjoukkojen taisteluun verrattuna yleisjoukkojen sissitoiminta on yleisesti tarkasteltuna harvinaisempaa, muttei poikkeuksellista ja tämän takia niiden on osattava varsinkin jalkaväessä sissitaistelu eräänä taistelulajina. Kaikille joukoille on aselajiin katsomatta annettava vähintään sellainen koulutus, että ne kykenevät selviytymään tehtävistään myös joutuessaan yllättäen vihollisen selustaan tai vastaavaan muuhun tilanteeseen.”

Tilaisuuden keskusteluissa on otettu kantaa siihen, että koulutusvaatimuksia määritettäessä on huomioitava sissitaistelun koulutukseen käytettävissä oleva vähäinen aika. Sissitoiminnan koulutustavoitteiden täytyy tästä syystä johtuen olla selkeät ja kohtuulliset. Sissikoulutuksella koetaan olevan myös erilaiset mahdollisuudet eri joukko-osastoissa, joten niiden koulutustavoitteidenkin tulisi olla erilaiset. Sissikoulutus voidaan asiakirjan mukaan jakaa kaikille varusmiehillä annettavaan sissikoulutukseen ja sissiyksiköissä annettavaan koulutukseen. Opetustilaisuudessa käsiteltiin myös annettavan sissikoulutuksen sisältöä. Opetustilaisuudessa katsottiin, että sissikoulutukselle asetetut tavoitteet ovat oikeansuuntaisia, mutta ne vaativat tarkentamista, jotta koulutus olisi peruskoulutuskaudella kaikille todellisesti yhtenäistä. Tilaisuudessa koettiin, että peruskoulutuskaudella sissikoulutukselle oli käytettävissä aikaa noin 2 vuorokautta. Tilaisuudessa koetaan, että kaikille tulisi aselajista riippumatta kyetä antamaan sellainen sissikoulutus, että koulutettavat osaavat sissitaistelun keskeisimmät taistelukeinot toimiessaan ryhmän osana sekä että he kykenevät taistelutilanteessa tulemaan toimeen vihollisen selustassa usean vuorokauden ajan. Peruskoulutuskauden konkreettiseksi koulutustavoitteeksi asetetaan se, että koulutettavat kykenisivät peruskoulutuskauden jälkeen toimimaan ryhmän osana hajautetussa sissitoiminnassa, jolla tarkoitetaan miinaylläkköä. Tämän koulutamalla nähdään, että sissitoiminnasta oleellisin olisi koulutettu. Opetustilaisuuden yhteenvedossa on todettu, että sissitaistelun elementtejä voidaan hyväksikäyttää myös muissa taistelulajeissa ja näin ollen kyettäisiin käyttämään vähäinen käytössä oleva aika mahdollisimman tehokkaasti hyödyksi.⁹⁰

Pääesikunnan järjestämien opetustilaisuuksien kertomuksia vuosilta 1967 ja 1975 tarkastellessa rinnakkain ei voi olla välttymättä ajatukselta, että kaikille yhtenäisesti koulutettu sissitoimintakoulutus ei oikein ole juurtunut vakiomalliseksi koulutukseksi Puolustusvoimien koulu-

⁹⁰ Kertomus sissiovetustilaisuudesta PE 734/Jvtsto/ Dca 30.5.1975 Helsinki T24605 Eca1, KA

tuskenttään. Aikaisempien alalukujen havaintojen perusteella ei voi välttyä vertaamasta näitä havaintoja Lapin jääkäripataljoonassa toteutuneeseen koulutukseen. Jos kertomuksia taas vertaa sissitoiminnan käsittelyn voimallisuuteen Pääesikunnan vuosittaisista koulutuskäskyistä, niin ei voi olla välttymättä ajatukselta, että kaikissa sotilaslääneissä kaikille yhtenäisesti koulutettua sissitoimintaa ei koettu aivan yhtä oleelliseksi koulutusaiheeksi kuin Pohjois-Suomen Sotilasläänissä.

2.3 Yhteenvedo sissitoimintakoulutuksen reunaehdoista

Lapin Jääkäripataljoonassa aloitetun sissitoimintakoulutuksen lähtökohdat olivat vuonna 1967 hyvällä tasolla. Koulutuksen toteuttamista edistäneitä asioita olivat varuskunnassa ollut tuntemus sissitoiminnasta, sotilasläänin komentajan vahva ohjaus sissitoimintakoulutukseen, sissitoiminnan harjoituksellinen yhteistoimintaosapuoli Lapin Rajavartiostosta, työaikajärjestelmän puuttuminen ja varusmiesten melko pitkä koulutusaika. Koulutusta haitanneita tekijöitä olivat koulutusaikaa vähentäneet komennusjärjestelyt, henkilökunnan resurssivajaus, puuttuva sissitoiminnan hajautetun toiminnan ohjesääntökirjallisuus ja upseerikokelaiden palvelusajan mukainen koulutuspanoksen puuttuminen perusyksiköissä. Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että Lapin Jääkäripataljoonassa ei puuttunut mitään kriittistä perusedellytystä sissitoimintakoulutuksen toteuttamiseksi. Joukkoyksikössä oli koulutusta haitanneista tekijöistä huolimatta tahto, taito, välineet ja resurssit sissitoiminnan koulutuksen aloittamiselle vuonna 1967, joskin kaikki luetellut osaelementit kehittyivät koulutuksen edetessä.

Vuoden 1970 sissireservin koulutusta voidaan pitää osaamisen ja kouluttamistaidon näkökulman puitteissa suorana jatkumona vuonna 1967 aloitetulle kaikille yhtenäisesti koulutetulla sissitoimintakoulutukselle kiväärikompaniassa. Sissitoimintakoulutus ja sen toteutustapa ei voinut olla vuonna 1967 ja 1970 itsestään selvä asia. Tästä näkökulmasta arvioiden yleisen sissitoimintakoulutuksen aloittaminen 1967 ja sissireservin koulutuksen aloittaminen 1970 onnistui erittäin hyvin verraten esimerkiksi tämän päivän suoritukseen uudistetun taistelutavan koulutuksen aloittamisesta. Tilanteet ja niihin johtanut kehityskulku kahden tarkastelukohdan välillä ovat täysin erilaiset, mutta toisaalta se antaa hyvän vertailukohdan toteutuneen koulutuksen vertailulle. Koulutuksen toteutumista tarkastellessa on selvää, että sissitoimintakoulutukselle varattiin sen vaatimat resurssit jatkuvasta rahapulasta huolimatta. Sissitoimintakoulutuksen voidaan päätellä olleen Lapin Jääkäripataljoonassa korkealla prioriteetilla. Tässä mielessä aikalaishänke sissitoimintakoulutuksen resursseja vaativasta luonteesta ja veto-

mukset resurssien tosiasiallisesta varaamisesta koulutuksen toteuttamiseksi näyttävät toteutuneen.

3 SISSITOIMINTAKOULUTUS SODANKYLÄSSÄ

3.1 Sissitoimintaharjoitukset

Sissitoimintakoulutuksen vakiintunut harjoitusrakenne ohjasi perusyksiköissä annettavaa sissitoimintakoulutusta. Harjoitusten pitoaika määritteli ja antoi kiinnekohdan perusyksiköissä annettavaan koulutukseen. Harjoituksen opetuskohteet ja tavoitteet määrittivät perusyksiköissä koulutuksen suuntautumista. Sissiharjoituksiin osallistuivat poikkeuksetta molemmat palveluksessa olleista saapumiseristä. Tällaisella harjoitusrakenteella saatiin muodostettua nuoremalle saapumiserälle koulutusvaiheelle sopivan vaativia harjoituksellisia tilanteita ja vanhemmalle saapumiserällä sissitoiminnan maaliosasto.

Harjoitusrakenne oli vakiomuotoisten sissitoimintaharjoitusten osalta identtinen kaikille yksiköille. Sissitoimintaa enemmän painottaneet yksiköt olivat sissiharjoituksissa siinä mielessä vaativamman tehtävän edessä, että niistä muodostettiin jokaisesta itsenäisesti toimiva sissijoukkue. Aselajiyksiköiden edustajien ottaessa osaa harjoitukseen ne toimivat käytännössä sissijoukkueelle alistettuina tai harjoitukseen muodostetun sissikomppanian komentojoukkueiden osana. Tämä vähensi sissiharjoituksiin valmistautumisen tarvetta oleellisesti, koska tällöin harjoitukseen osallistuvan joukon ei tarvinnut liittää valmistavaan koulutukseen joukkueen taistelusuunnitelman vaatimia asioita. Poikkeuksena oli Kranaatinheitin komppanian muodosta kevyt kranaatinheitinjoukkue, joka toimi harjoituksissa toisinaan itsenäisenä joukkueena. Kranaatinheitinjoukkueen toiminta on kuitenkin taisteluteknisesti joukkueen tulitoiminnan johtamisen ja toteuttamisen osalta riippumatonta taistelulajista, jonka tukemiseksi joukkuetta käytetään.

Sissitoimintakoulutuksen harjoitusrakenne oli Lapin Jääkäripataljoonassa järjestetty tutkittavan aikana kahdella eri tavalla. Ensimmäinen aloitettiin vuonna 1967 ja sitä jatkettiin aina vuoteen 1970 asti. Kyseinen harjoitusrakenne palveli perusyksiköitä hyvin. Se ei vaatinut perusyksikön sissitoimintakoulutukselta yhtä paljon panosta tai osaamista ensimmäisen sissiharjoituksen perusopetuksellisen luonteen vuoksi. Sissiharjoituksia järjestettiin saapumiserälle kaksi, sissiharjoitukset 1 ja 2.

Sissiharjoitus 1 oli luonteeltaan rastikoulutuksen omainen, noin 4 vuorokauden mittainen harjoitus, jossa vanhempi palveluksessa olleista saapumiseristä suoritti joukkuekokonaisuutena noin 2-3 sissiaihepiiriin liittyvää rastia vuorokaudessa.⁹¹ Sissiharjoitus 1:en tarkoitus oli nimenomaan kouluttaa sissitoiminnan perustaidot, joita myöhemmässä sovelletussa sissiharjoituksessa oletettiin joukon hallitsevan.⁹² Sissiharjoitus 1 järjestettiin saapumiserän erikoiskoulutuskauden 5.-7. viikolla. Harjoituksien osallistui pääsääntöisesti saapumiserän kaikki varusmiehet. Eroavaisuuksia kuitenkin oli, esimerkiksi 1/67 saapumiserän sissiharjoitukseen osallistuivat muut yksiköt, paitsi Reservinaliupseerikoulu, 1/68 saapumiserän harjoitukseen osallistuivat pelkästään kivääriyksiköt ja Reservinaliupseerikoulu ja 2/69 saapumiserän harjoitukseen osallistuivat kaikki yksiköt. Sissiharjoitus 1:sen rastiaiheita olivat esimerkiksi joukkueen hyökkäys vihollisen selustassa, johon liittyi kohteen tuhoaminen, taistelijaparin toiminta vihollisen ajoneuvon tuhoamiseksi, vangin sieppaaminen ja kuljettaminen, ryhmän liikenteenlaskenta, joukkueen toiminta takaa-ajettuna ja jäljityspartion tuhoaminen väijytyksellä, materiaalikätkön valmistaminen ja merkitseminen ja joukkueen toiminta sissitukikohdassa⁹³

Sissiharjoituksen rastihenkilökunta tuli tasaisesti eri yksiköistä. Johtoajatus oli, että sissiharjoituksen rastien kouluttajiksi saataisiin mahdollisimman ammattitaitoiset pitäjät valitsemalla heidät erikoisosaamisen mukaan. Esimerkiksi pioneerikouluttaja piti suluttamisrastia, koiraohjaaja koirarastia ja sissiradisti sissiradorastia.⁹⁴ Sissiharjoituksessa oli kuvattu harjoituksen tilanne, joka antoi tilanteenmukaisen kehyksen toiminnalle harjoituksessa rastikoulutuksen väleissä. Harjoitukset järjestettiin varuskunnan lähiharjoitusalueilla. Rastien välinen matka oli niin pitkä, että rastien välinen siirtyminen vaati suunnistustaitoja ja maastomarssin. Aikalaiset pitivät tällaista sissiharjoitusta järkevänä ja tehokkaana harjoituksena. Eräs näkemys rastikoulutuksen omaisena järjestetystä sissiharjoituksesta oli, että sillä saatiin levitettyä sissitoiminnan perustaitojen osaamista henkilökunnan keskuudessa.⁹⁵

Sissiharjoitus 2 oli luonteeltaan ja aikataulultaan intensiivinen, henkisesti ja fyysisesti vaativa harjoitus, jonne ei koulutettu sissitoiminnan perussuorituksia. Sissiharjoitus 2 järjestettiin saapumiserän joukkokoulutuskauden 2. viikon aikoihin. Harjoituksessa sissiosastona toimi vanhempi saapumiserä ja vastasissiosastona nuorempi palveluksessa olleista saapumiseristä. Harjoitus ajoittui nuoremman saapumiserän osalta erikoiskoulutuskauden 2. viikolle. Harjoitus oli

⁹¹ Käskyt sissiharjoitus 1:stä vuosilta 1967-1969 T22820 F101 – 105, KA

⁹² Haastattelu Heikkilä

⁹³ Käskyt sissiharjoitus 1:stä vuosilta 1967-1969 T22820 F101 – 105, KA ja Haastattelu Heikkilä

⁹⁴ Haastattelu Heikkilä

⁹⁵ Haastattelu Heikkilä

luonteeltaan taisteluharjoitusomainen tilannekuvauksineen ja vastaosastoineen. Sissiharjoituksen 2:en koulutusteema oli koottu toiminta vihollisen tukikohdan tuhoamiseksi. Harjoitus järjestettiin yleensä Sodankylää ympäröivien erämaiden alueella.

Harjoituksen ensimmäisenä päivänä sissiosastona toiminut harjoitusjoukko siirtyi varuskunnasta harjoitusalueelle marssien vihollislinjojen läheisyyteen, tiedusteli soluttautumispaikeja ja siirtyi yön aikana vihollislinjojen läpi jälkensä peittäen. Vihollislinjojen takana sissijoukkueet tiedustelivat vihollisen komentopaikan, suunnittelivat ja toteuttivat kootun iskun. Ensimmäisen päivän koottu isku oli joukkuekokonaisuudessa toteutettu suoritus. Iskun jälkeen harjoituksen ensimmäisen yön ja toisen aamupäivän kuluessa siirryttiin sissitukikohdan alueelle ja perustettiin sissitukikohta, josta harjoitusta jatkettiin seuraavaan tehtävään. Harjoituksen seuraava tehtävä oli liikenteenlaskenta ja vihollistukikohtien tiedustelu tulevaa yksikön voimin toteutettavaa koottua iskua varten. Harjoituksen toisen päivän yönä suoritettiin koottu isku, jota seurasi irtaantuminen, jälkien peittäminen ja toiminta vastasissiosastoja vastaan. Viimeisen kootun iskun jälkeen suoritettiin paluumarssi varuskuntaan.

Sissiosaston kokoonpanoksi saapumiserän I/68 sissiharjoitukseen muodostettiin sissikomppania, jossa oli kolme sissijoukkuetta. 1, 2 ja 3 JK:an muodostivat kukin yhden sissijoukkueen, jossa oli kolme ryhmää. Vastasissiosaston taistelujaotukseksi muodostettiin yksi jalkaväikomppania 1, 2 JK:an ja PSTK:an nuoremman saapumiserän varusmiehistä. Kustakin yksiköstä muodostettiin yksi joukkue, jossa oli kolme ryhmää vahvuudeltaan 1+7. Vastasissiosaston kokoonpanoon kuuluivat myös huoltojoukkue ja kolme jälkikoira-ohjaajineen. Harjoituksen ensimmäisenä päivänä vastasissiosaston aiheena oli puolustukseen ryhtyminen, tiedustelupartioinnin järjestäminen ja yhteyspartiointi. Koottujen iskujen jälkeen vastasissiosasto aloitti sissien jäljittämisen ja sissitukikohtien tuhoamisen.⁹⁶

Vuonna 1970 otettiin käyttöön harjoitusrakenne, joka vaati perusyksiköiltä enemmän perusteellisempaa sissitoimintakoulutusta ennen sissiharjoitukseen osallistumista. Sissiharjoitus 1 muuttui taisteluharjoitusluontoiseksi rastikoulutusmuotoisuuden sijasta. Koulutuksessa tapahtui näin ollen ajatuksellinen muutos joukkoyksikön kontrolloiman sissiperustaitojen koulutuksesta perusyksiköiden järjestämään koulutukseen. Sissiharjoitus 1 nimi muuttui Reservinaliupseerikoulun sissiharjoitukseksi ja sen luonteen muuttumisen vuoksi harjoitus siirrettiin pidettäväksi noin seitsemän koulutusviikkoa myöhempään aikaan. Muutos on looginen,

⁹⁶ Käsky sissiharjoituksesta LapJPE 1865/koul/5 e 23.8.1968 T T22820 F104, KA

koska harjoituksesta tuli luonteeltaan sovellettu harjoitus. Tällä järjestelyllä perusyksiköillä oli enemmän aikaa järjestää sissitoiminnan peruskoulutus ennen harjoitusta.

Sissireservin koulutuksen aloittamisen jälkeen esikuntajohtoisten sissiharjoitusten määrä pysyi ennallaan. Sissiharjoitukset olivat Lapin Jääkäripataljoonan omia vakionuotoisia harjoituksia. Saapumiserän ensimmäinen Reservinaliupseerikoulun sissiharjoitus ajoittui erikoiskoulutuskauden 11-12.⁹⁷ viikolle ja toinen saapumiserän sissiharjoitus ajoittui joukkokoulutuskauden 3. viikolle.⁹⁸ Näiden lisäksi sissiyksikkö osallistui vuosittain Kenttätykistön ampuharjoituksiin sissitoiminnassa Rovajärvellä. Kivääriyksikkö osallistui sissiyksikön kanssa Laskuvarjojääkärikoulun talvipelastautumisharjoituksiin vastasissiosastona ja yhteisiin Lapin Rajavartioston kanssa järjestettyihin sissitoimintaharjoituksiin. 3. Jääkärikomppaniassa järjestettiin perusyksikön omia sissitoimintaharjoituksia. Tällaisia olivat esimerkiksi kätköntekoharjoitus, tilapäisvälineiden räjäytysharjoitus ja sissitaitokilpailu.

Reservinaliupseerikoulun sissiharjoitus oli ensimmäinen sissitoimintaharjoitus, jossa Reservinaliupseerikoulun linjat muodostivat yhdessä sissitoiminnassa olevan osaston. Harjoituksen koulutuksellinen painopiste oli joukkueen ja ryhmän hajautetussa sissitoiminnassa. Harjoituksen vastasissiosastona toimivat aliupseerioppilaiden kanssa samaa saapumiserää olevat miehistökoulutukseen jääneet varusmiehet muista yksiköistä. Harjoituksen keskeinen tavoite sissiosastona toimiville Aliupseerioppilaille oli sissitoiminta sivutien suunnassa ja vihollisen harhauttaminen. Vastasissiosaston opetustavoitteena oli kolonnan suojaaminen, toiminta ylläkössä ja vastasissitoiminta.⁹⁹

Sissiosasto muodostettiin Reservinaliupseerikoulun linjoja yhdistelemällä taistelujaoitukseltaan kolmen joukkueen sissikomppania, jossa oli tavallisimmin komentojoukkue ja kaksi vahvennettua sissijoukkuetta. Sissijoukkueiden runko-osa muodostettiin kiväärilinjasta ja sisilinjasta, molempien joukkueiden kanssa harjoitukseen osallistui Panssarintorjuntalinjalta kevyet kertasingryhmät. Yksikön johtamistoiminnasta vastasi komentojoukkue, johon osallistui 3. Jääkärikomppaniasta sissiradistiryhmä, taistelulähettyryhmä, lääkintäryhmä ja kuljetusryhmä. Vastasissiosaston kokoonpano oli neljästä joukkueesta muodostettu yksikkö, jossa oli komentojoukkue ja kolme kiväärijoukkuetta. Kiväärijoukkueet muodostettiin kivääriyksikön, panssarintorjuntayksikön ja sissiyksikön joukkueista. Komentojoukkue oli muodostettu

⁹⁷ LAPJP Koulutustoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1.9-31.12.1974 T26096 Df1, KA

⁹⁸ LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1.7-31.12.1975 T26096 Df2, KA

⁹⁹ Käsky Reservinaliupseerikoulun ja I/76 saapumiserän osien sissiharjoituksesta 2210/Koultsto/Db/10.11.1975 T26096 Db2, KA

esikuntakomppanian viestiryhmästä, 3.Jääkärikomppanian koiraryhmästä, lääkintäryhmästä ja vahvasta kuljetusryhmästä.

Reservinaliupseerikoulun sissiharjoitukset olivat isoja harjoituksia, joihin varattiin kaikki keskeiset sissitoiminnan harjoittelemisen puitteet maalitoiminnasta koiratoimintaan. Harjoituksen ensimmäisenä päivänä sissiosasto siirtyi harjoitusalueelle ja aloitti hajautetun sissitoiminnan valmistelut. Toisen harjoituspäivän iltapäivänä harjoituksessa siirryttiin taisteluvaiheeseen, joka aloitettiin vihollisen kolonnan kärjen tuhoamisella. Illan ja yön aikana siirryttiin toiminnan tehostamisvaiheeseen, jossa vihollisen kolonnaa hidastettiin ja kulutettiin. Tehostettua toimintaa jatkettiin aina harjoituksen viimeisen päivään asti, jolloin sissiosasto irtautui taistelusta ja sitä seurasi takaa-ajavien osastojen harhauttaminen. Ennen harjoituksen päättämistä laadittiin vielä suunnitelma tiedustellun kohteen tuhoamiseksi, josta ei kuitenkaan seurannut soveltavaa vaihetta.¹⁰⁰

Saapumiserän toisen sissiharjoitusten sissiosastot muodostettiin tavanomaisesti neljästä joukkueesta. Kokoonpano kuitenkin vaihteli merkittävästi vuosien välillä. Tavanomaisimmin sissiosastoksi muodostetun komppanian kokoonpanoon kuului neljä joukkuetta, joista yksi oli 3. Jääkärikomppanian joukkue, kaksi kiväärikomppanian joukkueita ja yksi Kranaatinheitinkomppanian perustama kevyt kranaatinheitinjoukkue. Joukkueiden vahvennuksina toimi tavanomaisimmin kevyt kertasinkoryhmä ja pioneeriryhmä Panssarintorjuntakomppaniasta ja sissiradistiryhmä Kranaatinheitinkomppaniasta tai Esikuntakomppaniasta. Ivalon Rajajääkärikomppanian ottaessa osaa harjoitukseen, se toimi harjoituksessa itsenäisenä joukkueena sissiosastossa. Harjoituksen sissiosaston yksi kokoonpanoversio oli sellainen, jossa kevyen kranaatinheitinjoukkueen kranaatinheitinryhmät olivat alistettu joukkueille. Tämän lisäksi joukkueilla saattoi olla tulenjohtoryhmät, kevyet kertasinkoryhmät, pioneeriryhmät ja sissiradistiryhmät. Vastasissiosastona toimi tavallisimmin yksi komppania, joka oli muodostettu yhdestä kivääriyksikön joukkueesta ja yhdestä 3. Jääkärikomppanian joukkueesta. Harjoituksen sissitoimintaosapuoli muodostettiin poikkeuksetta vanhemman saapumiserän jääkäreistä. Vastasissiosastona toiminut osasto muodostettiin kivääriyksikön ja 3. Jääkärikomppanian nuoremman saapumiserän jääkäreistä.

Kolmen vuorokauden mittaisen harjoituksen sisältö oli käytännössä identtinen vuodesta toiseen. Ennen harjoitusta järjestettiin maastontiedustelu. Harjoituksen ensimmäisen vuorokauden aikana valmisteltiin joukkueittain hajautettu sissitoiminta, perustettiin liikenteenlaskenta-

¹⁰⁰ Käsky Reservinaliupseerikoulun ja I/76 saapumiserän osien sissiharjoituksesta 2210/Koultsto/Db/10.11.1975 T26096 Db2, KA

paikka ja toimittiin liikenteenlaskentatehtävässä. Harjoituksen toisen vuorokauden aiheena oli hajautettu taistelu vihollisen tieliikenteen häiritsemiseksi, toiminnan tehostaminen huoltokuljetuksien estämiseksi, irtautuminen, takaa-ajajan harhauttaminen ja joukon kokoontuminen. Harjoituksen kolmannen vuorokauden aiheena oli koottu toiminta. Koottu toiminta piti sisällään kohteen tiedustelun ja tuhoamisen. Vastasissiosaston harjoituksen toiminnan määräsi käytännössä sissiosaston harjoituksen kehittyminen. Liikenteenlaskentavaiheessa vastasissiosasto pyrki havaitsemaan tehtävänsä suorittavat sissit ja suorittivat maaliajoa. Häirintävaiheessa vastasissiosasto harjoitteli toimintaa ylläkössä, kolonnan suojaamista ja sissien takaa-ajoa. Kootun iskun vaiheessa vastasissiosasto ryhmittyi puolustukseen suojattavien kohteiden alueille tarjoten sissiosastolle elävän tiedustelukohteen.

Kaikille yhtenäisesti koulutetun sissitoiminnan harjoitusrakenne muutti muotoansa sissireservin koulutuksen alkamisen jälkeen enemmän hajautetun taistelutapamallin suuntaan. Kootusta toiminnasta tuli sissiharjoitus 2:en viimeisen päivän kohokohta kokonaisen kootun sissitoiminnan harjoituksen sijaan. Asiaan liittyy ainakin sissireservin koulutukseen liittynyt aikalaisnäkemys suhtautumisessa koottuun sissitoimintaan. Koottu sissitoiminta koettiin vaativana suorituksena ja sen ajateltiin liittyvän ennemmin sissireserviksi koulutettavien koulutukseen kuin kaikille yhtenäisesti koulutettavaksi asiaksi.¹⁰¹ Ratkaisu vaikuttaa varsin loogiselta ja perustellulta varsinkin aselajiyksiköiden vähäisen sissitoimintakoulutuksen näkökulmasta. Koulutushenkilökunnan keskuudessa ajateltiin, että kaksipuoleiset sissitoiminnan harjoitukset palvelivat erityisen hyvin kaikille joukoille yhtenäistä sissitoimintakoulutusta. Keskeinen näkemys asiassa oli se, että huomattavasti sissitoimintakoulutuksessa kokemattomammat varusmiehet pääsivät kokemaan sissitoiminnan kohteena olemisen ja saivat syvyyttä ja omia ajatuksia sissitoiminnan vastaisesta toiminnasta kuin itse sissitoiminnankin toteuttamisperiaatteista.¹⁰²

Lapin Jääkäripataljoonan omien sissiharjoitusten lisäksi kivääriyksikkö ja sissiyksikkö osallistuivat Kenttätykistön valtakunnalliseen ampumaharjoitukseen Rovajärvellä sissiosastona. Vuonna 1975 3. Jääkärikomppanian ja Reservinaliupseerikoulun sissilinjan muodostama kolmen sissijoukkueen ja komentojoukkueen komppania osallistui harjoitukseen joukkokoulutuskauden ensimmäisellä viikolla. Kenttätykistön ampumaharjoitukseen osallistuneen sissiosaston kokoonpano ei kuitenkaan ollut vakioimuotoinen. Esimerkiksi edellisen vuoden harjoitukseen osallistunut osasto oli muodostettu sissiyksikön ja kivääriyksikön vanhemman saapumiserän joukkueista. Sissiosaston taistelujaotus ei ollut myöskään vakioimuotoinen. 1975

¹⁰¹ Haastattelu Ylivaara

¹⁰² Haastattelu Ylivaara

osasto muodostettiin kolmesta sissijoukkueesta ja komentojoukkueesta.¹⁰³ Vuonna 1974 osastoon kuului 2 sissijoukkuetta ja komentojoukkue. Sissiosaston tehtävänä oli harjoitusjoukkojen häirintä sissitaistelun keinoin. Harjoitukset olivat haastateltujen mukaan valtavia harjoituksia, joissa sissiosaston toiminta oli kuitenkin sinänsä rajoitettua. Rajoitukset johtuivat siitä, että sissiosaston toiminta ja muiden joukkojen vastatoiminta ei saanut viivästyttää ampumaharjoituksen kovapanosammuntoja. Sissitoiminnalla saatiin harjoituksessa ilmeisesti konkreettisia tuloksia, koska toiminta harjoituksessa jouduttiin joskus keskeyttämään, jotta harjoituksen muu ohjelma ei häiriintyisi.¹⁰⁴

Lapin Jääkäripataljoonan varusmiehet osallistuivat myös Laskuvarjojääkärikoulun vuosittaiseen talviselviytymisharjoitukseen. Lapin Jääkäripataljoonan varusmiehet toimivat harjoituksessa vastasissiosastona. Vuonna 1976 muodostetun osaston kokoonpanoon kuului kaksi sissijoukkuetta. Toisen sissijoukkueen perusti kivääriyksikkö ja toisen sissiyksikkö. Lapin Jääkäripataljoonan varusmiesten harjoituksen opetustarkoitus oli vastasissitoiminta laajalla alueella ja kohteiden suojaaminen. Laskuvarjojääkärikoulun koulutusrytmin vuoksi harjoituksia järjestettiin vuodessa yksi. Harjoitus ajoittui harjoitusta edeltäneen vuoden viimeisen palvelukseen astuneen saapumiserän erikoiskoulutuskauden 10. viikon tuntumaan.¹⁰⁵ Harjoitusajankohta ei ollut sinänsä vakimuotoisten sissiharjoitusten puitteissa koulutuksellisesti erityisen hedelmällinen. Pitkäkestoinen ja vaativa harjoitus ennen ensimmäistään vakimuotoista sissitoimintaharjoitusta oli todennäköisesti koulutuksellisesti hieman nurinkurinen.

3.2 Sissitoimintakoulutus kivääriyksiköissä ja aselajiyksiköissä

Kaikille yhtenäisesti koulutettu sissitoimintakoulutus aloitettiin Lapin Jääkäripataljoonassa vuoden 1967 ensimmäisestä saapumiserästä alkaen Pääesikunnan ja Pohjois-Suomen sotilasläänin vuosittaisten koulutuskäskyjen määräyksestä. Lapin Jääkäripataljoonassa kaikille yhtenäisesti koulutettu sissitoiminta on jaettava kahteen luokkaan, kivääriyksiköissä ja aselajiyksiköissä annettavaan sissitoimintakoulutukseen. Nämä kaksi yksikkötyyppiä on eroteltava toisistaan, koska kivääriyksiköissä annettu sissitoimintakoulutus oli merkittävästi kokonaisvaltaisempaa kuin aselajiyksiköissä annettu koulutus. Kivääriyksiköissä koulutettaville varusmiehille annettiin toissijainen sissikoulutus koulutuksellisten synergiaetujen vuoksi. Ennen vuoden 1967 ensimmäistä saapumiserää kivääriyksiköissäkin annettu sissitoimintakoulutus

¹⁰³ Käsky Lapin Jääkäripataljoonan sissiosaston osallistumisesta kenttätykistön ampumaleirille 23.-27.08.1975 1647/koultsto/Db20.8.1975 T26096 Db1, KA

¹⁰⁴ Haastattelu Ylivaara

¹⁰⁵ Käsky Lapin Jääkäripataljoonan osallistumisesta LjK:n sotaharjoitukseen 3.3. -10.3.1976 485/Koultsto/Db 1.3.1976 T26096 Db2, KA

oli lähinnä sissitoiminnan luonteeseen perehdyttävää koulutusta. Ennen I/1967 saapumiserää ei järjestetty joukkoyksikön johtamia sissiharjoituksia ja koulutusaika perusyksiköissä oli vähäinen, rajoittuen palvelusaikana hajanaisesti ajoittuen kokonaiskoulutusajaltaan noin yhden koulutuspäivän perehdytykseen lähinnä erämiestaitoihin.¹⁰⁶

Tärkein käytännön muutos kaikille yhtenäisesti koulutettuun sissitoimintaan oli joukkoyksikköjohtoisten koordinoitun sissikoulutuksen aloittaminen. Sissitoimintakoulutuksen koordinoiminen tarkoitti käytännössä sissiharjoitusten aloittamista ja päivittäiskoulutuksen uudistamista. Perusyksiköiden käskettiin yksiköiden päälliköiden ja kokoneiden kouluttajien johdolla laatia uusitun koulutussuunnitelmien mukaisista aiheista koulutuskortit. Laadittavaksi käskettiin koulutuskortit eri koulutuskausien tarpeelliseksi nähtyjen koulutustilaisuuksien järjestämiseksi. Käskyssä käskettiin koulutettava aihe, koulutukseen käytettävä tuntimäärä eriteltynä teoriaosuuteen ja käytännön harjoituksiin ja koulutuskortin laatimisesta vastannut henkilö. Koulutuskortit tuli laatia konseptiasteelle, sillä jatkoajatuksella, että koulutuskorteista tehtäisiin esikunnassa yksiköihin jaettavat viralliset versiot. Sissikoulutus jaettiin sissitoiminnan teoriaopetukseen, mieskohtaisiin sissitaitoihin, sissiensiapuun, suluttamiskoulutukseen, viestikoulutukseen ja sissitaistelukoulutukseen Sissitoimintaan liittyviä aiheita katsottiin koulutettavan erikoiskoulutuskaudella yhteensä teoriaa 17 tuntia ja käytännön koulutusta 139 tuntia, ottaen huomioon että pioneerikoulutuksen 30 tuntia ja viestikoulutuksen 20 tuntia luettiin palvelevan ilmeisen oleellisesti myös kaikille yhtenäisesti koulutettavaa sissitoimintakoulutusta ja se luettiin edelliseen kokonaistuntimäärän kuuluvaksi koulutusajaksi.¹⁰⁷ Merkillepantava yksityiskohta on se, että sissikoulutuksien aiheet mukailevat lähes täydellisesti Sissikoulutusoppaan sisältöä.

Sissitoiminta Joukkoyksikköjohtoisuus sissitoimintakoulutuksessa tarkoitti sitä, että kaikille yhtenäisesti koulutettu sissitoimintakoulutus alkoi hiljalleen muuttumaan vakiintuneeseen muotoonsa. Tämä oli päätös ajanjaksolle, jolloin sissitoiminta ja sen kouluttaminen olivat yksittäisten kouluttajien ajatusten, kokemusten ja mielikuvituksen varassa. Tästä eteenpäin voidaan katsoa alkaneen aika, jolloin Lapin Jääkäripataljoonassa sissitoiminta alkoi kehittyä yhteisesti hyväksyttyyn taistelutapamalliin hyökkäyksen, puolustuksen ja viivytyksen rinnalle.

¹⁰⁶ 2JK/PohmJP päiväpalvelusohjelmat 1965-1966 T223025 Df1, KA

¹⁰⁷ LapJPE n:o1920/koul/3a 14.9.1967 käsky harjoitussuunnitelmien teosta T22820 D23, KA

Kivääriyksiköissä toteutunut sissitoimintakoulutus rakentui vuosittaisten harjoitusten vuoksi harjoituksissa annettuun koulutukseen ja niihin valmistavaan koulutukseen. Tutkittuna aikana kiväärikomppaniassa annettu päivittäinen sissitoimintakoulutus oli pääsääntöisesti hajautetun toiminnan ja sen osasuoritusten kouluttamista. Toteutuneen koulutuksen luonteeseen saattaa osaltaan vaikuttaa ajan hengessä vallinnut keskustelu kootun toiminnan vaativana pidetystä luonteesta. Toisaalta kaikille yhtenäisesti koulutetun sissitoiminnan ollessa kyseessä hajautettu toiminta vaikuttaa koottua toimintaa järkevämältä koulutusaiheelta. Sissitoimintakoulutus aloitettiin kivääriyksikössä vuonna 1967 peruskoulutuskauden viimeisellä viikolla, jolloin pidettiin teoriaopetus sissitoiminnasta. Teoriaopetukseen kuuluivat oppitunnit: sissitoiminta ja sen päämäärät, sissijoukkueen tehtävä ja sisseille asetettavat vaatimukset ja sissitoiminta eri taistelulajien yhteydessä, lentotoiminnan vaikutus sissitoimintaan, henkilökohtainen huolto, ruoka-aineet ja oikean ravinnon merkitys. Teoriaopetuksen jälkeen erikoiskoulutuskauden ensimmäisen ja neljännen viikon välisenä aikana harjoiteltiin käytännössä kantamuksen pakkaaminen ja tilapäisten kuljetusvälineiden tekoa ja käyttöä, jälkien lukemista ja seuraamista, peittämistä ja harhauttamista, kätkeytymistä ja koiran käyttöä jäljittäjänä ja ilmaisijana, siensiapua, hälyttimien käyttöä ja toimintaa yksittäisiä vihollisia ja vihollisosastoja vastaan. Näiden päivittäiskoulutusharjoitusten jälkeen oli Sissiharjoitus 1.¹⁰⁸

Kivääriyksikön koulutuksessa tapahtui muutoksia sissiharjoitukseen valmistavassa koulutuksessa vuoteen 1969 mennessä. Koulutus muuttui teoriaopetuksesta ja yksittäisen sissin taitojen opetuksesta enemmän sovelletuksi koulutukseksi. Esimerkiksi III/68 ja I/69 saapumiserän koulutus toteutettiin ilman teoriaopetusta. Päivittäiskoulutuksen aiheita olivat peruskoulutuskauden lopussa suluttaminen, kasapanoksen valmistaminen ja käyttö, tähysmiinojen käyttö ja toiminta piilopoterossa. Erikoiskoulutuskauden toisella viikolla harjoiteltiin joukkueen sissitukikohdan taistelua, takaa-ajajan tuhoamista, irtaantumista, jälkien peittämistä ja harhauttamista. Erikoiskoulutuskauden neljännellä viikolla harjoiteltiin joukkueen toimintaa sissitukikohdassa, tulojärjestelyt, suojaamisjärjestelyt, majoitusjärjestelyt, tukikohdan vartiointi, ruoan valmistaminen, lähtöjärjestelyt, toiminta yllätettynä ja kokoontumispaikan suojaaminen. Ennen sissiharjoitusta harjoiteltiin vielä telamiinan käyttöä tähysmiinana ja liikkuvan panssari-vaunun tuhoamista tähysmiinalla.¹⁰⁹

Ensimmäisen sissiharjoituksen jälkeen kivääriyksikön koulutuksellinen painopiste siirtyi vahvennetun jalkaväkijoukkueen taistelukoulutukseen. Kivääriyksikkö aloitti sissiharjoitus 2:en

¹⁰⁸ LAJP 2JK päiväpalvelusohjelmat 1967 – 1970 T23025 Df1

¹⁰⁹ Sama

liittyvän valmistavan koulutuksen noin 2 viikkoa ennen harjoitusta. Sissiharjoituksen kootun luonteen vuoksi päivittäiskoulutuksen aihealueet liittyivät kiinteästi kootun toiminnan perusuorituksiin. Harjoitusaiheita olivat sissitehtävässä toimivan joukkueen liikkuminen vihollisen selustassa, kärkipartion toiminta, taukopaikan valinta ja vartiointi, ruoan valmistaminen, jälkikärjen toiminta, jälkien peittäminen, ja nopea väijytyksen järjestely kohdattaessa vihollinen, joukkueen toiminta sissitukikohdassa, tulo, suojaamisjärjestelyt, majoitusjärjestelyt, vartiointi, ruoan valmistaminen, lähtöjärjestelyt, toiminta yllätettynä, kokoontumispaikan suojaaminen, yllätetyn joukkueen sissitukikohdan taistelu, takaa-ajajan tuhoaminen, irtaantuminen, jälkien peittäminen ja harhauttaminen. Harjoitus oli saapumiserän viimeinen sissikoulutustapahtuma ja sellaisenaan eräänlainen sissikoulutuksen huipentuma.¹¹⁰

Harjoitusten sisällössä tapahtuneiden muutosten johdosta myös kivääriyksikössä annettu sissi-toimintakoulutus muutti muotoaan. Reservinaliupseerikoulun sissiharjoituksen luonteen muuttuminen taisteluharjoitukseksi muutti myös siihen osallistuneen nuoremman saapumiserän sissitoimintakoulutuksen luonnetta. Saapumiserän saama sissitoimintakoulutuksen kokonaistuntimäärä väheni harjoituksen vastasissiluonteen vuoksi. Harjoituksen vastasissiluonteessa nähtiin kuitenkin myös hyviä puolia, joten sissitoimintakoulutuksen kokonaistason muuttumisen arvioiminen on hankalaa. Tuntimäärällisesti saapumiserä oli vakioharjoituksia silmällä pitäen yhden harjoituksen vähemmän sissitoimintakoulutuksessa ja noin yhden täyden koulutusviikon vähemmän valmistautumassa sissitoimintaharjoitukseen päivittäiskoulutuksessa. Toisaalta kivääriyksikkö osallistui kenttätykistön ampumaharjoitukseen ja Laskuvarjojääkärikoulun talviselviytymisharjoitukseen vastasissiosastona. Kokonaisuudessaan voitaisiin arvioida, että sissitoimintakoulutus monipuolistui kivääriyksikössä sissireservin koulutuksen alkamisen jälkeen. Harjoitusrakenteen muuttuminen voimallisemmin hajautetun taistelutapamallin mukaiseksi myös muutti perusyksiköiden sissitoimintakoulutuksen päivittäiskoulutusta enemmän hajautetun mallin kouluttamiseen.¹¹¹

Sissitoimintakoulutus aloitettiin Kranaatinheitinkomppaniassa teoriaopetuksella sissitoiminnan luonteesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Teoriakoulutus aloitettiin saapumiserän erikoiskoulutuskauden alussa. Ennen erikoiskoulutuskauden viidennen viikon sissiharjoitus 1:sta, pidettiin koulutusta kantamuksen pakkaamisesta, jälkien lukemisesta ja seuraamisesta, peittämisestä ja harhauttamisesta kätkeytymisestä ja koiran käytöstä jäljittäjänä ja ilmaisijana, sissiensiavusta, hälyttimien käytöstä ja toiminnasta yksittäisiä vihollisia ja vihollisosastoja vastaan. Kranaatinheitinkomppaniassa annettu sissitoimintakoulutus oli luonteeltaan huomattavasti

¹¹⁰ LapJP 2JK päiväpalvelusohjelmat 1967 – 1970 T23025 Df2, KA

tavasti ylimalkaisempaa kuin kivääriyksikössä annettu koulutus. Koulutus jakaantui periaatteessa samalla tavalla erikoiskoulutuskauden ja joukkokoulutuskauden sissiharjoituksiin ja niihin valmistavaan sissikoulutukseen. Kranaatinheitinkomppaniassa ei annettu sissitoimintakoulutusta peruskoulutuskaudella, kuten ei muissakaan Lapin Jääkäripataljoonan yksiköissä. Sissitoimintakoulutus alkoi erikoiskoulutuskauden 8. viikon aikoihin teoriaopetuksella sissitoiminnan luonteesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Erikoiskoulutuskaudella oli tämän lisäksi hajanaisesti opetusta perusluontoisista sissitaidoista. Tällaisia olivat esimerkiksi tähysmiinojen ja sytytysvälineiden käsittelykoulutus. Huomattavaa on, että yksikössä annettu sissitoimintakoulutus ei noudattanut selkeätä vakiintunutta rytmiä. Harjoitusten aiheet olivat jatkuvassa muutoksessa, joka antaa koulutuksesta järjestymättömän kuvan.¹¹² Erikoiskoulutuskauden sissitoimintakoulutus ei muodostanut selkeää tavoitteellista koulutuskokonaisuutta, joskaan sitä ei myöskään nähty koulutuksellisesti erityisen tavoiteltavana.¹¹³

Sissiharjoitus 1:en harjoituksen ajoittuminen oli kranaatinheitinyksikön koulutuksen kannalta ongelmallinen, koska samaan aikaan oli usein myös joukkoyksikön kranaatinheitinampumarjoitus. Kranaatinheitinkomppanian koulutuksen ehdoton painopiste oli kranaatinheitinkoulutukseen liittyvissä koulutusaiheissa ja sissiharjoituksen kilpaillessa koulutusajasta kovan osan ammuntojen kanssa sissiharjoitus, sai väistyä. Kranaatinheitinkomppanian nuoremman saapumiserän varusmiehet osallistuivat kuitenkin sissiharjoitus 1:en saapumiserien I/1968 ja I/1969 osalta. Vaikuttaa siltä, että nuorempi saapumiserä osallistui sissiharjoitukseen, jos sen kanssa ei järjestetty ampumarjoitusta päällekkäin. Tämä selittäisi kranaatinheitinkomppanian vaihtelevaa osallistumista sissiharjoituksiin. Erikoiskoulutuskausi oli kranaatinheitinyksikölle kiivasta oman koulutushaaran mukaista koulutusta. Ilman merkittäviä koulutuksellisia synergiaetuja sissitoiminnan kouluttamisen erikoiskoulutuskaudella ei voida nähdä juurikaan palvelleen koulutushaarakohtaisia taitoja.

Seuraava sissitoimintakoulutuksen aika alkoi joukkokoulutuskaudella, johon liittyi noin päivän mittainen koulutus sissitukikohdan perustamisesta, sekä päivän koulutuksesta kevyen kranaatinheitinjoukkueen käytöstä hajautetussa sissitoiminnassa ja muutaman tunnin koulutukset muista sissikoulutusaiheista. Saapumiserä osallistui sissiharjoitus 2:en tämän koulutuksen jälkeen teemalla sissikomppanian tukeminen kevyellä kranaatinheitinjoukkueella.¹¹⁴ Joukkokoulutuskaudella uudelleen aloitettu koulutus oli luonteeltaan sellaista, että joukko saattoi omaksua aivan välttämättömimmät sissitoiminnan perussuoritukset ennen sissiharjoi-

¹¹² KRHK Päiväpalvelusohjelmat 1967-1970 T23544 Df1, KA KRHK päiväpalvelusohjelmat 1974-1979 T26096 Df1-Df17, KA

¹¹³ Haastattelu Heikkilä

tus 2:sta. Joukkuekokonaisuudessa suoritettu kranaatinheitinten käyttö sissikomppanian tukemiseksi ei todennäköisesti koulutusajankohdan ja harjoituksen luonteen vuoksi haitannut juurikaan koulutuksellisen logiikkaa. Kranaatinheitinkoulutushaaran perustaidot oli jo opeteltu erikoiskoulutuskaudella ja joukkuekokonaisuudessa toimiminen tuki hyvin sen hetkistä koulutusvaihetta. Kranaatinheitinkomppaniassa ei suhtauduttu sissitoimintakoulutukseen yhtä perusteellisesti kuin kivääriyksiköissä. Koulutuksellisen ajan kuvan mukaan näyttää siltä, että kaikille yhtenäisesti koulutettavan sissitoimintakoulutuksen raamit olivat melko avarat. Koulutuksellisia tuntimääriä on useasta syystä vaikeata arvioida päiväpalvelusohjelmien perusteella, mutta suuntaa-antavasti arvioituna koulutusaika Kranaatinheitinkomppaniassa oli noin yksi kymmenes osa kivääriyksikössä käytetystä koulutusajasta.

Kuriositeettina pitämäni haastattelussa ilmennyt kivääriyksikön päällikön lohkaisu: ”mehän koulutamme kivääriyksikössä enemmän sissitoimintaa kuin sissikomppaniassa.”¹¹⁵ Ei suoranaisesti päivittäiskoulutuksen tuntimäärää silmälläpitäen pidä paikkaansa, mutta on harjoitusten näkökulmasta provosoivalla tavalla kuvaava. Sissiyksikön sissijoukkue osallistui kivääriyksiköiden tavoin jalkaväen roolissa ainakin pataljoonan hyökkäys, puolustus ja viivytysharjoituksiin. Kaappaushyökkäyksen uhkakuvamallin myötä tulleiden maahanlaskun torjuntaharjoitukset olivat myös sissiyksikölle jalkaväen roolissa. Samanlainen ajatus toteutuu joukkokoulutuskaudella suoritetusta ampumaharjoituksesta. Tutkielman lähteistä on havaittavissa vain yksi sissijoukkueelle räätälöity tuliylläkköammunta, loppujen tavanomaisia jalkaväkiammuntoja. Harjoituksellisesti tarkasteltuna tämä tarkoittaa sitä, että sissiyksikkö ja kivääriyksikkö osallistuivat käytännössä aina samoihin harjoituksiin, mutta vain sissitoiminnan ja kivääritoiminnan roolia vuoronperään vaihdellen.

3.3 Sissitoimintakoulutus 3. Jääkärikomppaniassa

Lapin alueella toteutetun koulutuksen ominainen elementti oli suuri toiminta-alue, vähäiset tieurat ja suuret erämaa-alueet, talvella runsaslumisuus ja pimeys ja kesällä pitkä valoisan aika. Vihollisen panssarivainujen koettiin pakotetuksi liikkumaan tieurien suunnassa, jolloin sissitoiminnalla nähtiin olevan Lapissa otolliset olosuhteet. Sissitoiminnan mahdollisuuksia haittaavista tekijöistä vihollisen helikopteritoiminnasta ja talvesta käytiin tutkittavana aikana ja sitä ennen keskustelua. Tällaisten elementtien olemassaolon ei katsottu olleen sellaisia kriittisiä asioita, jotka olisivat estäneet sissitoiminnan toteuttamisen. Keskeinen näkemys oli se, että kaikella oli oma vaikutuksensa omaan ja vihollisen toimintaan, talven koettiin olevan

¹¹⁵ Haastattelu Virpikari

edullinen pitkän pimeän ajan vuoksi, joka koettiin sisseille eduksi. Toisaalta jäljet koettiin haastavaksi, mutta niiden vaikutus omaan toimintaan kyettiin minimoimaan jatkuvan liikkeen avulla. Vihollisen ilmatoiminnan mahdollisuudet koettiin suurien toiminta-alueiden vuoksi rajallisiksi. Eräs ajatus oli, että vastustajalla ei käytännössä riittäisi ilmatoiminnan resurssit alueiden jatkuvaan valvontaan. Olosuhteiden tuomat haasteet koettiin pystyttävän minimoimaan ja kääntämään jopa omaksi eduksi koulutuksen keinoilla.¹¹⁶

Sissireservin koulutuksen aloittaminen muutti sissitoimintakoulutusta enemmän hajautetun sissitoiminnan suuntaan. Hajautetun sissitoiminnan ryhmä- joukkuetason taistelutekniikka tai komppaniatason taktiikka ei todennäköisesti ollut puutteellisen ohjesääntökirjallisuuden vuoksi vakiomuotoinen suoritus tutkittavana aikana vaan siihen vaikuttivat paikalliset olosuhteet ja koulutukseen vaikuttaneet muut tekijät. Haastateltu sissikouluttaja kuvaili Lapin Jääkäripataljoonassa koulutetun hajautetun sissitoiminnan suoritusperiaatetta käytännössä samalla tavalla kuin se käsketään toteuttamaan vuoden 1979 sissitoimintaoppaassa. 3. Jääkärikompaniassa toteutuneen hajautetun taistelutavan kouluttamisen ajatus oli, että hajautettu taistelutapa oli ns. kärkitaistelun ja sitä seuranneen hajautetun miinataistelun yhdistelmä. Kärkitaistelu käytiin vihollisen hyökkäyksen etummaisen joukon jälkeistä joukkoa vastaan väijytyksenomaisena liikkeen pysäyttävänä taisteluna. Tämän jälkeen alkoi hajautettu toiminta, jossa jokainen ryhmä ja partio tuotti viholliselle tappioita toiminta-alueellaan käyttämällä pääsääntöisesti aseena tähysmiinoja. Partioiden yhtämittäinen toiminta-aika tappioidentuottamistehtävässä oli noin 12-24 tuntia, jonka aikana partio odotti tien välittömässä läheisyydessä hyvin kätkeytyneenä vihollisen ajoneuvon tulemistä ja sen tuhoamista tähysmiinalla. Miinan laukaisemisen jälkeen tilanteen kehittymisestä riippuen partio irtautui seuraavaan valmisteltuun miinaylläkköpaikkaan suorittamaan uuden miinaylläkön tai vaihtoehtoisesti piiloutui sijoilensa. Paikalleen jäämisen edellytys oli valmistellut piilokorsut. Koulutuksessa kiinnitettiin tarkasti huomiota siihen, että partion toimintaväline oli nimenomaan tähysteisesti laukaistava miina. Rynnäkkökiväärin katsottiin olevan sissitaistelijan itsepuolustukseen tarkoitettu ase. Parhaimmillaankin rynnäkkökiväärin käytön katsottiin paljastavan sissin olinpaikan, jota ei katsottu saavutettavaan hyötyyn nähden kannattavana. Ryhmän partioita kierrätettiin tehtävässä sovittuina aikoina suoritettujen partioiden vaihtojen avulla. Vaihdon aikana katsottiin tärkeäksi jättää ainakin yksi sissi tien varteen miinan laukaisuvalmiuteen. Partio irtautui vaihdon tapahduttua toiminta-alueelta harhauttamisalueen kautta huolto- ja lepoalueelle. Liikettä eri alueiden välillä pyrittiin kaikin keinoin minimoimaan talvella jälkien lisääntymisen ja kesällä vahvojen haju-urien muodostumisen ehkäisemiseksi. Kootun sissitoiminnan nähtiin olevan

¹¹⁶ Haastattelu Ylivaara

tarkoituksenmukaista silloin, kun toiminnan kohde oli joko kooltaan tai voimaltaan sissikomppanian verrattuna pieni tai se oli muuten erittäin merkittävä. Perusyksikön kokoisen sissiosaston koettiin olevan pienin koottuun toimintaan kykenevä joukko, koska muuten itse kohteelle iskevän osan suojaus koettiin jäävän vajavaiseksi. Epäsuoran tulen koettiin olevan keskeinen elementti kootun toiminnan suorittamisessa ja sen puuttumisen koettiin jopa estävän toiminnan kokonaan.¹¹⁷

Koulutuspäällikön koulutusohjeen III/1970 asiasisällöstä poiketen sissireservin kouluttaminen aloitettiin 3. Jääkärikomppaniassa sissireservin joukkojen osalta saapumiserästä II/1970 alkaen.¹¹⁸ Saapumiserän peruskoulutuskauden kolmannen viikon aikana 15.7.1970 päiväpalvelusohjelmiin kirjattiin ensimmäistä kertaa saapumiserämerkinnän perään sissit. Toimintatapamallia jatkettiin koko saapumiserän ajan, ja siitä luovuttiin seuraavan saapumiserän osalta ilmeisesti tarpeettomana selvennysmerkintänä.

Sissit valittiin koulutukseen pääosin henkilökohtaisten taustojen ja oman halukkuuden perusteella. Keskeisinä vaatimuksina pidettiin hyviä kestävyysominaisuuksia ja kykyä liikkua maastossa itsenäisesti, mitkä katsottiin olevan erityisesti metsästä elantonsa hankkivien ominaisuuksia. Tällaisia taustoja katsottiin olevan ainakin metsureilla ja poromiehillä. Urheilijoita pidettiin toissijaisena aineksena sissikoulutukseen valittaviksi puuttuvien kestävyysominaisuuksien vuoksi. Valinnat toteutettiin käytännössä vasta Sodankylässä varuskunnan vastaanottokeskuksessa. Alokkaita vastaanotettaessa 3. Jääkärikomppanian päällikkö tai hänen sijaisensa olivat taustatietojen perusteella esivalinneet sissikoulutukseen mahdollisesti soveltuvat henkilöt. Vastaanottokeskuksessa suoritettiin pienimuotoinen haastattelu ja koulutettavan oman halukkuuden kartoitus. Jos henkilö katsottiin sopivaksi haastattelun perusteella ja oli itse halukas, niin tuli valituksi sissikoulutukseen. Sissikoulutukseen ei ollut tämän lisäksi fyysisiä tai psykologisia valintakokeita.¹¹⁹

Huomattavaa on, että sissireserviksi koulutettavan valintakriteereiden määrittelemisen mahdollisuus jätettiin päätettäväksi käytännössä perusyksikkötasolle. Pääesikunnan ylimalkainen ohjeistus sissireservin koulutukseen soveltuvuudesta oli: ”henkisesti ja fyysisesti sopiva.”¹²⁰ Tämä selittää ainakin osittain ylimalkaiselta tuntuvaa koulutettavien valintaprosessia. Toinen näkökulma asiaan on se, että useat haastateltavat ilmoittivat ajan kuvassa olleen ajatuk-

¹¹⁷ Haastattelu Ylivaara

¹¹⁸ 3/LapJP Päiväpalvelusohjelmat 1970, 1971 - 1973 T23120 Df2/ KA ja PE n:o 1030 PEkoul-os PMK C2:5 4.9.1970 T23260 Ea1, KA

¹¹⁹ Haastattelu Ylivaara Markku

¹²⁰ Koulutuspäällikön koulutusohje 3/1970 PE 1030/Jvtsto/Dd T23260 Ea1, KA

sen, että sissireservin koulutuksen aloittamisesta ”ei sen suuremmin huudeltu.” Haastateltavat eivät itse muista heille käsketyn vaitiolosta sen erikoisempaa ohjeistusta, vaan sitä pidettiin sanomattomana sääntönä.¹²¹ Salassapitämisen tarve olisi luonnollisesti vaikeuttanut koulutuksen markkinoimista ja erityisen hakumenettelyn luomista. Luonnollisesti tällaisella toimintamallilla olisi ollut sellainen ilmeinen etu toteutuneeseen nähden, että koulutukseen oltaisiin todennäköisesti saatu paremmin valikoitu aines.

Sissiyksiön saapumiserän koulutus rakentui peruskoulutuskauden, erikoiskoulutuskauden ja sotaharjoituskauden koulutukseen. Peruskoulutuskauden koulutuksen ei voi mainita poikkeavan merkittävästi muiden yksiköiden vastaavan koulutuskauden koulutustoiminnasta. Peruskoulutuskauden koulutukselle oli kaikissa perusyksiköissä ominaista erikoiskoulutuskauden aiheita palvelevien koulutuksien järjestäminen jo peruskoulutuskaudella.¹²² 3. Jääkärikompaniassa tämä näkyi voimakkaimmin muista yksiköistä vahvempana miina, savu ja sytytysvälineiden kouluttamisella. Räjähdeiden käytön lisäksi peruskoulutuskauden majoittumisharjoituksessa liikuttiin muista yksiköistä poiketen sissitukikohta-ajattelussa. Yhteennivotun peruskoulutuskauden majoitusharjoituksen ja sissitukikohtaharjoituksen lisäksi harjoiteltiin kätköjen ja väistö- ja piilopoteroiden valmistamista. Peruskoulutuskaudella pidettiin myös teoriaopetusta sissitoiminnasta ja siihen liittyvistä kansainvälisistä laeista. Peruskoulutuskauden loppupuolella harjoiteltiin ryhmän hajautettua toimintaa ja pidettiin vuorokauden mittainen kätköntekoharjoitus.¹²³ Sissikoulutuksen erämiestaitojen koulutuksen järjestäminen peruskoulutuskaudella voidaan katsoa olevan Lapin Jääkäripataljoonan koulutussuunnitelmiin kuulumatonta ohjelmaa.¹²⁴ Peruskoulutuskauden koulutus toteutettiin kuitenkin pääosin kaikille sotilaille yhtenäisesti koulutettavien aiheiden puitteissa. Koulutuksen selkeä painopiste oli perus ase- ja ampumakoulutuksessa, marssikoulutuksessa, liikuntakoulutuksessa, yleissotilaallisessa koulutuksessa ja taistelukoulutuksessa, jossa tärkeimpänä osa-alueena oli ryhmän hyökkäys. Peruskoulutuskauden taistelukoulutus oli enemmän ryhmä kuin taistelijapari tai yksilövoittoa. Peruskoulutuskaudella järjestetty sissitoimintakoulutus oli luonteeltaan hajautetun taistelutapamallin perussuoritusten muodollista koulutusta.¹²⁵ Hajautettuun sissitoimintaan kuului oleellisesti erilaisten poteroiden valmistelemine ja niiden käyttäminen, sekä miinojen ja sytytysvälineiden käyttö.

¹²¹ Haastattelu Virpikari

¹²² LapJP päiväpalvelusohjelmat 1971-1979 T26096 Df1- Df16, KA

¹²³ JJK Päiväpalvelusohjelmat 1970-71, 73 T23120 Df2, KA

¹²⁴ LapJPE n:o1920/koul/3a 14.9.1967 käsky harjoitussuunnitelmien teosta T22820 D23, KA

¹²⁵ JJK Päiväpalvelusohjelmat 1970-71, 73 T23120 Df2, KA

Erikoiskoulutuskaudella sissiyksikössä siirryttiin taistelukoulutuksessa ryhmätasolta joukkue-tasolle. Koulutuskauden koulutus voidaan jakaa ryhmän jalkaväkitaisteluun, hajautetun sissi-toiminnan osasuorituksiin, ryhmäaseiden koulutukseen, joukkueen jalkaväkitaistelu harjoitte-luun komppanian osana, hajautetun sissitoiminnan sovellettuihin harjoituksiin, kootun sissi-toiminnan osasuorituksiin ja kootun sissitoiminnan sovellettuihin harjoituksiin. Ryhmän tais-teluun kuuluivat esimerkiksi ryhmän hyökkäys ja toiminta tavoitteessa. Hajautetun sissitoi-minnan osasuorituksiin kuuluivat esimerkiksi räjähteiden ja sytytysvälineiden käsittelyharjoi-tukset, muodolliset hajautetun taistelun koulutukset, liikenteenlaskentapaikan perustamishar-joitukset ja kätköntekoharjoitukset. Ryhmäaseiden käyttöön kuuluivat kevyen kranaatinheit-timen, jalkaväkitykin ja raskaan singon käytön opetteleminen. Joukkueen jalkaväkitaisteluun komppanian osana kuuluivat varuskunnalliset harjoitukset, joissa teemana oli jalkaväkitaiste-lu, tavallisimmin vahvennetun joukkueen hyökkäys. Hajautetun sissitoiminnan harjoituksiin kuului kolmen vuorokauden sissiharjoitus.¹²⁶ Kootun sissitoiminnan osasuorituksia olivat esimerkiksi kokoontuminen ja kootun iskun suorittaminen.

Sissiyksikön erikoiskoulutuskauden painopiste oli koulutuskauden alussa hajautetun taistelu-tavan osasuorituksissa ja sovelletuissa harjoituksissa. Koulutuskauden puolivälissä painopiste siirrettiin kootun toiminnan osasuoritusten harjoitteluun ja kootun toiminnan sovellet-tuihin harjoituksiin. Ryhmäaseiden käsittelykoulutus ei muodostanut yksikössä erityisen sel-väarakenteista kokonaisuutta. Vaikka koulutuksellisesti esimerkiksi jalkaväkitykin koulutus rakentui tavanomaisella ryhmäaseen koulutuksen tavalla, ei esimerkiksi jalkaväkitykin koulu-tuksella tuntunut olevan sissitoiminnan kokonaissuoritusten kannalta mitään merkitystä. Jal-kaväen roolissa suoritettavat varuskunnalliset koulutuspäivät ja harjoitukset tuntuvat osittain katkaisevan sissiyksikön koulutusviikkoja. Tavallaan voidaan ajatella, että keskellä koulutus-viikkoa oleva perusyksikön ulkopuolelta tulleella koulutustapahtumalla on koulutusajan me-netyksen näkökulmasta summaansa suurempi merkitys. Esimerkiksi perusyksikön oman kou-lutuksen suunnitteleminen pidempien harjoitusten ja tilanteellisesti jatkuvien päivittäiskoulu-tuksien osalta on tällaiselta viikolta käytännössä poissuljettu.

Joukkokoulutuskaudella jatkui erikoiskoulutuskauden tapainen logiikka jalkaväki ja sissihar-joitusten rinnakkaiselosta. Joukkoharjoituskaudella koulutuksessa tapahtuu selkeä siirtyminen joukkueen ja yksikön raameissa tapahtuvaan sovellettuun koulutukseen. Joukkokoulutuskau-den ainoa osasuoritus oli räjäytysharjoitus tilapäisvälineillä. Jalkaväkitaisteluun liittyneitä koulutuspäiviä olivat joukkueen hyökkäys, vahvennetun jääkärikomppanian puolustukseen

¹²⁶ 3JK Päiväpalvelusohjelmat 1970-71, 73 T23120 Df2, KA

ryhmittäminen ja vahvennetun jääkärikomppanian hyökkäys tien suunnassa. Joukkokoulutuskaudella järjestettiin myös Lapin Jääkäripataljoonan esikunnan johtama joukkokoulutuskauden koulutuksellinen huipentuma eli taisteluampumaharjoitus. Sissiyksikkö suoritti harjoituksessa taisteluammunnat 1, 2, 3 ja 4. Joukkokoulutuskauden sissitoimintakoulutuksia olivat viikon sissiharjoitus, päivittäiskoulutuksena järjestetyt vuorokauden mittaiset harjoitukset hyökkäys jäljittävää sissiosastoa vastaan, sissiosaston hyökkäys pienen huoltolaitoksen tai esikunnan kimppuun ja sissiosasto vihollisen selustassa.¹²⁷ Sissiyksikön koulutus oli äärimmäisen tiivistä koulutusta. Käytännössä jokaisena erikoiskoulutuskauden tai joukkokoulutuskauden koulutusviikkona oli yksi vaativa sovelletun tyyppinen harjoitus.

Sissiyksikön koulutuksen erikoisuutena oli sissiyksikön osallistuminen harjoituksiin jalkaväkiroolissa. Erikoiskoulutuskaudella sissiyksikkö osallistui varuskunnan yhteiseen pataljoonan maahanlaskuntorjunta sotaharjoitukseen ja pataljoonan kohtaamishyökkäysharjoitukseen. Näiden lisäksi sissiyksikkö osallistui päivittäiskoulutuksessa vuorokauden mittaisiin vahvennetun komppanian kohtaamishyökkäysharjoituksiin kivääriyksikön roolissa. Harjoituksiin ei valmistauduttu sissiyksikössä samalla tavalla kun kivääriyksikkö tai aselajiyksikkö valmistautui sissiharjoituksiin. Asiaan saattaa ainakin osittain liittyä aikalaisajatus, jonka mukaan sissiyksiköissä koulutuksessa oleva joukko ei muodostaisi varusmiespalveluksessa olleessaan kantajoukkona sissitoimintaosastoa, vaan nimenomaan siitä tehtäisiin osa esimerkiksi jalkaväkipataljoonaa.¹²⁸ Ajatukseen liittyy asiakirjan mukaan näkemys, jonka mukaan joukko-osastojen perustamat kantajoukkopataljoonat jäisivät todennäköisesti alimiehitetyiksi tällaisessa tilanteessa.

3.4 Partiokoiraohjaaja ja partiukoirakoulutus

Sodankylän varuskunnassa oli koiratarha, jossa oli tilat partio- ja jälkikoirille. Jälkikoiria käytettiin varuskunnan vartiopalveluksessa. Varuskunnan koiratarhan toimintaa varten oli palkattu värvätty sotilasammattihenkilö, joka piti huolen koiratarhan päivittäisistä rutiineista ja opasti koiranohjaajia tehtävissään. Partio- ja jälkikoiria käytettiin Lapin Jääkäripataljoonassa sissiharjoituksissa jo ennen sissireservin koulutuksen aloittamista. Koiria käytettiin rastikoulutusmuotoisissa harjoituksissa havainnollistamaan koulutettaville koirien käytön mahdollisuuksia sissitoiminnassa. Koulutuksen näkökulma näissä harjoituksissa oli niin sissitoiminta kuin vihollisen suorittama vastasissitoiminta.¹²⁹ Käytännössä tämä tarkoitti koiran ominai-

¹²⁷ JJK Päiväpalvelusohjelmat 1970-71, 73 T23120 Df2, KA

¹²⁸ Kuuden sissipataljoonan kouluttaminen päämajan reserviksi PE 42/Jvtsto/5 sal/1969 T24547 F1 sal, KA

¹²⁹ Haastattelu Heikkilä

suuksien havainnollistamista vihollisen sissien jäljittämisessä ja vihollisen toiminnan paljastamisessa, sekä koulutusta vihollisen koiraa käyttävän vastasissiosaston harhauttamisesta. Koiria käytettiin myös Lapin Jääkäripataljoonan omissa sissiharjoituksissa, joissa ohjelmaan kuului vastasissitoiminta ja sissien jäljittäminen. Lapin Jääkäripataljoonassa oli vuonna 1970 kuusi koiraa, joista kaksi oli partiokoiria ja neljä jälkikoira.¹³⁰ Koiranohjaajat koulutettiin erillisellä erikoiskoulutuskauden koiranohjaajakurssilla, johon valittiin vuonna 1970 yhdeksän henkilöä koko saapumiserästä. Koiranohjaajakurssille asetettiin varusmiesjohtaja sissikompaniasta.

Koiratarhalla työskentelevä värvätty sotilas ei ollut varuskunnan ainoa koirakouluttaja, vaan koirat olivat siinä määrin yleinen osa monen kouluttajan elämää, että he kykenivät koirien ja ohjaajien koulutukseen oman tehtävänsä ohella. Partiokoiraohjaajien valintaan ei kiinnitetty erityishuomiota. Tärkein partiokoiraohjaajan valintakriteeri oli sissikoulutukseen pääseminen ja oma halukkuus tehtävään. Voidaan ehkä nähdä, että vaikka tehtävään ei vaadittu aiempaa kokemusta koirien kanssa toimimisesta, niin tällaisen valintamenettelyn seurauksena koirataustasta tulevat henkilöt saattoivat tulla valinneeksi partiokoiraohjaajan tehtävän helpommin kuin sellaiset joilla koirakokemusta ei ollut. Koirakoulutuksessa partiokoiraohjaajina toimineet sissit eivät itse keksineet miten koiria tulee käyttää sissitoiminnassa, vaan heitä paremmin ohjeistettiin koirille jo aiemmin opetettujen mallien hyödyntäjiksi. Partiokoiran ja varitiokoiran keskeinen koulutuksellinen ero oli, että partiokoiraa ei saanut missään tapauksessa ilmoittaa haukkumalla havaintojaan ja jälkikoiran oli nimenomaan näin toimittava. Palveluskäytössä olleet koirat olivat pääsääntöisesti saksanpaimenkoiria.¹³¹

Partiokoiranohjaajia koulutettiin noin yhdeksän jokaisesta saapumiserästä.¹³² Johtoajatukseksi oli, että jokaisella partiokoiralla oli saapumiserästä oma ohjaajansa. Ohjaajan päivittäisiin rutiineihin kuului muun palveluksen lisäksi koirastaan huolehtiminen. Ajan hengen mukaisesti partiokoiraohjaaja ei ollut ”muuta kuin” erikoiskoulutuksen saanut sissi. Ajatus kuvaa hyvin toiminnan luonnetta ja partiokoiraohjaajien suhdetta muihin palveluksessa oleviin henkilöihin. Koirien käytön harjoituksellisen käytön johtoajatus oli, että aina harjoitukseen lähdettäessä oli partiokoiraa ohjaajineen mukana harjoituksessa. Harjoitukseen lähteviä koiria vaihdeltiin, jotta kaikki koirat pääsisivät mukaan harjoituksiin ja jotta se vähensi yksittäiselle koiralle syntyvää kuormitusta. Koirien käyttöä myös rajoitettiin kovilla pakkasilla niiden käyttöön lisäämiseksi.

¹³⁰ LapJPE oma tiedoksianto T22820 D23, KA

¹³¹ Haastattelu Ylivaara

¹³² Käsky erikoiskoulutuskauden kurssien järjestämisestä Lapin Jääkäripataljoonassa 1605/Koultsto/ D b 13.8.1976 T26096 Db2, kA

Partiokoiria käytettiin jäljittämiseen, ihmisten havaitsemiseen oman toiminnan suojaamisessa tai vihollisen osastoja väistettäessä, erilaisista miinoitteista varoittamiseen ja vartiointiin. Tavanomaisen ajatusmallin mukaisesti sissijoukkueella oli partiokoira ja partiokoirahjaaja. Jalan liikkumisen aikana partiokoira ja partiokoiranohjaaja liikkuvat osaston tunnustelijoiden etupuolella, maaston ja tilanteen vaatiman etäisyyden päässä. Etäisyyksien osalta noudatettiin maalaisjärkistä logiikkaa, jonka mukaan etäisyyden osastojen välillä tuli olla sellainen, että seuraava osasto ehtii tavalla tai toisella reagoida etäisyyden puitteissa edellä kulkevan osaston ilmoituksiin. Partiokoiran tehtävänä oli tässä tilanteessa havaita ihmiset ja miinoitteet ja partiokoirahjaajan tehtävänä oli pitää koira oikeassa suunnassa itse samalla suunnistaen. Koirat oli koulutettu siten, että koira jäi makaamaan havaitsemansa miinan etupuolelle haukkumatta ja ihmisen havaittuaan toimi samoin, mutta jäi istuvaan asentoon odottamaan lisäohjeita. Sissiosaston jouduttua taistelukosketukseen kootussa toiminnassa tai yllättäen perustaistelumenetelmänä pidettiin sitä, että partiokoirahjaaja siirtyy koiran kanssa odottamaan kokoontumispisteelle muuta osastoa toimien samalla vartiotaistelijaparina. Erilaisissa sissiosaston vartio- tehtävissä partiokoiria käytettiin niiden herkkien haju- ja kuuloaistin vuoksi. Koiranohjaajan tehtävän kuvaillaan olleen erityisen kuormittava juuri vartiopalveluksen vuoksi. Partiokoiranohjaajan ollessa vartiotehtävissä koiransa kanssa hän seurasi koiran elehtimistä ja teki siitä johtopäätöksiä koiran havainnoista. Koirat söivät harjoituksissa koiranruokaa ja sissien mukana ollutta sissimuonaa, joka joskus saattoi jäädä syystä tai toisesta syömättä.¹³³

3.5 Sissiradistikoulutus

Sissiradistikoulutus oli ensimmäinen sissitoimintakoulutuksen osa Lapin Jääkäripataljoonassa. Sissiradiokoulutusta annettiin joukkoyksikössä ainakin jo vuonna 1964 pataljoonan siirtymisen jälkeen. Sissiradistikoulutusta annettiin alun perin Esikuntakomppaniassa ja radistikoulutuksen järjestämistä kokeiltiin ilmeisesti koulutuksellisten synergiaetujen vuoksi Kranaatinheitinkomppaniassa ja Sissikomppaniassa. Kokemukset koulutuksesta muissa yksiköissä eivät olleet kuitenkaan hyviä ja aikalaisnäkemysten mukaan radistikoulutus oli siinä määrin itsenäinen koulutushaara, että yksikön päiväpalveluksen synergiaedut eivät juurikaan palvelleet sissiradistikoulutusta. Sissiradistikoulutus katsottiin vaativaksi ja erittäin tärkeäksi sissitoiminnan koulutusaiheeksi. Haastateltavan näkemysten mukaan Lapin Jääkäripataljoonassa sissiradistikoulutus tapahtui enemmän tosiasiallisesti maastossa kuin esimerkiksi Riihimäellä Erillisissä Viestikomppanioissa toteutettu koulutus. Riihimäen yksiköissä toteutetun koulu-

¹³³ Haastattelu Ylivaara

tuksen koettiin olevan enemmänkin ylemmän johtoportaana sähkötysviestittäjäkoulutusta, eikä liittynyt sinänsä varsinaiseen sissitaistelutoimintaan. Sissiradistien ja sissien koulutuksellinen yhteistoiminta painottui pääsääntöisesti harjoituksiin. Sissiradistikouluttajana toiminut henkilö piti tätä koulutuksellisenä heikkoutena ja koki, että yhteistoimintaa olisi pitänyt järjestää enemmän. Hänen näkemyksensä mukaan yhteistoiminta kuitenkin kehittyi tutkittavan aikajakson loppupuolella. Yhteistoiminnan riittävyys ei katsottu sinänsä vaikuttaneen se, että missä yksikössä sissiradistit koulutettiin. Ajan henki oli, että molemmat toimivat päivittäiskoulutuksen näkökulmasta tarkasteltuna omina koulutushaaroinaan¹³⁴

Sissiradistit valittiin kaikille saapumiserän varusmiehille palveluksen ensimmäisellä viikolla järjestettävän rytmitajun kartoittamiseen liittyvän kokeen ja siinä menestyneiden haastatteluiden perusteella. Haastatteluissa selvitettiin koulutukseen valittavien oma halukkuus palvella sissiradistin tehtävässä 330 vuorokautta ja selvitettiin kyselemällä koulutettavan fyysinen kunto. Koulutus nähtiin fyysisesti erittäin vaativaksi. Sissiradistin tuli kyetä toimimaan sissi-osaston mukana ja vielä tämän lisäksi hoitaa osaston käytännössä katsoen kaikki viestitoiminta Sissikomppanian komentopaikalla. Sissiradistikoulutuksesta vastasi käytännössä Esikuntakomppanian päällikkö, mutta valinnat ja palvelukseen valitsemisen suoritti sissiradistikoulutuksesta vastannut kouluttaja. Sissiradisteista valittiin jokaisesta saapumiserästä noin kaksi Reservinaliupseerikouluun koulutettaviksi sissiradistialiupseereiksi. Sissiradistialiupseerilla ja miehistöllä oli sama 330 vuorokauden palvelusaika. Miehistötason koulutukseen jääneiden koettiin palvelusajan loppupuolella käyvän tyhjäkäynnillä, osittain ainakin siitä syystä että palveluksessa oli hetken aikaa kolme saapumiserää päällekkäin. Harjoituksissa saattoi olla saapumiserän välistä yhteistoimintaa esimerkiksi kaukoliikenneharjoituksen yhteydessä, jolloin nuorempi saapumiserä toimi vanhemmalle saapumiserälle kasarmin läheisyydessä radioasemilla vasta-asemana. Sissiradisti saapumiseriä koulutettiin pääsääntöisesti omina koulutuskokonaisuuksinaan.¹³⁵

Sissiradistien koulutus aloitettiin peruskoulutuskauden toisesta viikosta alkaen. Peruskoulutuskausi rakennettiin yleissotilaallisten koulutuksen, ase- ja ampumakoulutuksen, taistelukoulutuksen ja radioviestityskoulutuksen sekoitukseksi. Sissiradistien koulutus koettiin tärkeäksi päästä aloittamaan mahdollisimman aikaisin. Aikaisin aloitetun sähkötyskoulutuksen kantava ajatus oli vähän kerrallaan eteneminen, koska koulutusaiheiden omaksuminen katsottiin vaativan pitkäjänteistä työskentelyä. Peruskoulutuskauden erikoiskoulutuksen luonne oli aikaisesta erikoistumisesta huolimatta sähköopin, sähkötyksen ja radiokaluston teorian opiskelua.

¹³⁴ Haastattelu Sammela

¹³⁵ Haastattelu Sammela

Peruskoulutuskauden ehdoton pääpainopiste oli myös sissiradisteiksi koulutettavilla yksittäisen sotilaan ja ryhmän taistelutaidot. Erikoistuminen aloitettiin erikoiskoulutuskauden alussa, jolloin alkoi intensiivinen jakso, jonka tarkoituksena oli valmistaa sissiradistiksi koulutettavat 2. luokan radioviestittäjäutkintoon. Noin kolmen kuukauden mittaisen jakson koulutukselliseksi kuvalle oli ominaista otto- ja antoharjoittelu. Otto- ja antoharjoittelu olivat sissiradistien keskeisin päivittäiskoulutuksen koulutusaihe ja sitä järjestettiin käytännössä joka päivä.¹³⁶ Jakson muu koulutus ajoittui otto- ja antoharjoittelun ehdolla tapahtuvaksi koulutukseksi, jolla katsottiin olevan myös palauttava merkitys. Muita viestiliikenteeseen liittyviä koulutusaiheita olivat liikenneharjoittelu, salakirjoittamisharjoittelu, salauksen avaamisharjoittelu ja radioiden ja radioasemien käytön koulutus. Sissiradiokouluttajan kokemuksen mukaan 2. luokan radioviestittäjäutkinnon suorittaminen oli ehdoton edellytys sissiradistin tehtävässä suoriutumiseksi ja sen suorittaminen etevimmiltä viestittäjiltä vaati noin neljän kuukauden koulutusajan. Radioviestittäjäutkinto suoritettiin Oulussa ulkopuolisen tutkinnon vastaanottajan valvoessa suoritusta. Tutkinnon suorittaminen vaati sinänsä radioviestityksen hallintaa, että tutkinnossa järjestettiin utkintoaan suorittavalle myös ratkaistavia ongelmatilanteita.¹³⁷

Radioviestityskoulutus ei päättynyt tutkinnon suorittamiseen, vaan sitä pidettiin sähkötysviestittämisen osaamisen peruslähtökohtana.¹³⁸ Ensimmäisen intensiivisen koulutusjakson ja hyväksytysti suoritettua tutkinnon jälkeen sissiradistien koulutuksellinen painopiste pysyi viestikoulutuksessa. Tästä konkreettisimpana osoituksena toimi ajatus, jonka mukaan 1. luokan radioviestittäjän tutkinnon saavuttaminen kuului keskeisenä osana miehistökoulutukseen jääneiden sissiradistien koulutusaiheeksi. Viestityskoulutuksen ja muun sissikoulutuksen välistä suhdetta kuvaa hyvin se, että esimerkiksi I/67 saapumiserällä ensimmäinen muodollinen sissikoulutus järjestettiin erikoiskoulutuskauden 15. viikolla.¹³⁹ Päivittäiskoulutusta kuitenkin järjestettiin aika-ajoin sissiyksikön kanssa. Päivittäiskoulutuksen aiheena oli esimerkiksi perus sissitaitojen koulutus. Sissitoimintakoulutuksen näkökulma oli, että sissiradistit kykenivät tavallisten toimintatapamallien puitteissa toimimaan sissiosaston kanssa. Sissiradisti oli ensisijaisesti sissiosaston viestiliikenteestä vastannut henkilö.

Sissiharjoituksiin sissiradistit osallistuivat niin, että kummankin puolueen kokoonpanoon kuului yksi seitsemänhenkinen sissiradistiryhmä. Sissiradistiryhmä toimi suoraan yksikön päällikön alaisuudessa harjoitusosaston komentopaikalla. Sissiharjoitukset eivät olleet kuitenkaan sinänsä sissiradiomiesten osalta vakiomuotoisia, vaan sissiradistit toimivat harjoituksissa si-

¹³⁶ LapJP EK päiväpalvelusohjelmat 1967-1969 T23024 Df2, KA

¹³⁷ Haastattelu Sammela

¹³⁸ Haastattelu Sammela

¹³⁹ LapJP EK päiväpalvelusohjelmat 1967-1969 T23024 Df2, KA

ten, kuten sissiosastojen päälliköt tai pääkouluttajat parhaimmaksi katsoivat. Koulutuksellisesti oli olemassa kuitenkin ajatus, jonka mukaan kokeneimmat sissiradistit osallistuivat sissiharjoitukseen sen puolueen kokoonpanossa, jolla oli vasta-asemaan pisin yhteysväli. Sissiradistien viestityksellisesti vaativin harjoitus oli Ylä-Lapin alueella järjestetty vähintään viikon mittainen harjoitus kaukoliikenneharjoitus. Harjoituksen koulutuksellinen pääpainopiste oli viestiyhteyksien muodostaminen ja viestittäminen sähkötyradioilla pitkillä yhteysväleillä. Kaukoliikenneharjoituksen opetustarkoituksia olivat esimerkiksi I/76 saapumiserän harjoituksessa vanhemmalle saapumiserälle sissiradioliikenteen suoritus avaruusaaltoa käyttäen pitkillä etäisyyksillä ja II/76 saapumiserällä radioaseman pystyttäminen ja salakirjoittaminen. Yhteiseksi opetustarkoitukseksi käskettiin sissitaitojen kertaaminen, joihin katsottiin kuuluvan ruokailu, liikkuminen maastossa, tiedustelu ja kohteen tuhoaminen. Harjoitukseen liittyi Lapin Jääkäripataljoonan sissiradistikoulutuksessa olleiden saapumiserien lisäksi Pohjois-Suomen Sotilasläänin kiinteät radioasemat Sodankylässä, Oulussa ja Kajaanissa.¹⁴⁰ Viestiteknillisesti vaativan harjoituksen katsottiin olevan saapumiserän viestikoulutuksen kohokohta.¹⁴¹

Sissiradistikoulutus toteutettiin HF taajuusaluetta käyttävillä radioilla LV661 ”Sipi”, LV663 ”Anritsu” ja LV 407¹⁴² Sipiä pidettiin erinomaisena sähkötyradiona erityisesti sen sään ja pakkasen kestävyuden vuoksi. Sipiin ominaisuuksista sissitoimintaan erityisen hyväksi ominaisuudeksi nähtiin myös pariston kesto. Yhdellä paristolla pystyttiin liikennöimään yhtäjaksoisesti noin 4 – 5 tuntia. Viestityksen aikaan sidotun luonteen vuoksi yhdellä paristolla pystyi liikennöimään periaatteessa pitkiäkin aikoja. Hyvän pariston keston vastapuolena oli heikko 0.5 watin lähetysteho. Haastateltu sissiradiokouluttaja olisi nähnyt Sipiä täydellisenä kannettavana sähkötyradiona jos siinä olisi ollut suurempi lähetysteho. Muiden radioiden koettiin olevan alttiimpia olosuhteille ja käytettävyydeltään huonommin sissiradistitoimintaan sopivina. Anritsua pidettiin erityisen huonona radiona ja sen nähtiin olevan ”susi syntyessään.” Kannettavien sähkötyradioiden katsottiin kaikkien ominaisuuksiensa puolesta soveltuvan erinomaisesti sissitoiminnan viestiyhteydeksi. Radioaseman perustaminen kesti kokeneelta radion käyttäjältä muutaman minuutin, joka käytännössä mahdollisti esimerkiksi marssitauolla viestittämisen. Tämän lisäksi kyky 60 merkin viestittämiseen minuutissa tarkoitti käytännössä sitä, että hyvin valmisteltujen viestien viestittäminen ei ollut kovin aikaa vievä toimenpide. Kannettavien sähkötyradioiden lisäksi sissiharjoituksissa käytettiin mm. vasta-asemina johtamispaikkojen yhteydessä radioautoissa kalustoa AS 351 ja AS 418. Radioautot olivat Neuvostoliitossa valmistettuja ajoneuvoja, jossa oli sisällä puhelin, sähköty, lennätin ja akku-

¹⁴⁰ LapJP Sissiradioliikenneharjoitus 1963/Koultsto/ D b 7.10.1976 T26096 Db2, KA

¹⁴¹ Haastattelu Sammela

¹⁴² Haastattelu Sammela

jen varaamiseen tarvittava kalusto. Koulutukseen kuului myös osana sotilasläänin kiinteä tukiasemaverkko. Pohjois-Suomen sotilasläänin tukiasemat olivat Sodankylässä, Kajaanissa, Kemissä, Rovaniemillä, Haapajärvellä ja Oulussa. Läänin viestiverkossa liikennöitiin lähinnä päivittäiseen tiedonvaihtoon liittyneitä asioita, mutta niillä oli luonnollisesti oma roolinsa sissiradistikoulutuksen toteutuksessa. Koulutetun radioviestityksen periaate oli kiinteästä tukiasemaverkosta huolimatta olla yhteydessä suoraan viestin vastaanottajaan ilman viestin välittämistä. Viestit salattiin salaamisviivaimen avulla, viestin alussa kerrottiin vastaanottajalle mistä kohtaa salaamisviivainta alettiin lukemaan. Viestejä salattiin myös peitteistöillä radiolla puheella, jolloin sanoilla oli sovitut vastineet. Salaamisen avauksen idea oli se että salatut merkit kirjattuun ylös, jonka jälkeen se tulkittiin viivaimen avulla selväkieliseksi.

Sissiradistiksi koulutettaville korostettiin koulutuksessa sitä, että he olivat koko sissiosaston suorituskyvyn kannalta keskeinen tekijä. Hajautetussa sissitoiminnassa perusajatus oli, että sissiradistit toimivat yksikön komentopaikalla, jonne joukkueet ilmoittivat tietonsa muulla viestivälineellä kuin sähkötyradiolla. Yhteydenpitotapoja olivat tapaamisyhteyksien lisäksi esimerkiksi puheradiot Panu ja LV217 ja partiosanomalaite. Kootussa toiminnassa sissiradisti kulki yksikön päällikön mukana. Sissiradisti oli eräänlainen sissikomppanian kantava viestiliikenteellinen henkilö, joka hoiti sähkötyradioliikenteen lisäksi myös puheradioliikennettä ja siihen liittyvää kalustoa. Sähkötyradiolla toimimisen logiikka oli se, että taistelevassa joukossa toimivalla sissiradistilla oli viestiperusteiden määräämät kuunteluajat, jolloin hän tiesi perustaa radioasemansa ja virittää sen perusteiden mukaiselle taajuudelle. Taistelevassa joukossa toiminut sissiradisti pystyi olemaan yhteydessä samalla logiikalla suoraan muihin taisteleviin joukkoihin kyseisellä tavalla. Ylempään johtoportaaseen ei tarvinnut soveltaa samalaista logiikkaa, vaan sinne pystyi olemaan koska tahansa yhteydessä ilman erikoisjärjestelyitä. Sissiradistit toimivat pyrkivät toimimaan vähintään taistelijapareittain ilmeisen työjaollisen edun vuoksi.

Sissiradistikoulutukseen oli Lapin Jääkäripataljoonassa varattu radistikouluttajan näkökulman mukaan erinomaiset resurssit. Toimintaan voidaan sinänsä katsoa panostetun, koska sissiradistikouluttajia oli yksi jokaista saapumiserää kohden. Saapumiserien koulutuksen samankaltaisuuden vuoksi kolmella kouluttajalla koulutus kyettiin järjestämään henkilöstöresursseja säästäen. Periaatteessa sissiradistikoulutuksessa oli aina henkilökuntaan kuulunut toinen kouluttaja. Esikuntakomppanian henkilöstöllä oli haastatellun mukaan myös muilla kuin varsinaisilla sissiradistikouluttajilla sähkötystaito, jonka senkin voidaan nähdä edesauttaneen koulutuksen toteuttamista. Sissiradistikouluttajilla oli käytössään myös ajan mittapuulla moderni ja

tutkimuksen aikarajauksen aikana kerran modernisoitu ns. radistiluokka. Radistiluokka oli sähkötyksikoulutuksen oppimisympäristö, jonka voidaan katsoa edesauttaneen merkittävästi radistikoulutusta. Luokassa oli opettajalle ja oppilaille omat pulpettinsa. Opettajan pulpetista pystyi ohjaamaan koulutustapahtumia antamalla oppilaiden pulpeteille oppilaan tasoa vastaavaa antoa. Tämän lisäksi oppilailla oli eräänlainen myötäkuuntelulaite, joilla he kuulivat oman antonsa.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kaikille joukoille yhtenäisesti koulutettua sissitoimintakoulutusta aloitettiin vuonna 1967 Lapin Jääkäripataljoonassa toteuttamaan määrätietoisesti Rajavartiolaiksesta tulneiden vaikutteiden siivittämänä. Koulutuksen vakiintumisen ja onnistumisen ensiaskeleet otettiin sissitoimintakoulutuksen esikuntajohtoisen koordinoinnin ja järkevän harjoitusrakenteen ansiosta. Varsinkin vuonna 1967 aloitetun sissiharjoitusrakenteen ensimmäinen sissiharjoitus osaltaan pakotti koulutushenkilökuntaa perehtymään sissitoimintakoulutukseen. Myös koulutuksen koordinoitapa sitoutti perusyksiköitä ja koko joukko-yksikön henkilökuntaa sissitoimintakoulutukseen. Ennen koulutuksen aloittamista henkilökunnalle pidettiin sissitoiminnasta jatkokoulutusta ja yhteisiä sotaharjoituksia Lapin Rajavartioston kanssa. Perustan ja varmasti vankkumattoman tuen koulutuksen toteuttamiselle loi sotilasläänin komentajana toimineen kenraali Olli Korhosen ilmeinen tahtotila sissitoimintakoulutuksen aloittamisesta sotilasläänissään. Kouluttajahenkilöstön hyvä ammattitaito ja varusmiesaineuksen laadun ja taustojen ilmeiset synergiaedut loivat onnistuneen sissitoiminnan koulutuskokonaisuuden Lapin Jääkäripataljoonassa.

Virallisen ohjesääntökirjallisuuden selkeät puutteellisuudet olisivat voineet tarkoittaa haparoitua ja koulutuksen suunnan pitkällistä hakuammuntaa. Tämä kuitenkin vältettiin jo vuonna 1967 ehkä tulevaisuutta tarkastellen hieman tuurilla valitsemalla määrätietoisesti Rajavartiolaiksesta tulleen hajautetun taistelutavan reunaviivat koulutuksen toteuttamisen tavaksi. Pääesikunnan järjestämien sissitoimintakoulutuksen opetustilaisuuksien kertomuksia vuosilta 1967 ja 1975 tarkastellessa rinnakkain ei voi olla välttymättä ajatukselta, että kaikille yhtenäisesti koulutetun sissitoimintakoulutuksen onnistuminen ei ollut itsestään selvää Puolustusvoimien mittakaavassa tarkasteltuna. Sodankylän varuskunnan kouluttajahenkilökunnalla oli mahdollisuus omaksua vaikutteita sissitoimintakoulutukseen varuskunnan ulkopuolelta. Lapin Jääkäripataljoonassa annettu sissitoimintakoulutus ei ollut lähtökohdiltaan oman kehitystoi-

minnan tuotos, vaan sen lähtökohdat olivat Rajavartiolaitoksen taistelutekniikan ja Pohjois-Suomen olosuhteiden sanelemien ehtojen sekoitus.

Opinnäytetyön lähteistä on selkeästi havaittavissa, että vuonna 1967 valtakunnalliseen yhteisymmärrykseen kaikille yhtenäisen sissitoimintakoulutuksen luonteesta ja keskeisimmästä taistelutekniikasta ja taktiikasta ei oltu päästy. Vaikuttaakin siltä, että todellinen keskustelu ja käytäntöön asti siirtyvä sissitoiminnan kehittäminen koulutusta käytännössä toteuttavalla joukkoyksikkö – perusyksikkötasolla aloitettiin kaikessa hiljaisuudessa vasta kun kaikille yhtenäisesti koulutettava sissitoiminta tuli virallisesti koulutettavaksi aiheeksi Puolustusvoimissa. Ennen tätä, voimakkailla mielipiteillä ja tunteenpalolla käyty, tänä päivänä hyvin näkyvä keskustelu sissitoiminnan mahdollisuuksista ja edellytyksistä näyttää osin onneksi jääneen suurilta osin kouluttajien ja heidän esimiehensä näköpiirin ulottumattomiin. Toisaalta sissitoiminnasta 1950- ja 1960 luvuilla käydyn kädenväännön koulutuksellinen anti saattoi olla se, että sissitoiminta ylipäätensä oli hyväksytty taistelutavaksi.

Lapin Jääkäripataljoonassa luodut hyvät perusedellytykset kaikille joukoille yhtenäisesti koulutetusta sissitoimintakoulutuksen suunnasta kantoivat hedelmää sissireservin koulutuksen aloittamisen yhteydessä vuonna 1970, kun koulutus käskettiin aloittamaan Rajavartiolaitoksen ohjesääntöjä mukaillen. Tähänastisesta kaikille yhtenäisesti koulutetusta sissitoiminnasta oli ilmeisen lyhyt matka sissireservin koulutukseen. Määrätietoisella suunnassa pysymisellä oli tulevaisuutta silmällä pitäen uusi positiivinen piirre, nimittäin alueellisen puolustusjärjestelmään liittynyt organisaatiouudistuksiin mahdollisten sekaannusten välttäminen. Eräällä tavalla ohjesääntökirjallisuudessa nähty 1-2 vuoden viive olisi voinut aiheuttaa sekaannuksia uuden joukkotyypin, eli erillispataljoonan tullessa alueellisen sissitoiminnan pääsuorittajaksi. Hajautetun taistelutavan tiellä pysyminen osoittautui onnistuneeksi valinnaksi erillispataljoonien reservin koulutuksen aloittamisen yhteydessä.

Sissireservin koulutuksella oli Lapin Jääkäripataljoonassa kahdet kasvot: sissiyksikkö ja kivääriyksikkö. Vaikka kivääriyksikkö ja sissiyksikkö olivat ainakin ajan kuvassa henkisesti melko kaukana toisistaan, niin tosiasiallisesti niissä annettu koulutus oli erittäin lähellä toisiaan. Lopulliseksi eroksi yksiköiden välillä erottuu koulutusta tarkastellessa päivittäiskoulutus. Yksiköt osallistuivat lähes identtisellä tavalla jalkaväki ja sissiharjoituksiin. Aselajiyksiköissä toteutunut sissitoimintakoulutus oli edellisiin verrattuna huomattavasti suuripiirteisempää, kuten ajan kuvalle toisaalta ominaista olikin.

5 LÄHTEET

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET:

Kansallisarkisto

Pääesikunta

PE Operatiivinen osasto Vuoden 1971 perustamistehtäväluettelo T26965 5 sal

PE Koulutusosasto Ilmoitukset, kertomukset ja selvitykset 1974-1979 T24605 Dca1

PE Koulutusosasto Kirjeistö 1967 T23204 F239

PE Koulutusosasto Ohjeet, käskyt ja määräykset 1974-1979 T24605 Dbc1

Pohjois-Suomen sotilasläänin esikunta

PSSLE Koulutustoimisto Päätökset, määräykset ja ohjeet 1974-1979 T24694 Db1

PSSLE Koulutustoimisto Saapuneet pysyväismääräykset 1967-1971 T23260 Ea1

PSSLE Koulutustoimisto Käskyt, ohjeet ja määräykset 1968,1969,70,71 T23260 Dc1

PSSLE Koulutustoimisto, Kertomukset, selostukset ja katsaukset 1967-1968 T23260 Ee1

PSSLE Koulutustoimisto Julkinen kirjeistö 1966 T23260/F1

PSSLE Koulutustoimisto Julkinen kirjeistö 1967 T23260 F4

PSSLE Koulutustoimisto Julkinen kirjeistö 1970 T23260 11

PSSLE Koulutustoimisto Käskyt, ohjeet ja määräykset 1970-1973 T23262 Dc1

PSSLE Koulutustoimisto Salainen kirjeistö 1966-1973 T24547 F1

PSSLE Koulutustoimisto Kertomukset, selostukset ja katsaukset 1969, 1971.1973 T23260 Di1

Lapin Jääkäripataljoonan esikunta

LAPJPE Kirjeistö 1966 T22819 F100

LAPJPE Kirjeistö 1967 T22820 F101, 102

LAPJPE Kirjeistö 1968 T22820 F103, 104

LAPJPE Kirjeistö 1969 T22820 F105, 106

LAPJP Koulutustoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1974 T26096 Df1

LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1975 T26096 Df2

LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1975 T26096 Df3

LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1976 T2609 Df4
 LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1976 T26096 Df5
 LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1976 T26096 Df6
 LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1976 T26096 Df7
 LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1977 T26096 Df8
 LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1977 T26096 Df9
 LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1977 T26096 Df10
 LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1978 T26096 Df11
 LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1978 T26096 Df12
 LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1978 T26096 Df13
 LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1978 T26096 Df14
 LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1979 T26096 Df15
 LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1979 T26096 Df16
 LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Päiväpalvelusohjelmat 1979 T26096 Df17
 LAPJP Omat toimitteet 1967-1970 T22820 D23
 LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Omat toimitteet 1976 T26096 Db2
 LAPJP Koulutus ja järjestelytoimisto Omat toimitteet 1974-1975 T26096 Db1
 T24547/F1

Lapin Jääkäripataljoonan perusyksiköt

LAPJP 3JK Vahvuuskirjat 1968-1971 T23120 G3
 LAPJP 3JK Vahvuuskirjat 1972-1973 T23120 G4
 LAPJP 3JK Kirjeistö 1974-1975 T26101 F1
 LAPJP 3JK Päiväpalvelusohjelmat 1970-71, 73 T23120 Df2
 LAPJP 3JK Kirjeistö 1969,1971-1973 T23541 F1
 LAJP 2JK päiväpalvelusohjelmat 1967 – 1970 T23025 Df2
 LAPJP 1JK Päiväpalvelusohjelmat 1970-1971 T23543 Df3
 LAPJP EK Kirjeistö 1970-1973 T23024 F2
 LAPJP KRHK päiväpalvelusohjelmat 1967-1970 T23544 Df1

Pohjanmaan Jääkäripataljoona

PohmJPE Omat toimitteet T22819 D22
 PohmJPE Kirjeenvaihto 1965 T22819 F96
 PohmJP 2JK päiväpalvelusohjelmat 1965-1966 T223025 Df1

JULKAISTUT LÄHTEET:

Tutkimukset ja opinnäytteet

Sissisodasta sissitoimintaan EUK:in tutkielma E3934, MPKK 2009 Marko Palokangas

Räjähävää tyhjyyttä, Sissitoiminta Suomalaisessa sotataidossa Helsinki 2014 Marko Palokangas

Ohjesäännöt ja oppaat

Sissiopas, Helsinki 1939 Otava

Upseerin käsikirja II osa, 1950

Jalkaväen taisteluohjesääntö, II osa (JvO II) Pataljoonan taistelu Mikkeli 1955 Länsi-Savon kirjapaino

Upseerin käsikirja III, Joukkoja varten, Helsinki 1953

Sissikoulutusopas 1956, Helsinki 1956 Puolustusvoimien tutkimuskeskuksen kuvalaboratorio

Sissiohjesääntö Helsinki 1957 Valtioneuvoston kirjapaino

Tiedusteluohjesääntö Mikkeli 1958 Oy. Länsi Savon kirjapaino

Nykyajan reservinupseeri ja aliupseeri Mikkeli 1962 Oy. Länsi-Savo

Kenttäohjesääntö, Yleinen osa 1969

Kenttäohjesääntö, Yleinen osa 1971

Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa 1971

Kenttäohjesääntö, Yleinen osa Mikkeli 1973 Oy Länsi Savon Kirjapaino

Jalkaväen taisteluohjesääntö, II Osa Komppanian taistelu 1975 (luonnos) (moniste)

Ohje perusyhtymän taistelua varten, Valtion painatuskeskus Helsinki 1977

Sissitoimintaopas 1979 Mikkeli 1979 Oy Länsi-Savo

Muu kirjallisuus

Tiede ja ase Vol 60. Sissisodankäynnin ja -toiminnan kehittyminen ja rooli osana alueellista puolustusta Suomessa 1950-80-luvuilla 2002 Ermei Kanninen

Lapin Jääkäripataljoona 1921-1971 Oulu 1971 Kirjapaino osakeyhtiö Kaleva

Lapin Jääkäripataljoona 60- vuotta Ei julkaisuaikaa, painopaikkaa, tai painovuotta.

Kadettiupseerit 1920-2000 Jyväskylä 2000

Haastattelut

Haastattelu Virpikari, Mauri 01.08.2015 Sodankylä, Nauhoite opinnäytteen laatijan hallussa

Haastattelu Ylivaara, Markku 14.08.2015 Sodankylä, Nauhoite opinnäytteen laatijan hallussa

Haastattelu Heikkilä, Pekka 09.08.2015 Sodankylä, Nauhoite opinnäytteen laatijan hallussa

Haastattelu Sammela, Tapani 18.03.2016 Sodankylä, Nauhoite opinnäytteen laatijan hallussa

6 LIITTEET

LIITE 1

HAASTATTELUIDEN KYSYMYSRUNKO

Teema: Perustiedot henkilöstä

- Nimi, syntymäaika ja kotipaikka
- Sotilasura ja työtehtävät erityisesti 1966 – 1979

Teema : Miten vuosina 1966-1979 oli varusmieskoulutuksen yleisjärjestelyt toteutettu Lapin Jääkäripataljoonassa?

- Miten saapumiserien päällekkäisyys oli järjestetty koulutuksellisesti LapJP:ssa
- Minkälainen oli ”ajan henki” koulutuksen suhteen?
- Oliko varuskunnassa riittävä resurssit koulutuksen toteuttamiseen
- Rasittiko koulutushenkilökuntaa muut kuin varsinaiset koulutustehtävät
- Miten päiväpalvelusohjelmiin suhtauduttiin, voiko olettaa, että niissä lukee se mitä on ”otsikkotasolla” tapahtunut?

Teema: Minkälaiset lähtökohdat ja resurssit Lapin Jääkäripataljoonassa oli sissitoimintakoulutuksen toteuttamiselle?

- Kuka koulutuksen toteutti ja minkälainen oli asiantuntemus
- Minkälainen oli LAPJP varusmiesaines
- Järjestettiinkö kouluttajille koulutusta sissitoiminnasta
- Ajateltiin Lapissa olevan erikoisolosuhteita ja jos ajateltiin, miten se käytännössä näkyi koulutuksessa?
- Millä perusteella koulutus annettiin, oliko olemassa koulutusohjetta ja jos oli, niin mikä se oli.

Teema: Miten kaikille joukoille yhtenäisesti koulutettu sissitoimintakoulutus oli 1966-1979 järjestetty Lapin Jääkäripataljoonassa?

- Minkälaisia kehitystrendejä koulutuksessa näkyi kouluttajalle
- Erosiko yleisen sissikoulutuksen asiasisältö yksiköittäin, oliko perusohjetta koulutuksen toteuttamiseen
- Miten yleisen sissitoimintakoulutuksen harjoitukset oli järjestetty ja minkälaisia ne olivat

Teema: Miten sissireservin koulutus oli 1966-1979 järjestetty Lapin Jääkäripataljoonassa?

- Millaisia vaatimuksia sisseiksi koulutettaville oli asetettu
- Minkälaisia kehitystrendejä koulutuksessa näkyi
- Miten varsinaisten sissitoimintakoulutuksen harjoitukset oli järjestetty perusyksiköissä

- Miten sissireserviin koulutettavien varusmiesten harjoitukset oli järjestetty ja minkälaisia ne olivat

Teema: Tarkentavat kysymykset Sissiradiokoulutajalle

- Miten sissiradistit valittiin
- Miten sissiradistit liittyivät sissikoulutukseen
- Miten sissiradistien koulutus toteutettiin
-

Teema: Tarkentavat kysymykset Partiokoirajäsen ja partiokoiraharjoittelijakouluttajalle:

- Miten partiokoiraharjoittelijat valittiin
- Miten partiokoiraharjoittelijat liittyivät sissikoulutukseen
- Miten partiokoiraharjoittelijien koulutus toteutettiin